LICHAMELIJKE OPVOEDING

KONINKLIJKE VERENIGING VAN LERAREN LICHAMELIJKE OPVOEDING jaargang 97 - nr. 2 - 13 FEB. 2009

Topic: Sociaal-emotioneel leren via LO

Notulen wintervergadering

Goede akoestiek is belangrijk!

Actieplan LeerKracht

Studiedagen: BSM, VO Speciaal onderwijs

KVLO

Alles wat u nodig heeft!

onze catalogus bewegingsonderwijs en turnen

meer dan 300 nieuwe producten

SPORT JF

janssen · fritsen

Janssen-Fritsen Nederland b.v. - Berkveld 1 - 5709 AE Helmond - Tel.: 0492-530930 - verkoop@janssen-fritsen.nl - www.janssen-fritsen.nl

INHOUD

topic

sociaal-emotioneel leren via LO
Kan het bewegingsonderwijs een bijdrage leveren aan de sociaal emotionele ontwikkeling? Als er kansen liggen waar liggen die dan en hoe kunnen we die sociale ontwikkeling bij de leerlingen dan evalueren? Hebben docenten bewegingsonderwijs eigenlijk wel wat te vertellen ten aanzien van die sociale ontwikkeling, een praktijkvoorbeeld. In het topic ook een artikel over het project 'Futsal Chabbab' waar men momenteel een opleiding ontwikkelt op het BOS-snijvlak.

06 Draagt sportbeoefening bij aan sociale ontwikkeling van kinderen en jeugdigen? / *Frank Jacobs en Anne Luderus*

10 Wat hebben gymleraren eigenlijk te vertellen? / *Maarten massink*

14 Op zoek naar de nieuwe Saïd / *Ruud van der Meulen*

18 Bewegen beleven / *Ger van Mossel*

praktijk

22 Van unihockey naar floorball, van spel naar sport (4) / *Jorg Andrée*

27 Hockey in het bewegingsonderwijs (1) / *Bart Neutkens*

30 Survival in het basisonderwijs (1) / *Wiebren Dijkstra en Rob Jansma*

34 Bunkertrefbal / *Ralph Frederiksz*

rubrieken

05 | Eerste pagina
37 | De IRP-praktijk
38 | Van het hoofdbestuur, notulen wintervergadering
43 | Van de afdeling Schoolsport
48 | Van bureau VAS, Actieplan Leerkracht (2)
51 | Webredactie
51 | Column, Mery Graal
52 | Scholing
54 | Laatste pagina

en verder

44 Goede akoestiek is een must! / *Len van Rijn*

KVLO webkring

Foto omslag: Micky Luinge

Praktijkcover: Anita Riemersma

Professionele coaching- en analysesoftware
en de bijbehorende hardware.

Science, géén fiction

Video in de les, Video in mijn les?

Kost mij dat niet te veel tijd? Kunnen leerlingen zelfstandig met video werken? Hoe oud moet je zijn voor effectieve video feedback? Waarom zou ik dat in mijn lessen doen? Kan ik ook voorbeelden afspelen? Mijn school kan dat nooit betalen! Kan ik plaatjes en tekeningen over de video heen leggen? Hoef ik nooit meer een tape heen en weer te spoelen? Kan ik elk moment van de les achteraf vastleggen?

Kan ik gelijktijdig opnames maken en afspelen???
Dus ik kan met één leerling kijken terwijl de anderen door oefenen en opgenomen worden...en dát zie ik dan ook? Altijd? Dat geloof ik niet.

siliconCOACH timeWARP 2
Dat is misschien wel handig

Neem contact op.

Distrubutie Nederland, België en Duitsland: Visualcoach, Karolusgulden 20, 2353TA Leiderdorp
servicelijn: +316 41767989, info@visualcoach.nl, www.visualcoach.nl

WWW.VISUALCOACH.NL

elswout
AssurantieGroep
nva lid

Veel verzekeringsvoordeel voor KVLO leden!

Speciaal voor KVLO leden is er veel voordeel te halen op alle verzekeringspremies. Zo is er een exclusief KVLO-verzekeringspakket samengesteld voor alle schadeverzekeringen en er is ook een zeer voordelige ziektekostenverzekering. Minimaal 20% korting op de bruto schadeverzekeringspremie en nog 12% pakket-korting mogelijk!

Kijk snel op www.kvloverzekeringen.nl voor alle informatie of bel 023 - 751 00 00

KVLO verzekeringen is een samenwerking tussen Elswout AssurantieGroep en de KVLO

Onbevoegd lesgeven: slecht voor de kwaliteit van het onderwijs

DOOR GERT VAN DRIEL

De vakverenigingen van vakken in het voortgezet onderwijs kregen de laatste tijd steeds meer signalen dat docenten onbevoegd lesgeven in thema's en leergebieden waarvoor zij niet of niet volledig bevoegd zijn.
Aanleiding is de vernieuwing in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Doel is een betere afstemming van de onderwijsinhoud. Het gaat dan meer om horizontale afstemming binnen een leerjaar dan om verticale afstemming tussen leerjaren. Ordening van inhoudingen vindt plaats in zogenoemde leergebieden waarbij een aantal vakken gecombineerd wordt in een les. Op deze wijze wordt geprobeerd om het leren voor leerlingen aantrekkelijker en meer betekenisvol te maken.
Daarnaast werkt de docent nu in een team in plaats van in een vaksectie. Gevolg is wel dat scholen docenten onbevoegd voor de klas laten staan.

Het Platform van Vakverenigingen in het Voortgezet Onderwijs (VVVO) heeft de signalen uit het werkveld opgepikt en opdracht gegeven tot het doen van onderzoek naar dit onbevoegd lesgeven. Het onderzoek is uitgevoerd door het ITS Nijmegen en door het SCO-Kohnstamm Instituut te Amsterdam (voor een uitgebreid onderzoeksverslag zie *www.its-nijmegen.nl*).
Naast zeven gevalstudies is breed onderzoek gedaan onder leden die aangesloten zijn bij één van de vakverenigingen van het Platform om na te gaan in welke mate onbevoegd lesgeven voorkomt en welke problemen respondenten hiermee ervaren.

Uit het onderzoek blijkt dat 25% van de docenten die werkzaam zijn in de onderbouw onbevoegd lesgeeft. Van de ondervraagde docenten geeft 29% daarnaast wel eens les in leergebieden), waarvan 11% dit onbevoegd doet. Oorzaak is deels het tekort aan bevoegde docenten en deels het werken in projecten en/of leergebieden.
Een meerderheid van alle docenten geeft aan niet principieel tegen het werken in leergebieden te zijn. Toch geeft één op de vijf onbevoegde docenten aan ontevreden te zijn met het onbevoegd lesgeven. Ruim de helft van hen krijgt geen ondersteuning bij het onbevoegd lesgeven.
Bij de bevoegde docenten is de ontevredenheid over het onbevoegd lesgeven nog groter, vooral omdat ze zien dat onbevoegden hun vak geven, waarvoor zij zelf jaren hebben gestudeerd.
Ruim de helft van de docenten die in leergebieden moeten lesgeven meent dat dit lesgeven leidt tot een verlaging van het vakniveau. Bij het ontwikkelen van leergebieden worden blijkbaar concessies aan het vakniveau gedaan. Voor de meeste docenten betekent het onbevoegd lesgeven een grotere taakbelasting. Docenten krijgen verder vanuit de school weinig steun en begeleiding om zich voor te bereiden op het werken in leergebieden, terwijl hieraan grote behoefte is. Ook de docenten die niet onbevoegd lesgeven maken zich zorgen over dit verschijnsel. Zij ervaren het ondersteunen van de onbevoegde collega als extra belasting en zij vrezen dat het onbevoegd lesgeven de kwaliteit van het onderwijs niet bevordert.

De VVVO heeft in de media haar grote zorgen over het onbevoegd lesgeven geuit omdat de kwaliteit van het onderwijs eronder lijdt. Er is niet bekend in hoeverre leden van de KVLO te maken hebben met dit verschijnsel van onbevoegd lesgeven. Het onderzoek geeft namelijk geen informatie over verschillen tussen docenten van verschillende vakken. Wat zeker geleerd kan worden uit dit onderzoek is dat bij een ingrijpende verandering met veel aandacht moet worden gekeken of er draagvlak onder de deelnemende docenten is. Daarnaast moeten docenten extra gefaciliteerd worden voor het lesgeven in de nieuwe situatie, meer tijd voor voorbereiding krijgen en voldoende ondersteuning door collega's.
Voor het geval docenten onvoldoende geschoold zijn voor nieuwe vakken of leergebieden zal scholing nadrukkelijk moeten worden georganiseerd.
Heeft u op uw school te maken met onbevoegd lesgeven in LO? Meld het de KVLO!

COLOFON LICHAMELIJKE OPVOEDING is een uitgave van de Koninklijke Vereniging van Leraren Lichamelijke Opvoeding (KVLO)

Redactie: Hans Dijkhoff *(hoofdredacteur)* Maarten Massink *(praktijkredacteur)* Jacqueline Tangelder *(redactiemedewerkster)* **Redactieraad:** Hilde Bax, Marianne van Bussel, Bert Boetes, Lars Borghouts, Danny van Dijk, Ernst Hart, Mark Jan Mulder, Chris Mooij, Eric Pardon, Jorg Radstake. **Redactieadres:** KVLO, Postbus 398, 3700 AJ Zeist, e-mail: redactie@kvlo.nl
Abonnement Lichamelijke Opvoeding: Jaarabonnement € 60,- (buitenland € 80,-) Losse nummers € 3,- (excl. verzendkosten)
Handelsadvertenties: Bureau Van Vliet BV, Passage 13-21, Postbus 20, 2040 AA Zandvoort, fax: 023 571 7680 e-mail: zandvoort@bureauvanvliet.com www.bureauvanvliet.com
Verschijningsdata 2009: 23 jan., 13 feb., 6 maart, 27 maart, 17 april, 15 mei, 5 juni, 3 juli, 21 aug., 11 sep., 25 sep., 2 okt., 23 okt., 13 nov., 4 dec. **Druk:** Drukkerij Giethoorn Ten Brink, Postbus 41, 7940 AA Meppel. Tel.: 052 285 5111. **Vormgeving:** FIZZ new media solutions, Stationsweg 44a, 7941 HC Meppel. Tel.: 052 224 6162. **DTP:** Marleen van Dokkumburg, Drukkerij Giethoorn Ten Brink. Aanbieding en plaatsing van teksten en foto's houdt tevens mogelijk gebruik op de KVLO-website in, uiteraard met vermelding van auteur en fotograaf. Overname van artikelen is alleen toegestaan met bronvermelding en na goedkeuring van de auteur. De redactie is verantwoordelijk voor de samenstelling. Niet alle artikelen behoeven de (volledige) instemming van de redactie te hebben. Mededelingen vanwege de vereniging en artikelen, die het beleid van de vereniging raken, zijn voor verantwoordelijkheid van het hoofdbestuur. **Dagelijks bestuur KVLO:** G. van Driel, voorzitter - mw. drs. B. Zandstra, secretaris - mw M. G. van Bussel, penningmeester - H.K. Evers - e-mail: bestuur@kvlo.nl **Secretariaat Thomas Groepering:** Drs F. Huijboom, P. Potterstraat 26, 5143 GX Waalwijk, tel.: 041 633 3022, e-mail: fred.huijboom@wxs.nl. **Ledenadministratie:** abonnementen en personeelsadvertenties: KVLO, Postbus 398, 3700 AJ Zeist. fax: 030 691 2810, e-mail: ledenadm@kvlo.nl site: www.kvlo.nl. Opzeggingen dienen aangetekend te geschieden vóór 1 december van het lopende jaar (kandidaatleden vóór 1 augustus). De opzeggingen worden door de KVLO bevestigd. Contributie KVLO: zie de website of neem contact op met onze ledenadministratie
ISSN-nummer: 0024-2810 Telefoon: ledenadministratie 030 693 7676, algemeen 030 692 0847. Bezoekadres: Zinzendorflaan 9. **De afdeling rechtspositie is bereikbaar maandag en dinsdag van 12.30 tot 16.30 uur en vrijdagmorgen van 9.30 tot 12.30 uur, 030 693 7678** e-mail: irp@kvlo.nl

Draagt sportbeoefening bij aan sociale ontwikkeling van kinderen en jeugdigen?

In dit artikel wordt stilgestaan bij wat er momenteel bekend is, wat er voor empirisch bewijs is, over de bijdrage van sportbeoefening aan de sociale ontwikkeling van kinderen en jeugdigen. *Door: Frank Jacobs en Anne Luderus*

Het recente jaar van 'opvoeding door sport' - 2004 - benadrukte de potentie van sportbeoefening om bij te dragen aan de sociale ontwikkeling van kinderen en jeugdigen. Onder sportbeoefening wordt hier verstaan deelname aan de georganiseerde sport enerzijds en deelname aan het bewegingsonderwijs anderzijds. Over het algemeen leeft er een sterke overtuiging dat sportbeoefening de kracht heeft om onder andere de sociale ontwikkeling te stimuleren. Claims hiervoor zijn gemaakt door de beleidmakers, de media en door de sportcultuur zelf. Ondanks deze claims om de sociale ontwikkeling door sportparticipatie te stimuleren is er meer empirisch bewijs nodig om deze aanname te bevestigen.

introductie

Het Europese jaar van 'opvoeding door sport', 2004, wilde de positieve effecten van sportbeoefening benadrukken (Janssens et al., 2004). De volgende argumenten om dit jaar te organiseren, werden door het Europese parlement als volgt weergegeven: door sportbeoefening leert men regels te respecteren en het zorgt voor respect voor elkaar. Sportbeoefening draagt ook bij aan de algehele opvoeding door kinderen de kans te bieden om zich sociaal te ontwikkelen (Europese Parlement, 2004). De volgende uitspraak van minister Van der Hoeven tijdens een van haar toespraken over het jaar van opvoeding door sport illustreert het bovenstaande.
"Je leert hoe samen te sporten met anderen en hen te accepteren. Competitie en respect zijn van groot belang in sportbeoefening. De wil om te winnen, het volhouden, en het vechten gaan hand in hand met respect voor het andere team, ook als het zwaar wordt" (Van der Hoeven, 2004).
Deze kijk geeft de huidige maar ook vroegere ideeën weer over de opbrengsten van sportbeoefening (zie Stokvis, 1979; De Heer, 1969; Miermans, 1959; Pietersen, 1961; Hart De Ruyter, Houten & Kranenburg, 1964; Magnane, 1969; Van Raalte, 1957). Ondanks de weergegeven claims ten aanzien van de rol van sportbeoefening met betrekking tot de sociale ontwikkeling van kinderen en jongeren, is er gebrek aan empirisch bewijs (zie Bailey, 2006; Bailey et al. 2006; Coalter, 2005; Hedstrom & Gould, 2004; International working Group Sport for Development, 2007; Jacobs & Diekstra, 2007; Janssens et al., 2004; Nucci &Young-Shim, 2005; Stegeman, 2007). Het belang van dit onderwerp, de effecten van sportbeoefening, wordt duidelijk als de cijfers van sportbeoefening worden bekeken. In Europa beoefent gemiddeld 38% van de totale populatie wekelijks sport (Tiessen-Raaphorst & Breedveld, 2007). Dit betreft de sportparticipatie buiten school. De aantallen ten aanzien van sportbeoefening variëren van 80% in Finland tot iets meer dan 20% in Portugal. Van de Nederlandse populatie sport 52% wekelijks. Kijkend naar de jeugd beoefende in 2005 93% van de 6- tot 11-jarigen en 90% van de 12- tot 19-jarigen sport (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006). Driekwart van deze jeugdige sportbeoefenaars participeert in een sportvereniging (Breedveld et al., 2006). Er is geen verschil in sportdeelname (of lidmaatschap bij een sportvereniging) tussen jongens en meisjes. Zelfs met deze hoge sportbeoefening zijn politici en beleidsmakers in Nederland en andere Europese landen bezig om dat percentage (speciaal onder de jongeren) verder te verhogen (ze ook VWS, 2003, Janssens et al., 2004). Dit verder verhogen van het percentage jeugdigen dat sport beoefent (buiten school) kent geen basis van gedegen empirisch bewijs. De te beantwoorden vraag in

FOTO: HENNY DERKSEN

Aandacht voor een blessure tijden eyes 2004

dit artikel is daarom: *Wat zegt de literatuur over de bijdrage van sportbeoefening aan de sociale ontwikkeling van kinderen en jeugdigen?*
Sociale ontwikkeling wordt in dit artikel beknopt omschreven als de manier waarop kinderen zich ontwikkelen in relatie met andere kinderen (vriendschap) in combinatie met de ontwikkeling van hun eigen identiteit (begrijpen van eigen emoties en die van anderen) (Harris & Butterworth, 2004).

effecten van sportbeoefening op de ontwikkeling

We starten met het samenvatten van verschillende onderzoeksresultaten. Negen reviews zijn gebruikt. We zijn van mening dat deze negen reviews een adequaat overzicht geven van de effecten van sportbeoefening, zeker gezien het feit dat de reviews in een aantal opzichten elkaar overlappen. Van deze negen reviews zoomen drie specifiek in op het bewegingsonderwijs. De inhoud van de reviews is geanalyseerd door te focussen op de gebruikte studies in de reviews, de uitkomsten ervan en er is gekeken naar overkoepelende thema's en aanbevelingen.

Nederlandse onderzoekers. Tegelijkertijd zijn de resultaten niet erg verschillend van die van de andere reviews, zodat de negen reviews gezamenlijk in relatie tot sportparticipatie en de effecten op de sociale ontwikkeling van de kinderen een goed beeld geven.
De cellen met het aantal referenties geven aan hoeveel studies gebruikt zijn in betreffende review. Eén review (Jacobs & Diekstra, 2007) noemt criteria die literatuur in- en uitsluiten in de review.

sociale ontwikkeling reviews over de invloed van sportbeoefening op sociale ontwikkeling

Nucci & Young-Shim (2005) leggen uit met behulp van de sociale leertheorie dat agressief gedrag geleerd is door versterking en modelleren. Volgens deze visie kan sportbeoefening agressief gedrag en/of sociaal gedrag leren of versterken.
Bailey (2006) vindt eveneens positieve als negatieve effecten van sportbeoefening. Sportparticipatie verhoogt niet noodzakelijk prosociaal gedrag en er is tevens bewijs dat onder bepaalde condities het gedrag verslechtert. Verschillende studies worden aangehaald/*geciteerd* die suggereren dat gestructureerde sportacti-

Author	Nucci C. & Young-Shim, K.	Coalter, F.	Hedstrom, R. & Gould, D.	Bailey, R.	Bailey et al.	Stegeman, H.	Janssens, J. et al.	Sport for Development & Peace, international working group	Jacobs, F. & Diekstra, R.
Year	*2005*	*2005*	*2004*	*2006*	*2006*	*2007*	*2004*	*2007*	*2007*
Focus	Improving socialization through sport (Analytic review of literature)	Social benefits of sport (An overview)	Citizenship through sport, (summaries of literature)	Outcomes and benefits of physical education and sport (Review of benefits and outcomes)	Benefits claimed for physical education and school sport (An academic review)	Effects of physical education and school sport (Literature review)	Education through sport, an overview of good practice (An overview of good practice in Europe)	Reviews on sport for development children and youth (Literature review)	Effects of sport on the development children and youth (Possibility of meta analytic research)
References used	48	83	85	75	251	114	60	75	85
General outcomes: social development	Evidence of both good sports behaviour and aggression	No evidence but possible contribution to the development of communities	No evidence, possible benefits - sense of belonging, social interaction	Evidence divided, some increase in pro-social behavior	Possible benefits but still many thing remain unclear	No evidence	Participants bring pre-existing disposition	No evidence, possible indirect effect of the context	No evidence
The importance of the coach/teacher	Quality leadership and supportive environment	Need for trained volunteers and a good learning environment	Quality coach/trainer	Action and interaction of teachers and coaches	Role for PESS teacher is central in the learning process	Supportive environment created by the coach	Relationship with the trainer and climate of the team	Quality coach	Quality coach

Tabel 1. Negen reviews (vijf van de reviews bestaan uit meer dan 30 pagina's en zijn daardoor te groot voor publicatie in journals)

Drie van de negen reviews zijn geschreven door Nederlandse onderzoekers (Jacobs & Diekstra, 2007; Janssens et al., 2004; Stegeman, 2007) en bevatten studies (Rutten, Stams, Biesta, Schuengel, Diks & Hoekstra, 2005; Rutten, Dekovic, Stams, Schuengel, Hoeksma & Biesta, 2006; Rutten, Stams, Dekovic, Schuengel, Hoeksma & Biesta, 2004; Rutten, Stams, Vloet & Dekovic, 2003) die niet genoemd zijn in de andere zes reviews. Waarschijnlijk zijn deze studies makkelijker toegankelijk voor de

viteiten een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van prosociaal gedrag. Bailey et al. (2006) zien mogelijk voordelen van sportbeoefening maar tevens wordt gewaarschuwd dat veel onduidelijk blijft door het gebrek aan monitoren en evalueren.
Stegeman (2007) is van mening dat er onvoldoende bewijs is voor een positieve relatie tussen sportbeoefening en sociale ontwikkeling. Ook is hij van mening dat gedrag door sportbeoefening onder bepaalde omstandigheden antisociaal kan worden.

FOTO: HANS DIJKHOFF

Sporten bij de vereniging

Hedstrom & Gould (2004) concluderen dat sportbeoefening een gevoel van ergens toe behoren kan verbeteren, kan versterken en tevens het aantal sociale interacties kan vergroten. Ook zij rapporteren een gebrek aan bewijs voor de positieve invloed van sportbeoefening op de sociale ontwikkeling.
Coalter (2005) gebruikt de resultaten van een survey over burgerschap. Deze resultaten laten zien dat 33% van de volwassenen betrokken is bij sport. Dit betrokken zijn kan op vele manieren: van kijken tot participeren.
Coalter stelde dat sport de grootste categorie van maatschappelijke participatie omvatte in de gemeenschap. Deze participatie kan ook mogelijk bijdragen aan de ontwikkeling van de gemeenschap. Ondanks dit gegeven van de sociale ontwikkeling door middel van sport ziet Coalter echter ook de beperkte robuustheid van het beschikbare onderzoek.
The International Working Group Sport for Development (2007) concludeert dat het bewijs voor bijdrage aan de sociale ontwikkeling afhankelijk is van de context.
Jacobs & Diekstra (2007) wijzen enerzijds op de verschillende omschrijvingen, definities en gehanteerde (meet)methoden en anderzijds op het gering aantal robuust uitgevoerde studies dat het uiteindelijke bewijs voor een positieve invloed van sportbeoefening aan de sociale ontwikkeling ondermijnt.
Janssens et al. (2004) concludeert dat de prosociale ontwikkeling door sportbeoefening gedeeltelijk afhangt van het sociaal-culturele niveau en de morele bagage van de sporters zelf en tevens van de pedagogische kwaliteit van de context waarbinnen de sport wordt aangeboden. Bijvoorbeeld: de context kan invloed hebben op de wijze waarop winnen in het daglicht wordt geplaatst.
Samenvattend, drie reviews concluderen dat het bewijs voor de positieve invloed van sportbeoefening op de sociale ontwikkeling twijfelachtig is en zowel positief als negatief kan zijn afhankelijk van de context. Vijf van de negen reviews zeggen dat er onvoldoende of geen bewijs is en geven weer dat het ontbreken van een eenduidige omschrijving, definitie en (meet) methode het uiteindelijke bewijs ondermijnt. Deze vijf reviews suggereren dat sportbeoefening een mogelijke positieve invloed heeft op de sociale ontwikkeling maar dat empirisch bewijs daarvoor ontbreekt. Een review geeft aan dat de sporters al een bepaald karakter hebben voor dat ze sport gaan bedrijven.
Afsluitend kunnen we stellen dat er geen overtuigend bewijs is ten aanzien van de bijdrage van sportbeoefening aan de sociale ontwikkeling van kinderen en jeugdigen.

de invloed van de coach/docent

Alhoewel het oorspronkelijke doel van dit artikel was de relatie tussen sociale ontwikkeling en sportbeoefening weer te geven, gaan we nu toch ook in op de rol van de trainer/coach/docent ten aanzien van de relatie tussen sportbeoefening en sociale ontwikkeling. Dit doen we omdat de meeste auteurs van de reviews benadrukken dat de rol van de trainer/coach/docent cruciaal is om positieve sociale effecten te bereiken. De laatste rij in de tabel geeft deze resultaten weer.
Rutten en haar collega's vonden bijvoorbeeld een correlatie tussen een positieve attitude (fair play) van de trainer/coach/docent en de positieve attitude van de spelers.
Nucci & Young-Shim (2005) concluderen dat trainers/coaches/docenten het aantal agressieve of sportieve gedragingen van competitieve sporters kan beïnvloeden. Zij geven ook weer dat wanneer opvoeders, dus ook trainers/coaches en docenten een positief voorbeeld geven van goed gedrag, daarmee een context creëren die positief gedrag stimuleert.
Hedstrom and Gould (2004) geven aan dat jeugdcoaches de sporters beter moeten proberen te begrijpen omdat ze invloed uitoefenen op de sociale ontwikkeling van kinderen en jongeren, maar ook omdat ze invloed uitoefenen op het plezier beleven van sport.
The international working group Sport for Development (2007) wijst op de kennis en training die nodig zijn om goed leiderschap te geven. In de onderzoeksliteratuur wordt goed leiderschap weergegeven als de sleutel om de positieve sociale resultaten van sportbeoefening te bereiken.
Jacobs and Diekstra (2007) stellen dat de sportteams op zichzelf niet noodzakelijk effect hebben op de sociale ontwikkeling maar dat trainer/coach/docent een belangrijke rol vervult om die ontwikkeling te faciliteren. Tevens vervullen de trainers/coaches/docenten een sleutelrol in het vormgeven van de sportcontext op de club, maar ook op school.
Bailey et al. (2006) bevestigen de sleutelrol van de trainer/coach/docent in het leerproces. Als voorbeeld wordt weergegeven dat wanneer coaches en docenten respectvol, eerlijk en sportief gedrag vertonen dit als positief voorbeeld werkt voor de kinderen en jeugdigen die sport beoefenen. Bailey (2006) zegt dat er geen

wetenschappelijk bewijs is voor het idee dat sportbeoefening automatisch positieve effecten op de sociale ontwikkeling heeft.
Er is geen reden om te geloven dat simpel meedoen aan sport of bewegingsonderwijs de positieve veranderingen in de kinderen naar boven brengt. De acties en interacties van de coaches en docenten bepalen of kinderen en jeugdigen positieve ervaringen door sport opdoen of niet.
Stegeman (2007) geeft weer dat de context van sportbeoefening gecreëerd door de coach/docent de sleutel is om positief gedrag te ontwikkelen.
Janssens et al. (2004) benadrukt dat de ontwikkelende invloed niet in de sport zelf zit maar in de context van het sport beoefenen,

FOTO: HENNY DERKSEN

Het Echnaton tijdens de slotmanifestatie van Eyes

in de relatie met de coach/docent en in het sociale klimaat van het team. Coalter (2005) gaat in op het belang van een goede leeromgeving en zegt dat het noodzakelijk is om op een systematische manier de vrijwilliger te rekruteren, training en ondersteuning te geven. Dit gebaseerd op de persoonlijke en professionele ontwikkelingsbehoefte van de vrijwilligers. Bewijs suggereert dat er behoefte is aan continue ondersteuning van de vrijwilligers door vaardige professionals.
Alle reviews samen genomen kan geconcludeerd worden dat drie reviews de invloed van de context, samen met de invloed van de trainer/coach/docent, benadrukken. Acht reviews zeggen expliciet dat de kwaliteit van de trainer/coach/docent een belangrijke variabele is in het promoten van een positieve invloed van sportparticipatie op de sociale ontwikkeling van kinderen en jeugdigen. Dit benadrukt het belang van de opleiding van de coaches en docenten.

conclusie

De analyse van de literatuur ten aanzien van de effecten van sportbeoefening op de sociale ontwikkeling benadrukt twee belangrijke punten. *Allereerst* de kwaliteit van de trainer/coach/docent.

De kwaliteit van de trainer/coach/docent vervult een sleutelpositie ten aanzien van de positieve effecten van sportbeoefening. *Ten tweede* is verder onderzoek nodig om beter in kaart te brengen hoe de sport de sociale ontwikkeling beïnvloedt. Sportbeoefening heeft een aantal effecten op de fysieke ontwikkeling van kinderen en jeugdigen. Het bewijs ten aanzien van het effect van sportbeoefening op de sociale ontwikkeling is niet volledig. Het kent een range van positief tot negatief. Er is geen duidelijk bewijs van enige bijdrage aan de sociale ontwikkeling. Er is op dit moment dus nog geen sterk bewijs voorhanden maar verschillende auteurs benadrukken de potentie van sociale ontwikkeling door sport en het bewegingsonderwijs (Kirk, 2002; Siedentop cited in Kirk, 2002; Theodoulides & Armour, 2001).
Als vervolgonderzoek naar de effecten van sportbeoefening op de sociale ontwikkeling wordt geadviseerd om te focussen op de trainer/coach/docent als variabele. Het gaat hier om de kwaliteit van de trainer/coach/docent en de invloed daarvan op de sociale ontwikkeling. Het is van belang de verschillen van opleidingen die de coaches en docenten hebben genoten hierbij te betrekken.

De trainer/coach/docent moet respectvol en eerlijk zijn om als positief voorbeeld te kunnen dienen (Bailey et al., 2006; Nucci & Young-Shim, 2005; International Working Group, 2007).
De trainer/coach/docent moet ook getraind worden om positieve interactie te hebben met de sporters (Bailey, 2006). Ook moet het belang van de mogelijk negatieve invloed van de trainer/coach/docent op de sociale ontwikkeling gezien worden. Dit bijvoorbeeld als de trainer/coach/docent het winnen plaatst boven principes van fair play en de sporters leert om onsportieve trucs uit te halen om de tegenstander uit te schakelen (Jacobs & Diekstra, 2007; MacPhail, Kirk & Kinchin, 2004; Nucci & Young-Shim, 2005).

De literatuurlijst is op te vragen bij auteurs.

Correspondentie:

F.M.Jacobs@hhs.nl, A.F.T.luderus@hhs.nl

Wat hebben gymleraren eigenlijk te vertellen?

De LO-docent heeft vaak zo'n binding met leerlingen dat hij een schat aan informatie heeft over de sociaal–emotionele ontwikkeling van hen. Twee vragen zijn in dit opzicht interessant: heeft de docent invloed op deze ontwikkeling en kan hij de informatie ook duiden en delen. In dit artikel kijken we naar een praktijkvoorbeeld en voorbeelden uit vakliteratuur.

Door: Maarten Massink

Als je met vakcollega's over het vak praat en wat ze bereiken met leerlingen dan gaat het vaak over hoe leerlingen zich gedragen in de les, tegenover elkaar, de activiteit en de docent. Vooral als de docent een langere geschiedenis heeft met de leerlingen dan kan hij een boek schrijven over de klas, of sommige leerlingen,
Op veel scholen hoor je dat de docent LO vooral een inbreng heeft in de onderbouwvergaderingen en met name bij de leerlingenbespreking. In de bovenbouwvergadering wordt de leerlingenbespreking al gauw beperkt tot een cijferoverzicht van de leerlingen. Er worden adviezen en informaties gegeven als 'moet harder werken', 'moet beter zijn best doen', 'maakt zijn huiswerk niet'. De LO-docent geeft informatie over de aanwezigheid; 'doet leuk mee'.
Er wordt niet zozeer gevraagd naar de bewegingsvaardigheid van leerlingen en zelden is dit doorslaggevend voor het bepalen van de eindbeoordeling. Toch hebben de LO-docenten weldegelijk veel informatie over de leerlingen die ze lesgeven. Zeker als ze deze leerlingen al gedurende langere tijd lesgeven. Over sommigen kunnen ze complete rapporten schrijven. Neemt bijvoorbeeld Daniel.

casus Daniel

Ik heb Daniel in de les vanaf klas 1. Hij zit intussen in klas 3. Hij valt op door zijn gedrag. Hij wil zich graag manifesteren, aandacht vragen zowel verbaal als fysiek. Hij heeft geen specifieke aanleg voor bewegen. Hij blinkt niet ergens in uit. Wat hem rest is aandacht vragen door af en toe anderen uit te dagen in woord en gebaar, ook als dat niet gelegen komt. Verbaal uitdagen (plagen) en fysiek door aan leerlingen te zitten. Hij zoekt daarbij de leerlingen die daar juist op reageren. Maar zodra ze dat doen gaat Daniel in de slachtofferrol en speelt hij degene die uitgedaagd en geplaagd wordt. Hij vraagt daarbij hulp en bescherming van de docent.

Het blijkt dat hij op de basisschool regelmatig gepest is. De manier waarop hij aandacht vraagt is niet altijd vriendelijk. Hij kan driftig worden. Na de basisschool bood zijn nieuwe klas nieuwe kansen. Zeker in een aardige klas met veel leerlingen die niet heel primair reageren maar hem een kans kunnen en willen geven. Daniel moet daar aan wennen en gaat met het patroon van zijn basisschool door. Eerst uitdagen en vervolgens slachtoffer spelen en bescherming zoeken, vragen, opeisen.

Tijdens de verschillende activiteiten krijgt hij regelmatig driftbuien als leerlingen uiteindelijk reageren op de uitdagingen waarmee Daniel zelf begint. Het patroon werd na enkele weken duidelijk, maar nu nog de remedie. In een gesprek met de klas en met Daniel kwam het patroon ter sprake. Het zichtbaar/bespreekbaar maken van het patroon betekent niet dat Daniel meteen dat inzicht accepteert. Het is ook niet strategisch alle last bij Daniel te leggen. Er zijn twee vragen die leiden tot twee opdrachten. Wat kan Daniel doen om te voorkomen dat hij in een situatie komt dat hij driftig wordt? Wat kunnen anderen doen om dit te voorkomen? Opdracht voor Daniel: vraag geen aandacht door anderen uit te dagen en te plagen. Als hij dat wel doet maken anderen dat *op een goede manier* duidelijk door hem daarop aan te spreken. Ook ik zal als docent Daniel aanspreken als hij een begin van dergelijk gedrag vertoont. En daarin ligt meteen de opdracht voor de ander: Daniel aanspreken op zijn gedrag *op een goede manier* ('wil je daar mee ophouden' of directer 'Daniel stop daarmee'). Als je dat niet kan, dan negeer je het gedrag en loop je weg. Als het je teveel wordt en Daniel luistert niet dan vraag je hulp van de docent.

Bij een driftbui van Daniel krijgt Daniel een 'time-out' -plek (bijvoorbeeld op de gang). Hij mag terugkeren als hij rustig is en zelf probeert te zeggen wat er gebeurd is, waarom hij driftig werd en wat hij of een ander had kunnen doen om het te voorkomen. Sommige leerlingen in de klas zijn goed in het afstand nemen. Ik vraag de klas in te grijpen *op een goede manier* als Daniel driftig wordt door rustig in te praten en tussenbeide te komen als Daniel anderen te lijf wil gaan of andersom. Ik wijs ze erop dat het belangrijk is Daniel ook complimenten te geven als het goed gaat. Dat kan er voor zorgen dat Daniel geen aandacht hoeft te vragen op een negatieve manier. Daarin geef ik zelf voorbeelden. Positief gedrag complimenteren, negatief gedrag negeren.

LO als oefenplek

Hiermee is een traject ingezet voor jaren waarbij de LO-les een dankbare oefenplaats is. De meeste activiteiten bij LO geven volop gelegenheid om te oefenen. Zowel bij spel (fair play bij badminton maar ook bij rugby), als bij atletiek (meten van snelheid, kracht en conditie en vergelijken met jezelf maar ook met anderen), als bij turnen (letten op veiligheid van jezelf en van anderen en elkaar helpen, omgaan met spannende situaties), als bij bewegen op muziek (uitvoeringen aan elkaar laten zien), als bij zelfverdedigingspel (stoeiend met elkaar omgaan en elkaar vertrouwen).

Op de eerste ouderavond kwamen de ouders van Daniel. Ik had Daniel een onvoldoende gegeven voor samenwerking en zelfstandigheid. Zij wilden graag een toelichting horen. Het klonk hen niet onbekend in de oren. Ik kreeg de geschiedenis van Daniel te horen. Op de basisschool was zijn gedrag vergelijkbaar problematisch. Mijn boodschap was dat er in deze klas wel hoop en ruimte zou zijn voor een succesvolle aanpak van zijn gedrag, maar dat het een kwestie van lange adem zou worden.

Ook in de docentenvergadering is het gedrag van Daniel besproken. Het gedragsprobleem werd herkend. Daniel is wel een redelijk slimme jongen. Zijn leerprestaties hadden niet echt te lijden onder zijn gedrag. Hij is behoorlijk prestatiegericht. Het probleem doet zich vooral voor in de situaties waarin meer activiteit wordt gevraagd zoals bij LO. De gekozen strategie wordt door meerdere docenten onderschreven en toegepast.

FOTO: ANITA RIEMERSMA

Bij rugby mag je aan elkaar zitten

trots

Inmiddels zit Daniel in de derde klas. Hij heeft in klas 1 regelmatig een 'time-out' gehad. Maar uiteindelijk ging het werken omdat hij graag mee wilde doen met de activiteiten. Hij merkte dat de 'time-out' geen complete afwijzing betekende voor hem als persoon, maar wel voor het gedrag dat hij af en toe vertoonde. Hij leerde dit gedrag zelf ook beter te benoemen. Andere leerlingen waren beter in staat met dit gedrag om te gaan. Ze leerden te negeren indien nodig en sommigen reageerden met ingrijpen op *de goede manier* bij een driftbui. Wat moeilijk blijft voor leerlingen is het geven van complimenten als het gaat om omgangsgedrag en de verbeteringen daarin. 'Normaal doen' is de norm, dat moet vanzelfsprekend zijn. Je zegt alleen iets als iemand niet normaal doet en dat is meestal geen compliment.

Langzaamaan werden de driftbuien en 'time-outs' minder. Ik ging hem daar meer voor complimenteren. En op een ouderavond aan het eind van de tweede klas kwamen zijn ouders langs. Ik was benieuwd waarvoor.
Daniel was weer meegekomen. Het gesprek begon met een vraag van Daniel. 'Kunt u zeggen tegen mijn ouders wat u laatst tegen mij in de les zei'. Hij doelde op de complimenten die ik had gegeven ten aanzien van de gedragsverandering die ik constateerde in de afgelopen twee jaar. Hij was er trots op. Zijn ouders waren er ook trots op.

geen methode

Als het gaat om de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen zijn veel LO-docenten daar vooral impliciet en soms expliciet dagelijks mee bezig in hun lessen. Het is vaak lastig te expliciteren. Het is moeilijk er planningen op te maken. Bij het maken van programma's en lesplannen richt je de aandacht vooral op de activiteiten en de methode. Met differentiëren meestal op de verschillen in motorische vaardigheid. Maar in de praktijk blijken verschillen in de sociaal-emotionele ontwikkeling vaak meer focus te vragen van de docent LO. Ook van andere docenten, maar vooral van de docent LO omdat er zoveel aanleidingen zijn in een LO-les voor intensieve omgang met elkaar. Sociaal-emotionele aspecten kunnen daar een hele dominante rol gaan spelen. Sociale aspecten waarbij het gaat om rekening houden met elkaar in bewegingssituaties waarin grote verschillen in interesse en bewegingsvaardigheid duidelijk worden.

Emotionele aspecten waarbij het gaat om omgaan en beheersen van gevoelens van jezelf en rekening houden met die van een ander in spannende situaties en situaties waarin fair play essentieel is, of situaties waarin succes en falen direct zichtbaar zijn. Er zijn veel methodieken over beter leren bewegen geschreven. Als het gaat om de sociaal-emotionele ontwikkeling is het de pedagoog in de docent die daar handen en voeten aan moet geven. Hij kan daarin uitgroeien tot een expert die veel betekent voor leerlingen, en ook veel informatie kan verschaffen aan ouders en tijdens een leerlingenbespreking als daarnaar geluisterd wordt.

ontwikkeling lastig te duiden

Het is vaak lastig het belang en de bijdrage aan de sociaal-emotionele ontwikkeling te expliciteren. In het geval van Daniel vroeg ik hem in de derde klas wat hij vond dat hij het meeste geleerd had tijdens LO de afgelopen jaren. Hij noemde daarbij het saltospringen, beter leren softbal spelen en volhouden van een duurloop. Voor mij stond vast dat vooral zijn houding en omgang met andere leerlingen enorm was verbeterd. Toch werd dit niet door Daniel zelf direct benoemd. Misschien omdat dit voor hem zelf minder direct zichtbaar was en geleidelijk was gegroeid, of omdat met LO vooral verwacht wordt beter te leren bewegen. Het verbeteren van de bewegingsvaardigheid is ook makkelijker te duiden.

wel literatuur

Er is wel (vak)literatuur waarin pogingen worden gedaan 'grip' te krijgen op het sturen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. In dit verband wil ik vier voorbeelden noemen.

1 *Didactiek van het bewegingsonderwijs*

Door: Daniël Behets.

Een sterk bepalende factor bij het sturen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen is de relatie van de docent met de leerlingen.

In hoofdstuk 7 over 'Interpersoonlijke vaardigheden' worden met name de mogelijkheden van deze docent bekeken om invloed uit te oefenen op het klasklimaat en de motivatie van leerlingen. Met name de 'èchtheid' van de docent (heeft hij zelf plezier aan bewegen, is hij werkelijk geïnteresseerd), het enthousiasme (weet hij het vuurtje aan te wakkeren), en de empathie (kan hij zich inleven in de beperkingen/mogelijkheden van zijn leerlingen) zijn doorslaggevend bij het aangaan van contact en binding met de leerlingen. Dit hoofdstuk geeft zicht op vaardigheden die je als docent dient te ontwikkelen om die binding aan te gaan, die noodzakelijk is om leerlingen te leren op een goede manier om te gaan met anderen. Het eigen voorbeeld als docent is daarbij cruciaal. Daarbij gaat het niet alleen om wat je zegt (verbale communicatie) maar zeer zeker ook wat je in je houding uitstaalt (non-verbale communicatie). Feedback van anderen (leerlingen, collega's, filmbeelden) is daarbij zeer waardevol.

2 *Didactiek voor sport en bewegen*

Door: dr. Edwin Timmers en drs. Mark Jan Mulder en anderen.

In hoofdstuk 5 over 'onderwijsconcepten en -methoden' gaat paragraaf 3 over 'pedagogische opvattingen en onderwijsmethoden'. Daarin wordt gesteld: 'Motorisch, sociaal en cognitief leren gaan altijd samen. De leerdoelen of accenten kunnen per les op één van deze aspecten de nadruk leggen'(blz. 239). 'Sociaal leren vereist van lerenden een bewust handelen en een systematisch onderwijzen' (blz. 240).

Hoe dat dient te gebeuren? … 'De docent vertoont voorbeeldgedrag en geeft taken/projecten die enige handelingsvrijheid bieden, waarin taken en rollen verdeeld kunnen worden en er wordt gependeld tussen sturend- probleemsturend en docentgestuurd-leerlinggestuurd onderwijzen (blz. 240).

Dit wordt wat concreter gemaakt in een figuur (blz. 243) over de ontwikkeling van sociaal leren in spelsituaties. Hierin staat een matrix opgenomen waarin twee volgordes zichtbaar worden gemaakt in keuzes en accenten die je kunt leggen in de ontwikkeling van sociaal leren.

1. SPELKEUZE	BADMINTON, VOLLEYBAL, SOFTBAL, HOCKEY, KORFBAL, HANDBAL, BASKETBAL, VOETBAL, RUGBY		
2. GROEP: GROOTTE SAMENSTELLING	KLEINE GROEPEN (3-4 11), MIDDELGROTE GROEPEN (6-7 11) GROTE GROEPEN (11-12 11) NAAR NIVEAU HOMOGEEN .....NAAR NIVEAU HETEROGEEN		
3. SPELLEIDING	Strakke leiding van leerkracht; leerling = scorer/tijdwaarnemer Vaste spelregels	Leerlingen fluiten mee met de leerkracht; leerlingen fluiten zelf	Groep speelt zonder scheidsrechter en corrigeert elkaar ... Regels afhankelijk van behoefte
4. SPELCOACHING	Gebeurt door leerkracht; leerlingen krijgen gerichte observatieopdrachten	Leerlingen coachen met tweetallen of meerderen een team (kleine groep)	Leerlingen coachen individueel of met tweetallen een team in een wedstrijdsituatie
5. SPELSITUATIETRAINING/ -OEFENING	Leerkracht geeft de oefenvorm of het basisspel aan; leerlingen controleren de uitvoering van zichzelf en van anderen	Leerling is instructeur in kleine groepen	Leerlingen ontwerpen een deel van de les: een inleiding, een basisspel, e.d.

Figuur ontwikkeling sociaal leren in spelsituaties

In dit schema is een volgorde in oplopende moeilijkheid zichtbaar van links naar rechts en van boven naar beneden. Het begint al met spelkeuze. Spelen waarin de sociale omgang makkelijker is te hanteren zijn de spelen met een 'netje' ertussen (badminton, volleybal). Het wordt moeilijker in de omgang met elkaar naarmate de tegenstander dichterbij kan komen, en het balbezit minder beschermd wordt. Rugby met een tackle op het lichaam is de vorm waarbij de tegenstander het meest direct en bedreigend kan zijn. Je zou kunnen zeggen het toppunt van sociale ontwikkeling op dit aspect is als leerlingen in staat zijn zodanig met elkaar rugby te spelen dat ze rekening houden met elkaar en dat iedereen zich veilig voelt en mee kan spelen.

De ontwikkeling van boven naar beneden in dit schema geeft aan dat na spelkeuze de groepssamenstelling van invloed is op de sociale ontwikkeling. Zowel qua grootte als qua samenstelling (heterogeniteit).
Het spelen met grotere aantallen en in heterogene samenstelling vraagt meer qua sociale ontwikkeling en rekening houden met elkaar dan spelen in kleine homogene groepen.
Andere aspecten zijn de mate waarin leerlingen zelf in staat zijn de spelleiding, -coaching en -training/oefening in eigen handen te nemen.
In dit boek wordt gesteld dat de sociale ontwikkeling in de LO-les ten dienste staat van het beter leren bewegen dat het primaat moet houden.

3 *Kanjer werkboek voor het voortgezet onderwijs*
Door: Drs. Gerard Weide**.**
Kanjertraining is een vakoverstijgend project dat aandacht vraagt voor de verschillende rollen die leerlingen leren herkennen in de omgang met elkaar. Er worden vier rollen, en daarbij behorend concreet gedrag, benoemd en herkenbaar gemaakt. Zo leren leerlingen herkennen:
- de 'hork' of de 'baasspeler' die zichzelf het belangrijkste vindt en maakt ten koste van anderen
- de 'uitslover' die zichzelf en anderen niet serieus neemt, alles weglacht en waar je geen grip op krijgt
- de 'stille' of de 'bange' met een negatief zelfbeeld die soms wanhopig zijn best doet erbij te horen
- de 'kanjer' denkt goed over zichzelf maar ook over anderen, is aardig, belangstellend, en te vertrouwen.

Afspraken die nageleefd worden door leerlingen in de kanjertraining zijn: we vertrouwen elkaar, we helpen elkaar, niemand lacht uit, niemand speelt de baas, niemand is of doet zielig.

Deze aanpak is niet vakspecifiek maar kan binnen school leiden tot een gemeenschappelijke aanpak waarbij LO een fantastische oefenplaats is.

4 *Basisdocument bewegingsonderwijs voor VO*
Door: Gerie ten Brinke en anderen.
In deze uitgaven van het Jan Luiting Fonds wordt de opbrengst van kwalitatief goede LO-lessen beschreven en als een standaard gepresenteerd. De opbrengst gaat niet alleen over 'Bewegen verbeteren', maar ook over 'Bewegen regelen', 'Gezond bewegen' en 'Bewegen beleven'.

In de sleutel 'Bewegen beleven' staan gedragsaspecten beschreven verdeeld over twee onderdelen: 'gerichtheid op bewegen' en 'betrokkenheid bij de les'. Wat betreft de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen zijn deze aspecten interessant. Deze aspecten zijn qua 'gerichtheid op bewegen':
- ingaan op de bewegingsuitdaging
- gerichtheid op leren
- waarderen van bewegen.

En qua betrokkenheid bij de les:
- omgaan met regels
- zelfstandig deelnemen
- omgaan met elkaar.

Van deze aspecten zijn per aspect vier niveaus beschreven die je kunt opvatten als een ontwikkelingsproces dat kan lopen van 'zorg' naar 'basis' en 'vervolg' tot 'gevorderd'.

Voor Daniel was bijvoorbeeld de omschrijving van 'zorg' van toepassing bij 'omgaan met anderen': 'werkt meestal voor zichzelf zonder op anderen te letten. Houdt zich afzijdig bij het samenstellen van groepen en overleg'. Maar Daniel is inmiddels opgeschoven naar 'basis': 'voert met andere leerlingen opdrachten uit. Werkt met voorkeur samen met bevriende klasgenoten'.

Hoewel vooral de sleutel 'Bewegen verbeteren' gebruikt wordt door docenten om rapport op te maken, geven tijdens studiedagen veel docenten aan dat vooral de aspecten genoemd onder 'Bewegen beleven' voor hen belangrijk zijn als het gaat om het duiden van vorderingen bij leerlingen. Het zijn vooral attitudeaspecten die de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen schetsen.
Het is te hopen dat deze docenten binnen hun school tijdens leerlingbesprekingen, rapportvergaderingen en ouderavonden de ruimte en mogelijkheden krijgen hun waardevolle informatie te delen. Zij hebben zoveel te vertellen!

literatuur

Behets, D. (2006) Didactiek van het bewegingsonderwijs, D. Behets, ACCO ,Leuven
Brinke, G. ten, e.a. (2007). *Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs*, Jan Luitingfonds, Zeist
Timmers, E. en Mulder, MJ.(2007). *Didactiek voor sport en bewegen*, De Vrieseborgh, Haarlem
Weide, G. *Kanjer werkboek*, Instituut voor kanjertraining bv.

Correspondentie:

M.Massink1@chello.nl

‘Op zoek naar de nieuwe Saïd’

Futsal Chabbab ontwikkelt opleiding op het BOS-snijvlak

Dit artikel beschrijft het concept Futsal Chabbab en legt uit waarom dit project een kansrijke en vernieuwende aanpak is op het snijvlak van buurt, onderwijs en sport (BOS).

Een cursus Coach Futsal Chabbab wordt ontwikkeld om het project Futsal Chabbab minder afhankelijk te maken van grondlegger Saïd Achouitar.

Tot slot de conclusie dat de combinatiefunctie een gouden kans biedt voor wijkgerichte projecten ‘van onderaf’, zoals Futsal Chabba.

Door: Ruud van der Meulen

FOTO: ANITA RIEMERSMA

Op volle snelheid

op het spoor van Futsal Chabbab

Het is oktober 2007 als ik voor het eerst kennismaak met het concept Futsal Chabbab. Op het Cruyff Court in de Nijmeegse Vogelaarwijk Hatert – waar ik op dat moment onderzoek verricht – tref ik regelmatig jongeren in hagelwit trainingspak met op de achterzijde ‘Futsal Chabbab’. Als ik deze jongens eens vraag wat Futsal Chabbab nu eigenlijk inhoudt, steken ze enthousiast van wal. Maar al gauw geven de jongens aan dat ze er vandoor gaan, richting het nabijgelegen Kandinsky College. Het is woensdagmiddag en de huiswerkbegeleiding wacht. Ik ben verrast door de discipline van deze jongens en de wonderlijke combinatie van huiswerkbegeleiding en voetbal.

In december promoveer ik aan de Radboud Universiteit Nijmegen op het proefschrift *Brug over woelig water* (2007). Voortbouwend op het werk van de Amerikaanse politicoloog Putnam (2001) onderzocht ik in hoeverre het sportverenigingsleven daadwerkelijk leidt tot meer sociale samenhang. Al met al blijkt dat inderdaad het geval: mijn analyses tonen effecten van het lidmaatschap van sportverenigingen op vriendschappen, kennissenkringen en veralgemeend vertrouwen. Toch draagt sport allerminst vanzelfsprekend en overtuigend bij aan sociale samenhang. Daarvoor zijn de effecten te zwak en hangen ze teveel van omstandigheden af. Veel van de veronderstelde verschillen – zoals tussen teamsporters en solosporters – blijken niet te bestaan. Toch zullen mensen uit de praktijk je vertellen dat het nogal wat uitmaakt of iemand atletiek beoefent dan wel voetbal; en dat het er zeker wel toe doet of iemand voetbalt bij vereniging B dan wel bij vereniging A. Voor meer inzicht in maximale – in plaats van gemiddelde – effecten van het lidmaatschap van een sportvereniging besloot ik voor het vervolgproject op mijn proefschrift naar ‘goede praktijken’ op zoek te gaan.

Zodoende start ik in januari 2008 met *SportPlus*, een onderzoek-/ontwikkelprogramma dat zich richt op het professionaliseren van een handvol kansrijke voetbalprojecten voor risicojongeren (zie vanaf 15 februari *www.sport-met-een-plus.nl*). Immers, áls sport bijdraagt aan sociale samenhang, dan mag dit juist voor kwetsbare jongeren die opgroeien in achterstandswijken worden verwacht. Het opsporen van kansrijke projecten vormt de eerste stap, het ontwikkelen van methodieken en het onderzoeken van de effecten hiervan, achtereenvolgens de tweede en de derde stap. Surfend langs het Internet en veldbezoeken afleggend, stel ik een *shortlist* op van kansrijke projecten in Arnhem, Den Bosch, Enschede en Nijmegen. Het is februari als ik, benieuwd naar het verhaal achter Futsal Chabbab, contact opneem met grondlegger Saïd Achouitar en de Stichting ter Bevordering van Futsal Chabbab (SBFC). Ik ben positief verrast als ik zie dat de stichting haar visie en ambitie al heeft uitgewerkt tot een gedegen document van meer dan twintig pagina’s.

Op 7 januari 2009 organiseerde de Stichting ter Bevordering van Futsal Chabbab (SBFC) in het provinciehuis in Arnhem de startbijeenkomst van het project ‘Lancering Methode Saïd’. ‘Futsal Chabbab’ staat voor ‘zaalvoetbal jeugd’ en vormt een unieke mix van huiswerkbegeleiding, leerbedrijf en zaalvoetbal.

hoe ontstond Futsal Chabbab?

Het verhaal van Futsal Chabbab, zoals beschreven in het visie- en ambitiedocument van de SBFC, is het verhaal van een project dat ontstond ‘van onderaf’. Het is 2001, de wijk Heseveld in Nijmegen kampt met overlast. Er zijn rumoerige hangplekken, winkeliers klagen over winkeldiefstal, ruiten van bushaltes worden ‘uit verveling’ kapotgeslagen, de politie moet meerdere malen ingrijpen, de situatie escaleert. Saïd Achouitar, een dan 20-jarige jongeman ziet dit met lede ogen aan. Zijn idee: jochies - vooral jonge jongens van

FOTO: ANITA RIEMERSMA

In de draai

Marokkaanse komaf - nog vóórdat ze overlast gaan veroorzaken op straat, een zinvolle tijdsbesteding bieden, en ze dan tevens aanspreken op hun gedrag. Zo wil hij voorkomen dat deze jongens 'op het verkeerde pad' terechtkomen. Saïd start met een project waarbij jongeren wekelijks kunnen zaalvoetballen. Tijdens deze activiteit spreekt hij de jongens individueel aan, bespreekt hun gedrag, bekijkt hun schoolresultaten, heeft het met de jongens over de situatie thuis, de problemen en hoe daarmee om te gaan.
Saïd luistert naar de jongens met aandacht en moedigt ze aan. Tegelijkertijd zijn de regels die Saïd stelt duidelijk: wie zich niet naar behoren gedraagt of wie op school beneden zijn niveau presteert, krijgt de wind van voren. Een strenge discipline en een harde aanpak, dat is waar de jongens behoefte aan hebben. En wordt er na meerdere waarschuwingen nog niet geluisterd dan worden jongeren geschorst en mogen ze tijdelijk niet meer meedoen aan het zaalvoetbal.

waarom koos ik voor Futsal Chabbab?

Aan het begin van 2009 is Futsal Chabbab – in de woorden van Saïd Achouitar ooit begonnen als 'grap' – sterk geprofessionaliseerd en toegenomen in schaalomvang. In vijf Nijmeegse wijken draaien er projecten, waaraan meer dan 150 jongeren deelnemen. Het biedt zowel spelers met 'twee linkerbenen' als absolute toptalenten ruim baan. Sinds 2006 is er – naast de wijkprojecten van Futsal Chabbab – met Chabbab Hees een zelfstandige bij de KNVB ingeschreven vereniging en nog in datzelfde jaar wordt deze nieuwgevormde clubkampioen van Nederland. En als klap op de vuurpijl wordt Saïd Achouitar uitgeroepen tot Nijmegenaar van het jaar 2008.

Toch zijn het niet voornoemde successen die mijn keuze bepaalden voor Futsal Chabbab als voornaamste proeftuin binnen het SportPlus-programma. Op grond van eerder onderzoek naar effecten van openbare sportpleinen, de zogenoemde Cruyff Courts (Van der Meulen, Romijn, Baas, & Breedveld, 2008), kwam ik tot vijf kenmerken die bepalen in hoeverre BOS-projecten kunnen doorgroeien van 'kansrijke' naar 'succesvolle' aanpak:

1 Aandacht voor de *kansen* van jongeren in plaats van eenzijdige nadruk op de bestrijding van overlast. Hoofddoel van de wijkprojecten van Futsal Chabbab is het terugdringen van schooluitval en het verbeteren van de mogelijkheden op de arbeidsmarkt. Vaak wordt voetbal in de wijk aangeboden vanuit de veronderstelling dat jongeren zich daardoor minder zullen vervelen. In de plaats van doelloos rondhangen, vullen jongeren hun vrije tijd voortaan met voetbal. Ze zouden zelfs zo druk zijn met voetballen dat hen simpelweg de tijd ontbreekt voor probleemgedrag als overlast en diefstal. Nader beschouwd, is dit wellicht te simpel gedacht (Hartmann, 2001). Een auto is zo gekraakt en er zijn bewoners die zich minder ergeren aan jeugd die rondhangt dan aan jeugd die bij nacht en ontij op het pleintje voor de deur voetbalt. Bovendien is het de vraag of een jongen die de gehele dag voetbalt nog tijd voor het maken van huiswerk overhoudt.
2 *Voor wat hoort wat*. Een aantrekkelijk, veelkleurig sportplein zou geen beloning mogen vormen voor de overlast die door jongeren in hun wijk wordt veroorzaakt. Jongeren die ik rondom de Cruyff Courts sprak zeiden letterlijk: 'Hoe meer overlast we veroorzaken, hoe meer geld er naar onze wijk gaat'. Uitgangspunt voor Futsal Chabbab is dat jongeren in achterstandswijken niet slechts van alles tekortkomen: van deze jongeren mag ook wat worden verwacht. Voetbal is het 'toetje' dat volgt nadat jongeren aantoonbaar hun best hebben gedaan op school en op straat.
3 *Totaalpakket*. Vandaag de dag wordt veel van sport verwacht. Een sociaal vormende invloed van sport is echter allerminst vanzelfsprekend, hoewel gemakkelijk voorstelbaar. Het is wensdenken om te verwachten dat voor gunstige effecten op de prosociale ontwikkeling van jongeren niet meer nodig is dan een wekelijks uurtje voetbal. Sport lost niet even de problemen op daar waar het onderwijs of het gezin al hebben gefaald. Futsal Chabbab berust echter op een intensieve en integrale aanpak. Dat betekent: trainingen, toernooien en natuurlijk eens per jaar met zijn allen op voetbalkamp. Maar ook: huiswerkbegeleiding, een leerbedrijf voor beroepsgerichte stages en mogelijkheden om in de eigen wijk onderdeel te worden van het middenkader van Futsal Chabbab. Daarmee is het niet zozeer een sportproject, als wel een sociaal project dat de verschillende leefwerelden van jongeren omspant.
4 Aandacht voor de *pedagogische vaardigheden* van sportleiders. Het is opmerkelijk hoe verschillend jongeren in achterstandswijken tijdens trainingen en partijtjes voetbal met elkaar omgaan. Dit lijkt zeer afhankelijk van de vraag óf er een begeleider is en zo ja, wélke begeleider er voor de groep staat. De sociale sfeer wordt zeker niet enkel bepaald door de vraag of de begeleider voor een groep van 'lastige' jongeren staat – hoe hier mee om te gaan, dat is de vraag. Of jongeren op een leuke manier met elkaar voetballen en ondersteuning bieden dan wel elkaar voortdurend in de haren vliegen en schelden, hangt veeleer af van de natuurlijke overtuigingskracht, het charisma, de autoriteit en de pedagogiek

van de sportleider die voor de groep staat. Met trainers, zoals Saïd Achouitar en Khalid Mansouri, heeft Futsal Chabbbab trainers in huis die tot jongeren weten door te dringen, zodat er vooral mét elkaar en niet tégen elkaar wordt gevoetbald. Bovendien hebben deze trainers aandacht voor hoe het met jongeren gaat buiten het voetbal: thuis, op school en op straat. Uit de gesprekken die zij met spelers voeren, blijkt dat vervelend gedrag tijdens de training vaak voortvloeit uit problemen en spanningen van jongeren op ander vlak. Verder streven de trainers van Futsal Chabbab naar korte lijnen met ouders, docenten en wijkagenten. Het is opmerkelijk hoe uiteenlopend jongeren zich kunnen gedragen bij het voetbal, op school en op straat. Dat een jongen zich tijdens het voetballen keurig gedraagt, betekent nog niet dat hij nooit spijbelt of overlast veroorzaakt. Bij Futsal Chabbab worden zodoende ook gevolgen verbonden aan gedrag in ander verband: een jongen die zich ook na herhaalde waarschuwingen op school niet gedraagt, wordt zijn 'toetje' afgenomen: hij mag dan bijvoorbeeld niet mee op voetbalkamp.

5 Aanpak *van onderaf*. Futsal Chabbab is een project dat is ontstaan en geen concept dat op de tekentafel is uitgedacht. Tegenover de beperkte financiële middelen staat een ruime hoeveelheid aan draagvlak. In de wijken waarin projecten draaien, vormen Futsal Chabbab en Saïd Achouitar ondertussen een begrip onder de lokale gemeenschap van bewoners, ouders en de jongeren om wie het uiteindelijk gaat. De invloed die van trainers van Futsal Chabbab op jongeren uitgaat, lijkt dan ook voor een belangrijk deel te verklaren door het gegeven dat deze trainers geboren, getogen en geworteld zijn in de wijk waarin hun voetbalproject draait.

de zwakste schakel: behoefte aan een Cursus Coach Futsal Chabbab

Op papier en in de praktijk vormt het concept Futsal Chabbab een alleszins succesvolle aanpak. Tegelijkertijd lijkt het aandeel van de grondlegger Saïd Achouitar, van Khalid Mansouri en van andere talentvolle, charismatische trainers, binnen dit succes onmiskenbaar. In mijn verkennende gesprekken met de SBFC benadrukt voorzitter Richard ten Barge dan ook het belang van het ontwikkelen van een Cursus Coach Futsal Chabbab. 'We kunnen 'm (Saïd) niet klonen', zo stelt hij kernachtig vast. Alvorens in te gaan op aanbiedingen om ook buiten Nijmegen projecten op te starten, beschouwt de stichting het ontwikkelen van een opleidingsaanbod voor het middenkader van Futsal Chabbab als bittere noodzaak. Anders leidt het opschalen van het project slechts tot afbreuk aan de kwaliteit van de oorspronkelijke aanpak. Om te komen tot een naar andere gemeenten overdraagbare aanpak, start de SBFC het project 'Lancering Methode Saïd' (LMS). In november 2008 ontvangt de stichting een subsidie voor het LMS-project van de Provincie Gelderland. Doel van het project is het ontwikkelen van een Cursus Coach Futsal Chabbab, alsook een eerste toets in 2009 in de gemeente Ede van de werkzaamheid van de in Nijmegen gegroeide aanpak.

visiedocument

Vertrekpunt voor het LMS-project is het visiedocument *Lancering Methode Saïd* met daarin onder meer een beschrijving op hoofdlijnen van de opzet en inhoud van de Cursus Coach Futsal Chabbab. Een eerste uitgangspunt is dat de cursus mikt op mbo-studenten in de leeftijd van 18 tot en met 23 jaar die zelf wonen in de wijken met projecten van Futsal Chabbab. Een tweede uitgangspunt is dat aspirant-cursisten zoveel mogelijk worden uitgedaagd. Vandaar dat, net zoals bij 'Op zoek naar de nieuwe Jozef' en andere succesvolle tv-formules, de werving en opleiding van cursisten het karakter krijgt van een talentenjacht. Het behalen van het certificaat Coach Futsal Chabbab moet iets zijn waar jongeren trots op zijn, alsook iets dat hen uitzicht biedt op een betaalde baan als leider of begeleider van wijkprojecten van Futsal Chabbab. Motivatie, gevoel voor de omgang met jongeren en verbondenheid met de doelgroep zijn daarbij belangrijke toelatingscriteria. De opleiding van Futsal Chabbab bouwt voort op de voetbaltechnische ondergrond van een KNVB-diploma. In de opleiding van Futsal Chabbab krijgen vooral pedagogische vaardigheden van de toekomstige voetbaltrainers/jongerenwerkers aandacht. Hoe bevorder je het plezier in voetbal? Hoe los je conflicten op? En hoe spreek je jongeren effectief aan op hun gedrag? Bovendien: hoe onderhoud je met ouders, docenten, wijkagenten, jongerenwerkers en beleidsmakers een intensief contact?

In december 2008 vindt een startbijeenkomst voor aspirant-cursisten plaats, voor het verkrijgen van meer inzicht in de achtergronden en

FOTO: RUUD VAN DER MEULEN

Startbijeenkomst aspirant-cursisten, De Metterswane, Nijmegen

mogelijkheden van jongeren die momenteel actief zijn als trainer of assistenten bij Futsal Chabbab. Tijdens deze bijeenkomst wordt aan jongeren onder meer gevraagd naar hun sterke punten als trainer en naar punten waarop ze zich zouden willen verbeteren. Na een aarzelend begin branden de jongens los.
Interessant is het antwoord dat ze geven op de vraag wie volgens hun de beste trainer is. Voor de meeste jongens is dat Louis van Gaal – ze waarderen zijn directe en duidelijke aanpak.

startbijeenkomst 'Lancering Methode Saïd' – de combifuncties als gouden kans?

Het is ondertussen 7 januari 2009. In het provinciehuis in Arnhem vindt de startbijeenkomst van het LMS-project plaats. Bijna 70 experts discussiëren een middag lang over de vraag wat nu kenmerkend is voor het concept Futsal Chabbab en in hoeverre, alsook hoe deze aanpak kan worden overgedragen in de vorm van de Cursus Coach Futsal Chabbab.
Het wordt een boeiende middag met tijdens de werksessies een geïnspireerde inbreng van mensen en organisaties vanuit sport, onderzoek, onderwijs, jongerenwerk, politie, woningbouwcorporaties, alsook van andere, met Futsal Chabbab vergelijkbare projecten 'van onderaf'.

Door de aanwezigen wordt enthousiast gereageerd op het concept Futsal Chabbab. Zo spreekt het tot de verbeelding dat het project vanuit bewoners van achterstandswijken zelf is ontstaan. Dat is een zwakte in de zin dat er geen vanzelfsprekende politieke en financiële ondersteuning voor het project bestaat. Maar de wortels binnen de lokale gemeenschap vormen tevens de kracht van het concept Futsal Chabbab. Het project voorziet in een behoefte en is niet binnen de beleidsburelen bedacht. Tegelijkertijd waarschuwen de aanwezigen voor de kwetsbaarheid van het concept Futsal Chabbab. Aansluiting op bestaande opleidingen, zoals bij ROC's en de KNVB, alsook aansluiting op bestaand beleid, zoals de regeling Combinatiefuncties, achten de aanwezigen van groot belang.

Momenteel is het LMS-project in volle gang. In de komende maanden zetten we de discussie in kleinere werkgroepen voort. Naar mijn indruk geeft het project Futsal Chabbab een kansrijke voorzet voor vernieuwing op het buurt-, sport- en onderwijs snijvlak. Nu nog met zijn allen inkoppen en voorkomen dat de bal uiteindelijk niet naast het doel belandt.

Voor het visiedocument van de Stichting ter Bevordering van Futsal Chabbab en voor verdere informatie, zie www.sbfc.nl.
Dr. Ruud van der Meulen is projectleider van het project 'Lancering Methode Saïd'. Als projectontwikkelaar en oprichter van Bureau Spruit houdt hij zich bezig met het opsporen, ontwikkelen en onderzoeken van kansrijke projecten tot bewezen methodieken.

referenties

Hartmann, D. (2001). Notes on Midnight Basketball and the cultural politics of recreation, race, and at-risk youth. *Journal of Sport and Social Issues, 25*(4), 339-371.

Meulen, R., Romijn, D., Baas, D., & Breedveld, K. (2008). *Van court naar community: evaluatie Cruyff Court FC Omniworld Veld 2007/2008.* 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

FOTO: AGGIE HETTINGA-VAN DER MEULEN

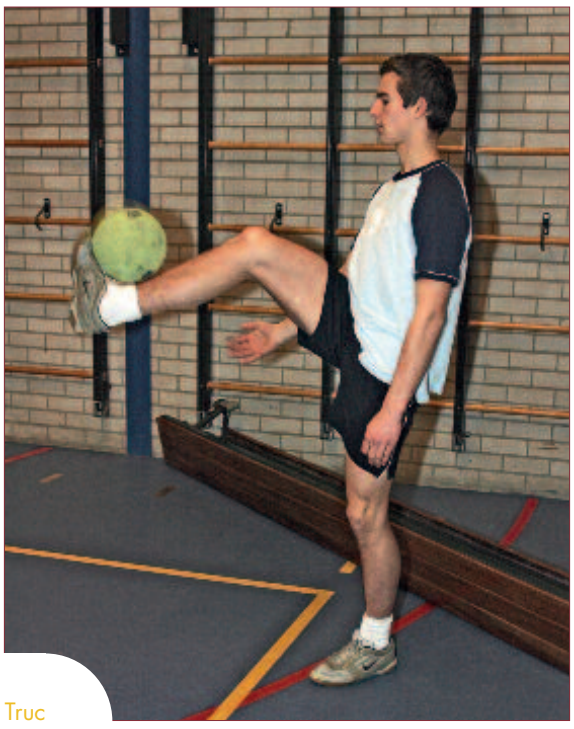
Startbijeenkomst experts, Huis der Provincie, Arnhem

Meulen, R. van der (2007). *Brug over woelig water: lidmaatschap van sportverenigingen, vriendschappen, kennissenkringen en veralgemeend vertrouwen*. Amsterdam: Thela Thesis.

Meulen, R. van der (2008). *'Lancering Methode Saïd': visiedocument op methodiekontwikkeling, effectmeting en duurzame lokale inbedding van Futsal Chabbab in de provincie Gelderland, 2008-2010.* Nijmegen: Kennispraktijk.

Putnam, R. (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of American community.* New York: Simon & Schuster.

FOTO: ANITA RIEMERSMA

Truc

Correspondentie:

r.vandermeulen@bureau-spruit.nl

Bewegen beleven

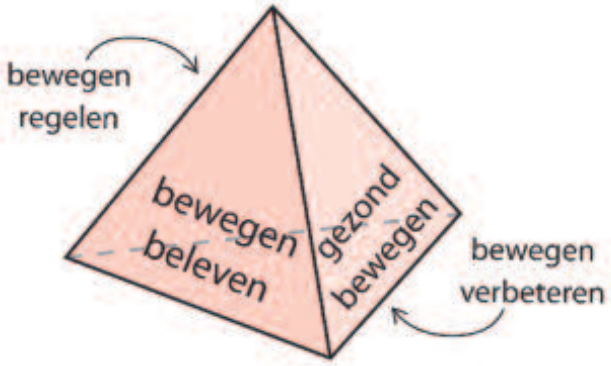
Betrokkenheid bij de les LO als groepsgebeuren

In 2007 is het *Basisdocument bewegingsonderwijs in de onderbouw van het voortgezet onderwijs* verschenen. In het basisdocument worden vier sleutels onderscheiden als referentiekader voor kwaliteit. Eén van de vier sleutels is *'bewegen beleven'*. Het *'bewegen beleven'* is in het basisdocument uitgewerkt in twee aspecten. Het tweede aspect, de betrokkenheid van de leerling bij de les als groepsgebeuren, biedt een kader om de sociale ontwikkeling van leerlingen bewegingsonderwijs te evalueren.

Door: Ger van Mossel

bewegen beleven: betrokkenheid bij de les als groepsgebeuren

Bij het bewegen beleven gaat het om hoe de leerling de lessen ervaart: wat doet het met de leerling? En dan bedoelen we niet alleen of de leerling het 'leuk' vindt. Het gaat erom of de les 'leeft' bij de leerling en hoe hij die verwerkt. Hoe de les wordt beleefd door de leerlingen blijkt uit twee gedragsaspecten: zijn of haar gerichtheid op bewegen (in hoeverre gaat de leerling in op de bewegingsuitdaging?) en zijn of haar betrokkenheid bij de les als groepsgebeuren. Het tweede gedragsaspect operationaliseert de sociale ontwikkeling van de leerling in concrete gedragsomschrijvingen op vier verschillende niveaus bij het deelnemen aan bewegingssituaties (zie de tabel). Het biedt een kader om het sociale gedrag van individuele leerlingen of de gehele groep te observeren, te waarderen en eventueel te rapporteren.
Hoe gaan de leerlingen om met regels, in hoeverre werken zij zelfstandig en hoe gaan ze om met elkaar? Bijvoorbeeld de leerling helpt uit zichzelf mee met opstellen en opruimen van het materiaal en denkt zelf na waar de materialen moeten staan (omgaan met regels op vervolgniveau) of de leerling voert opdrachten uit met verschillende leerlingen en speelt in op verschillen (omgaan met elkaar op gevorderd niveau).
Bij omgaan met regels gaat het om het maken van afspraken, respecteren van regels, zorgvuldig en op de juiste wijze omgaan met het materiaal en de omgeving (eigen sportkleding/spullen).
Bij zelfstandig deelnemen gaat het om het zelf verantwoordelijk zijn voor het starten, op gang houden en afsluiten van bewegingssituaties En bij omgaan met elkaar gaat het om het samenwerken met andere leerlingen, fair play en omgaan met verschillen.

Figuur 1: Tetraëder met de vier sleutels

bijdrage van bewegingsonderwijs aan de sociale ontwikkeling?

Harry Stegeman (2007) concludeert in zijn literatuurstudie naar effecten van sport en bewegen op school 'Er is aanleiding om te veronderstellen dat deelname aan sport en bewegen onder voorwaarden (waaraan in het kader van het onderwijs bij uitstek kan worden tegemoetgekomen) bij kan dragen aan het bevorderen van prosociaal gedrag.' (p. 23). ... 'Het is zonder meer duidelijk dat eventuele effecten zich niet per se voordoen. Ze resulteren niet als vanzelf uit de deelname. Of en hoe zij zich voordoen, hangt nauw samen met de aard van de interacties tussen de leerlingen en de docent. Of effecten worden gerealiseerd, is geheel afhankelijk van de context waarin de activiteiten worden aangeboden.' (p.21).
Daarnaast blijft het zeer de vraag in hoeverre er van de sociale ontwikkeling transfer plaatsvindt naar andersoortige (bewegings)situaties. Een leerling kan zich tijdens de lessen bewegingsonderwijs hulpvaardig gedragen naar klasgenoten en vervolgens op zaterdag zeer onsportief zijn op het sportveld. Andersom komt ook voor, de leerling die onzelfstandig deelneemt aan de voetballessen bij bewegingsonderwijs, maar die dezelfde avond zijn eigen warming-up doet voorafgaand aan de training. Effecten zijn zeer contextgebonden.
Effecten van de lessen bewegingsonderwijs op de sociale ontwikkeling zijn afhankelijk van de manier waarop het in de lessen aan bod komt. Niet vanuit het idee dat de sociale ontwikkeling van leerlingen nu opeens leidend zouden moeten worden voor de lessen. Het leren deelnemen aan en waarderen van bewegingssituaties staat centraal in de lessen bewegingsonderwijs. Een belangrijk aspect hierbij is dat de leerlingen betrokken zijn bij de les als groepsgebeuren. Van goed opgeleide docenten bewegingsonderwijs mogen we verwachten dat zij hun leerlingen hierbij begeleiden en hierop aansturen. Mogelijke effecten op sociaal gedrag *tijdens* de lessen bewegingsonderwijs lijken hiermee gewaarborgd.

docenten verschillen

Bij bewegen beleven gaat het erom dat de leerlingen positief betrokken zijn bij de les als groepsgebeuren. Dit gaat echter niet vanzelf! Iedere docent heeft hiertoe zo zijn of haar eigen aanpak.

Uit onderzoek bij bewegingsonderwijs in het voortgezet onderwijs blijkt dat het oordeel over de docent (‘*nice and good’)* de belangrijkste factor is voor een negatieve of positieve waardering (leuk, uitdagend, tevreden, belangrijk) van de leerlingen over de lessen bewegingsonderwijs. Het verschil in oordeel over hun docent verklaart voor ruim 20% de verschillen in hoe leerlingen de lessen bewegingsonderwijs waarderen (Van Mossel, 2007). Ter vergelijking: de mate van sportiviteit (beweeg- en sportdeelname en bewegingsbekwaamheid) verklaart voor 6% van de verschillen in waardering. Het is niet zozeer de sportiviteit van de leerling, maar veel meer het oordeel over zijn of haar docent dat leidt tot een positieve waardering over de lessen bewegingsonderwijs.
Ook de mate waarin zelfstandig samenwerkend wordt geleerd tijdens de lessen bewegingsonderwijs wordt door de leerlingen verschillend ervaren (Van Mossel, 2007). Bij de ene docent helpen de leerlingen elkaar vaker en wordt er meer aan zelfstandige opdrachten samengewerkt dan bij de andere docent. Met andere woorden er zijn grote verschillen in het oordeel van leerlingen over hun docent, de ervaringen met betrekking tot zelfstandig samenwerkend leren en daarmee de betrokkenheid van de leerlingen bij de lessen bewegingsonderwijs.

ontwikkellijn

Zoveel leerlingen, zoveel verscheidenheid is er tussen leerlingen. De ene leerling beweegt om een eigen prestatie neer te zetten, de andere leerling beweegt graag recreatief samen met anderen. De ene leerling doet vooral graag zelf mee, de andere geniet minstens zoveel van zijn rol als organisator. De ene leerling speelt de bal altijd hard aan, de ander past de snelheid van de bal aan, aan het vaardigheidsniveau van zijn teamgenoot. De ene leerling wil zo snel mogelijk scoren, de andere leerling spart met zijn tegenstander. De ene leerling helpt klasgenoten, de andere leerling is meer betrokken op zichzelf. Veel leerlingen houden zich aan de regels, anderen zoeken steeds de grenzen van wat wel en niet mag op.
In hoeverre zijn de leerlingen zichzelf bewust van hun gedrag? Sommige leerlingen zijn zich niet bewust van hun asociale gedrag. Tijdens lessen bewegingsonderwijs moeten we hen vaak corrigeren (negatieve conditionering). We zijn al blij als deze leerlingen zich daarna wat bewuster worden van hun asociale gedrag. Ze kunnen zichzelf al beter sturen. Een volgende stap is dat leerlingen zich bewust worden van hun sociale gedrag. We kunnen dat bevorderen door dat gedrag te complimenteren (positieve conditionering). Het mooiste is als leerlingen onbewust zijn van hun sociale gedrag. Met andere woorden het gedrag is als vanzelfsprekend, geïntegreerd in hun overtuiging, identiteit en betrokkenheid.
Hoe kunnen we leerlingen daarin waarderen en eventueel over terugrapporteren? Docenten herkennen vaak de bovengenoemde gedragsaspecten als een ontwikkelingslijn waarop ze uitspraken kunnen doen over hun leerlingen. De aandacht voor de diverse gedragsaspecten kan per leerling en docent echter verschillen. Er is bovendien sprake van een ontwikkeling die soms zeer sprongsgewijs (vooruit en achteruit) kan verlopen en soms door incidenten wordt bepaald die zich moeilijk laten plannen. De ontwikkellijn is te gebruiken als een spiegel om groei van leerlingen te duiden, bijvoorbeeld tijdens rapportvergaderingen. Door deze in te vullen ontstaat een soort profiel waarin docenten hun leerlingen en de leerlingen zich zelf kunnen herkennen.

FOTO: ANITA RIEMERSMA

De beleving straalt ervan af

evalueren van sociaal gedrag

Hoe kunnen docenten de sociale ontwikkeling van de leerlingen tijdens de lessen bewegingsonderwijs bevorderen? Een mogelijkheid is om deze ontwikkeling samen met leerlingen (tussentijds) te evalueren. Onder evalueren verstaan we alle activiteiten die erop gericht zijn om informatie te verzamelen, te verwerken en te interpreteren teneinde een waardeoordeel te kunnen geven over dat onderwijs(aspect). Hier gaat het om het observeren, waarderen en eventueel rapporteren van de betrokkenheid van de leerling bij de les als groepsgebeuren.
De niveaubeschrijvingen uit het *Basisdocument* (zie de tabel) bieden een referentiekader om de ontwikkellijn nader te duiden.
Hoeveel leerlingen zijn er op basis, vervolg en gevorderd niveau? In hoeverre zijn er verschillen tussen klassen en leerjaren?
Het biedt docenten een kader om met leerlingen of tussen docenten onderling in gesprek te gaan, bijvoorbeeld bij de leerlingenbespreking. De niveauomschrijvingen vanuit bewegingsonderwijs kunnen zelfs schoolbreed ingezet worden.
Het evalueren kan impliciet gebeuren, bijvoorbeeld naar aanleiding van een gebeurtenis. Of door het expliciet met de klas bespreekbaar te maken, bijvoorbeeld aan het einde van een les of periode. Een andere manier is dat de leerlingen zelf gaan evalueren.
De docent schetst een ‘kijkkader’ op het bord en bijvoorbeeld teams observeren elkaars gedrag tijdens een toernooitje of leerlingen kijken

Aspect	Basis	Verrijkt	Gevorderd	Zorg
Omgaan met regels	Volgt de afgesproken regels onder toezicht van de docent	Voert de afgesproken regels zelfstandig uit	Spreekt andere leerlingen aan op naleving van de regels	Houdt zich mooizaam aan afspraken en komt daardoor soms in conflict
	Helpt bij het opstellen en opruimen van het materiaal als het hem gevraagd wordt, waarbij wordt toegezien op de juiste en veilige opstelling	Helpt uit zichzelf mee met opstellen en opruimen van het materiaal en denkt zelf na waar de materialen moeten staan	Neemt initiatief bij het opstellen en opruimen van materialen en heeft oog voor veiligheid	Onttrekt zich aan het opstellen en opruimen, en moet gecontroleerd worden op zijn taak
	Heeft zijn sportspullen meestal in orde	Heeft zijn sportspullen in orde	Heeft zijn sportspullen in orde en aangepast aan specifieke omstandigheden	Heeft zijn sportspullen vaak niet in orde
Zelfstandig deelnemen	Doet de activiteiten die hij leuk vindt en de rest met begeleiding Hij gaat aan de slag met complexere activiteiten als de docent begeleidt	Doet alle activiteiten mee en gaat in op aanpassingen door de docent Hij doet zelfstandig mee aan de moeilijke activiteiten als de docent de situatie aanpast	Doet zonder directe begeleiding van de docent alle activiteiten mee en past zelf de situatie aan voor zichzelf en anderen	Start pas na extra uitleg of aandacht Tijdens de activiteit doet hij mee, nadat hij extra uitleg en aandacht van de docent heeft gekregen
Omgaan met elkaar	Voert met andere leerlingen opdrachten uit	Voert opdrachten uit met wisselende leerlingen en houdt rekening met verschillen en overlegt in situaties	Voert opdrachten uit met wisselende leerlingen en speelt in op de verschillen	Werkt meestal voor zichzelf zonder op anderen te letten
	Werkt met voorkeur samen met bevriende klasgenoten	Helpt anderen op vraag van de medeleerling of de docent	Neemt zelf initiatief om hulp te geven aan medeleerlingen en zij hebben ook vertrouwen in deze hulp	Houdt zich afzijdig bij het samenstellen van groepen en overleg

Tabel 1: Deelnameniveaus 'Betrokkenheid bij de les'

naar elkaar tijdens het opruimen. Vervolgens vraagt de docent naar de bevindingen van de leerlingen.
Een geheel andere aanpak is het ensceneren van het sociale gedrag. In dat geval is het leren bewegen niet meer leidend. Soms kan het de onderlinge betrokkenheid binnen een klas doorbreken. Een bekende aanpak is het volgende voorbeeld. Tijdens een doelspel krijgt een team in het geheim de opdracht om een bepaalde speler doelbewust niet aan te spelen. Dit kan eventueel in combinatie met een observatieopdracht van de niet-spelende teams. Na afloop worden de bevindingen besproken.

literatuur

Brouwer, B., G. ten Brinke, D. Houthoff, M. Massink, C. Mooij, G. van Mossel, E. Swinkels & A. Zonnenberg (2007). *Basisdocument Bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs*. Enschede: SLO. (Een compilatie van het basisdocument *Concretisering kerndoelen bewegen en sport* is te downloaden op www.slo.nl/voortgezet/onderbouw/Vakken/bewegen/)

Mossel, G. van (2007). Kwaliteit van lichamelijke opvoeding in het voortgezet onderwijs. In: *Naar beter bewegingsonderwijs*, Stegeman, H. red. (2007). Den Bosch/Nieuwegein: W.J.H. Mulier Instituut/Arko Sports Media

Stegeman, H. (2007). *Effecten van sport en bewegen op school. Een literatuuronderzoek naar de relatie van fysieke activiteit met de cognitieve, affectieve en sociale ontwikkeling.* 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut

Correspondentie:

g.vanmossel@slo.nl

PRAKTIJK KATERN

KONINKLIJKE VERENIGING VAN LERAREN LICHAMELIJKE OPVOEDING

nr. 2 - 13 FEB. 2009

Van unihockey naar floorball, van spel naar sport (4)

Hockey in het bewegingsonderwijs (1)

Survival in het basisonderwijs (1)

Bunkertrefbal

KVLO

Van unihockey naar floorball, van spel naar sport (4)

Floorball vervolg met lessenreeks

In dit artikel zal de (sport)competentieontwikkeling van de leerling een vervolg krijgen. Het is een vertaalslag tussen de theorie en de praktijk. Hoe kunnen we als sportleerkracht een leerling sportcompetenter krijgen? Als voorbeeld gebruiken we een lessenreeks in groep 7/8 met 28 leerlingen. *Door: Jorg Andree*

Het eindspel zal zijn 4:4 inclusief keeper (zie LO 13, 2008). Er worden twee teams gemaakt. Leerlingen moeten leren om snel met elkaar te wisselen tijdens het spel. Tijdens de trainingsmomenten maken we gebruik van een halve zaal. Als afsluiting van deze taak spelen de leerlingen een toernooi. Voor richtlijnen om dit leerlingen te laten organiseren kun je informatie vinden op *www.nefub.nl.*

De beginsituatie van de leerlingen hebben we in de eerste les al in kaart gebracht. Door de niveau-indelingen kunnen leerlingen werken aan hun eigen ontwikkeling. Daarnaast hebben de leerlingen teams moeten maken en gezamenlijk een leerdoel moeten formuleren voor de komende tijd. De '*lessenreekstaak*' kan er als volgt uitzien: als team ga je de komende vijf weken trainen en spelen om je voor te bereiden voor een (inter) klassikaal floorballtoernooi.

Er zijn tot die tijd nog vier lessen. Onder begeleiding van de sportleraar kunnen jullie al spelend en door training werken aan je ontwikkeling als speler en als team.

Schema 1

Competentie	**Prestatie-indicatoren**
Als speler functioneren in een eindspel 4:4 inclusief keeper: • *individueel leren* • *samenwerken en leren* • *begeleiden* • *analyseren* • *evalueren*	Demonstreren van de juiste teamspirit als: • stimuleren van andere spelers • hulp bieden bij toepassing van regels • het geven van techniek- en tactiekaanwijzingen • evalueren van je ontwikkeling. Taakbewust spelen wat betreft uitvoeren van de regels, de techniek en de tactiek. Lezen van de wedstrijd wat betreft: • de mentaliteit • de spelregels • de tactiek • de techniek.
Als scheidsrechter functioneren in een eindspel: • *leidinggeven* • *samenwerken en leren.*	• Het beheersen van de IFF / NEFUB spelregels en toe kunnen passen. • Sportief gedrag demonstreren en fair play bewaken bij (mede)spelers. • Samenwerken met de wedstrijdtafel (toernooi).

Als coach functioneren in een eindspel:
• *analyseren*
• *leidinggeven*
• *begeleiden.*
	• Een floorballwedstrijd kunnen analyseren middels observatie instrument.
	• Stimuleren van leergedrag bij de medespelers.
	• Werkpatroon van coachen toepassen (training):
	  • coachen tijdens het spel
	  • het spel bevriezen of de groep bij elkaar halen.

Schema 2

Spelthema: controle over de bal**.**
Ensceneringthema: het begrijpen van de speel- en omgangsregels**.**

- **Cognitief (tactisch)**

Gebruikmaken van je lichaam:
maak jezelf breed en sterk en (altijd) tussen de bal en je tegenstander instaan.

Gebruikmaken van je stick/blad:
deze plaatsen aan kant van de bal daar waar de tegenstander staat.

Spelregels zijn er niet alleen om structuur in een spel aan te brengen, je kunt ze ook leren te gebruiken. Ter verduidelijking hieronder een tweetal voorbeelden:

1 door bij balbezit je lichaam breed te maken zal een tegenstander veel moeite hebben om de bal af te pakken, immers; de stick mag niet tussen de benen komen en je mag niet uit balans worden geduwd
2 door je blad/stick te plaatsen tussen de bal en je tegenstander wordt de kans op balverlies kleiner, immers; je mag niet op/tegen de stick van een ander slaan.

- **Motorisch (technisch)**

Bal dicht bij je houden:
dit voorkomt dat een bal (eerder) wordt afgepakt en maakt het dat je sneller een actie kan uitvoeren.

Gebruikmaken van je blad/stick (stickhandeling):
begeleid de bal door middel van vloeiende bewegingen, probeer de bal 'aan te voelen'(mee laten veren), het blad staat rechtop. De stick wordt met twee handen vastgehouden waarbij de bovenste hand zo geplaatst moet zijn dat je op je 'horloge' kunt kijken.

- **Sociaal-emotioneel**

Omgaan met regels, gericht op veilig kunnen omgaan met stick en bal zodat dit geen gevaar oplevert. Zo kan er veilig, slim en met plezier gespeeld worden.
Omgaan met medespelers, fair play. Het creëren van een veilige leeromgeving.

1 Zorg dat leerlingen (binnen het team) het gezamenlijke doel kennen.
2 Verdeel de verschillende taken en rollen in het team en houd daarbij rekening met wat iedereen kan en wil: speler, keeper, scheidsrechter en coach.
3 De sportleraar geeft aan wat hij (uiteindelijk) in deze taakuitvoering wil zien. Zie schema 1
4 Het team en de teamleden beoordelen na afloop van het toernooi zichzelf, elkaar en worden door de sportleraar beoordeeld naar het niveau (zie niveau-indeling LO 14, 2008) dat is bereikt.

Schema 3

Spelthema: samenspelen en passeren van de tegenstander om te komen tot scoren.
Ensceneringthema: rekening houden met mede- en tegenspelers.

- **Cognitief (tactisch)**

Het kiezen van je moment:

1 kan ik zelf scoren. Sta ik in de juiste positie om te komen tot een doelpoging?
2 pass ik naar een teamgenoot. Het spelen van de bal naar mijn teamgenoten, wanneer zij beter in staat zijn een doelpoging te ondernemen. Is de weg er naartoe vrij?
3 of kies ik voor mijn individuele (loop)actie. Het kiezen van een moment; is er genoeg ruimte om iemand te passeren of staan er teveel tegenstanders? Iemand passeren kan op snelheid en/of door middel van een schijnbeweging te maken: schijn, inzet en versnelling (denk bijv. aan tikkertje, wat doe je om iemand te ontwijken? Door middel van: richtingverandering, een trucje en versnellen).

Hoe kan ik iemand verdedigen? Verdedigen tussen man en goal.

- **Motorisch (technisch)**

Kijk 'over' de bal. Wat gebeurt er om mij heen en wat kan ik in het spel doen? Weten waar je de bal naartoe kan en wilt spelen alvorens je deze ontvangt, leren niet continu naar de bal te kijken.
Gericht spelen van de bal. Zowel hard (over lange afstand) als zacht (over korte afstand) leren spelen van de bal. Letten op:

1 licht door de knieën, handen uit elkaar
2 de stick wijst in de richting waar de bal naartoe moet worden gespeeld (bal nawijzen)
3 indien noodzakelijk zowel de romp als de voeten gericht op het einddoel.

Uitgangshouding(1), bewegingsverloop(2), eindhouding(3).
Hoe ben ik aanspeelbaar voor mijn teamgenoten? Door beweegbaar te zijn. Iemand die stil staat is makkelijk te verdedigen en dus niet aanspeelbaar. Dit kan door te versnellen (bij je tegenstander vandaan), of door van richting te veranderen (schijnactie).
Hoe kan ik iemand verdedigen? Door te kijken naar de bal, niet naar de (schijn)bewegingen van de speler. Neem een actieve houding aan, iets door je knieën (laag zitten) en beweegbaar zijn (bewegen als een schermer).

- **Sociaal-emotioneel**

Samenspelen betekent afspraken maken en taken verdelen. Dit heeft als doel dat leerlingen zich veilig en gewaardeerd voelen in een team: zorg dat iedereen aan spelen toekomt.

Communiceren is samen leren:

1 feedback geven en ontvangen
2 coachen:
   a docent coacht
   b coach jezelf
   c coach je medespeler (2:1)
   d *coach je team (differentiatie).*
3 contact hebben met medespelers.

Veiligheid in samenspel, bewaken door spelers en scheidsrechter(s):

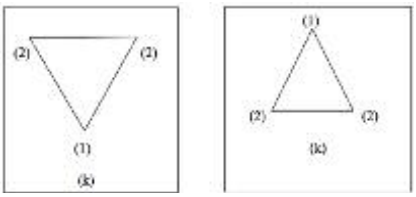
- stickblad onder heuphoogte houden
- elkaar niet hinderen/bodycheck

Schema 4

Spelthema: het als team spelen van een eindspel waarbij je komt tot scoren en het voorkomen hiervan**.**
Ensceneringthema: zorgen voor veilig en goed samenspel met behulp van scheidsrechter en coach.

- **Cognitief (tactisch)**

Het komen tot, en voorkomen van scoren. De te nemen stappen.
Aanvallend:
1 hoe is de opstelling?
2 actie balbezitter
3 actie medespelers.
Teamopstelling aanvallend
De veldbezetting 4:4 met keeper kan als volgt zijn:
- een opbouwend ingestelde speler achterin *(1)*
- twee aanvallend ingestelde spelers voorin, een links en een rechts *(2)*.

Verdedigend:
5 hoe is de opstelling
6 actie verdediger op balbezitter
7 actie overige verdedigers.
Teamopstelling verdedigend
De veldbezetting 4:4 met keeper kan als volgt zijn:
- twee verdedigend ingestelde spelers, achterin *(2)*
- een aanvallend ingestelde speler voorin *(1)*.

- **Motorisch (technisch)**

Zie vorige spelthema's.

- **Sociaal-emotioneel**

Ensceneringrollen:
1 scheidsrechter (twee per veld)
- werkpatroon:
  a taakverdeling: zicht op de spelers bij de bal, overzicht op de overige spelers
  b bij een overtreding fluiten (wie)
  c aangeven de reden van de overtreding (wat)
  d aangeven van vervolg op spel (hoe).

2 coach (twee per team):
- werkpatroon:
  a observatie gericht op teamdoel
  b vraag naar wat goed ging
  c vraag naar wat beter kan
  d een verbeterpunt toepassen.

aandachtspunten lessenreeks voor de docent

De spel en ensceneringthema's zijn richtlijnen voor de sportleerkracht. Het is ondersteunend materiaal om kinderen 'beter inzichtelijk' te laten spelen. Uiteindelijk zullen deze principes bijdragen aan een competentieontwikkeling van de leerling/speler. Dit kun je toetsen d.m.v. observatie of vragen stellen. De lessen kun je gebruiken als richtlijn om kinderen te helpen bij het zoeken van oefenstof. De lessen en principes zullen samen aangeboden moeten worden. Zo kun je het beste resultaat boeken. Het is aan de sportleerkracht of je dit aanreikt (stuurt) of dat je dit begeleidt. Hiermee bedoelen we dat leerlingen zelf de stof bepalen uit het aangereikte materiaal.

Per les kunnen zij dan keuzes maken die het beste aansluiten bij hun teamdoel. Zo leren leerlingen om verantwoordelijkheid te nemen voor het leerproces (zie artikelen LO 14, 2008 en LO 1, 2009). Vanuit onze opvatting starten we vanuit de tactiek. Dat bepaalt welke technieken een leerling/speler nodig heeft om te kunnen spelen. De complexiteit van de spelvorm zal dan aangepast moeten worden. Zie differentiatie in lessenreeks.

spelprincipes

Stappen die nodig zijn om te komen tot een succesvol eindspel.

lessen

Les 1, de kennismakingsles, is beschreven in LO 1, 2009. Nu wordt vervolgd met les 2,3 en 4.

Schema 5

LES 2 (zie spelprincipes)
Spelthema: voorbeeld controle over de bal.
Ensceneringthema: het begrijpen van de spe(e)l- en omgangsregels**.**

De voorkeur gaat uit naar starten vanuit een complexe taak (totaal) waarbij de focus ligt op bovenstaand thema. Als dit te complex is (b.v. 2:2 of 3:3) dan kun je teruggrijpen naar een spelvorm (deel). Zo leren leerlingen het aangereikte toe te passen in het eindspel.

- **Spelvorm 1**

Kriskras spelen: alle leerlingen hebben een stick en een bal en lopen in de aangegeven ruimte door elkaar heen. Houd de bal zo dicht mogelijk bij je lichaam en probeer deze met je stick onder controle te houden (zie foto 1 en 2 en bijbehorende principes)

Foto 1

Foto 2

Schema 6

LES 3 (zie spelprincipes)
Spelthema: voorbeeld samenspelen en passeren van de tegenstander om te komen tot scoren.
Ensceneringthema: rekening houden met mede- en tegenspelers**.**
Voorkeur: zie les 2

- **Spelvorm 1**

Schipper mag ik overvaren: alle leerlingen hebben een stick en een bal m.u.v. de 'schipper'. Probeer over te steken zonder de bal te verliezen aan de schipper.

Differentiatie
Complexer: meerdere schippers neerzetten.
Eenvoudiger: laat de leerlingen meerdere kanten opbewegen. Bijvoorbeeld een keuze maken uit vierhoeken (matjesloop).

- **Spelvorm 2**

Doelenspel: in het veld staan meerdere pionnen opgesteld (zijn doeltjes). In tweetallen moeten de leerlingen de bal overspelen door een van doeltjes in het veld (een punt). Alle tweetallen mogen de bal bij elkaar wegtikken (punt eraf).

Differentiatie:
Complexer: minder doeltjes in het veld. Aantal tikkers (met stick, zonder bal) aanwijzen om de bal af te pakken. Oefening in drietallen spelen, nadat de bal door een doeltje is gespeeld moet de derde man worden ingespeeld (dus de persoon die de bal nog niet heeft aangeraakt).
Eenvoudiger: meer doeltjes plaatsen.

Foto 4

- **Spelvorm 3**

Samen spelen en komen tot scoren vanuit een 3:2 waarbij de verschillende principes aan bod kunnen komen.

Differentiatie
Complexer: meer weerstand (3:3) of de verdedigers kunnen scoren om een lijn te passeren. Hierbij komt een thema als omschakeling er extra bij.
Eenvoudiger: minder weerstand (3:1). Zo hebben de leerlingen meer tijd om de bal te spelen.

Eindspel 3:3 of 4:4 met keeper
Coaches en scheidsrechters begeleiden het eindspel. Let op de gezamenlijke doelstelling.

Differentiatie
Complexer: je mag proberen de bal bij elkaar weg te tikken. Voorkom dat dit bij jou gebeurt!
In een hoger tempo lopen waarbij de bal met beide kanten van de stick wordt gespeeld (links/rechts) en er (passeer)trucjes worden toegepast.
Waarbij er (meerdere) tikker(s) zijn. Eenvoudiger: de bal mag niet meer worden weggetikt, ieder loopt voor zich door de ruimte.
Op teken versnellen naar de ruimte.

- **Spelvorm 2**

Douanespel: twee groepen, drie vakken. In het middenvak zijn twee rijen pionnen (horizontaal ten opzichte van de vakken).
Groep 1 (lopers) moeten vanuit het eerste vak om de pionnen rennen met de bal aan de stick, groep 2 (tikkers) staat in het derde vak en mag in het middelste vak komen wanneer groep 1 hier ook in staat en gaat proberen

zoveel mogelijk ballen af te pakken met de stick. Na een aantal beurten wisselen de leerlingen van taak. Groep lopers bezit tweederde van het leerlingenaantal.

Differentiatie
Complexer: tikkers en lopers zijn een even aantal, er zijn minder pionnen en staan verder weg van het vak (lopers). Eenvoudiger: pionnen dichterbij vak zetten (lopers) waarbij de lopers aantal seconden voorsprong krijgen.

- **Eindspel 3:3**

Coaches en scheidsrechters begeleiden het eindspel. Let op de gezamenlijke doelstelling.

Foto 3

Schema 7

LES 4 (zie spelprincipes)
Spelthema: het als team spelen van een eindspel waarbij je komt tot scoren en het voorkomen hiervan.
Ensceneringthema: zorgen voor veilig en goed samenspel met behulp van scheidsrechter en coach.

- **Spelvorm 1:**

Lijnenspel: samen en overspelend komen tot scoren (3:2) door met de bal aan de stick over een aangegeven lijn te dribbelen. Bij drie onderscheppingen of scores wisselen de aanvallers met de verdedigers. Lijndribbel kan ook worden gespeeld in de 'King of the court' variant (ter afsluiting van een les).

Differentiatie:
Complexer: minimaal vijf keer overspelen alvorens te scoren.
Verplicht en/of maximaal drie balcontacten voordat er mag worden overgespeeld.
Eenvoudiger: een verdediger weghalen (3:1). Meerdere lijnen aangeven waarover mag worden gescoord.

- **Spelvorm 2**

Tienbal: probeer de bal tien keer over te spelen zonder dat deze wordt onderschept. Gelukt? Wisselen met de verdediger(s).

Differentiatie
Complexer: even aantal aanvallers en verdedigers laten spelen in een kleine ruimte.
Eenvoudiger: verdedigers in ondertal, spelend in een grote ruimte.

- **Spelvorm 3**

Vierkantspel: (4:2) waarbij de aanvallers in overtal zijn. De aanvallers moeten proberen de bal te passen naar een medespeler die in het vierkant staat, midden in het speelveld. Een aanvaller mag maximaal drie seconden in het vierkant staan en moet de bal na ontvangst weer terugspelen naar een medespeler. Dit levert een punt op. De verdedigers moeten de bal zien te onderscheppen waarbij ze niet in het vierkant mogen komen. Bij een score van drie punten of bij drie onderscheppingen wordt er van functie gewisseld.

Differentiatie
Complexer: het toevoegen van een derde verdediger.
Eenvoudiger: de bal bij een medespeler krijgen in het vierkant is voldoende voor het scoren van een punt.

Eindspel 4:4 met keeper
Coaches en scheidsrechters begeleiden het eindspel. Let op de gezamenlijke doelstelling.

Na elke les zullen de leerlingen terugblikken op de les. Zo kunnen ze sturing geven aan hun competentieontwikkeling. Dit zal je als sportleerkracht aan moeten passen aan jouw doelgroep. Het doel van het evalueren/reflecteren is dat de leerlingen bijhouden waar ze staan in hun niveau-ontwikkeling en meer verantwoordelijk zijn voor hun functioneren. De leerling(en) zal op die manier dan ook betrokken worden bij zijn eigen beoordeling. Een voorbeeld van een evaluatieformulier voor leerlingen staat op de site van de KVLO.

Dit laatste artikel is tot stand gekomen in samenwerking met studenten van het Instituut voor Sportstudies aan de Hanzehogeschool Groningen.
Voor mij was dit een uitdaging en een manier om te toetsen hoe we het begrijpelijk kunnen maken. Ik wil hierbij Melissa van Dommelen en Geertje Hiemstra bedanken voor de interessante gesprekken en hun bijdrage aan de lessenreeks. Een korte terugblik van deze studenten is te lezen op de site.

Jorg Andree is docent aan de Hanzehogeschool Groningen: Instituut voor Sportstudies.
Correspondentie: j.andree@pl.hanze.nl

Het e-mail adres bij het artikel over Streetrunning in Lichamelijke Opvoeding nummer 1 moet zijn: mvijfhuize@gmail.com

Hockey in het bewegingsonderwijs (1)

Hockey is een van de meest populaire sporten in Nederland. Als je hierover iets langer nadenkt, lijkt het vreemd dat minder populaire teamsporten zoals softbal en basketbal vaak meer aandacht (lees uren) krijgen in het bewegingsonderwijs. Hoe komt dat? We kunnen ons afvragen wat de (on)mogelijkheden zijn om hockey op school aan te bieden. In een artikelenserie van drie artikelen volgen enkele overwegingen op een rij.

Door: Bart Neutkens

spelen als basis

In het moderne bewegingsonderwijs is het steeds meer de vraag of we tijdens het behandelen van de teamspelen de bij het spel behorende technieken 'droog' willen beoefenen. Daarmee bedoel ik dat de waarde en zin van het beoefenen van technieken, voordat je gaat spelen, ter discussie kan staan. Uiteindelijk zal het bij de leerling toch draaien om het spelen van het spel. Of 'tien minuten overspelen' zal helpen om dezelfde techniek beter uit te voeren tijdens het spel dat daarna gespeeld wordt, is sterk de vraag.

Techniek beoefenen in 'gamelike' situaties lijkt in dat opzicht al een goede stap vooruit. De technische oefenstof wordt verpakt in situaties die de leerling herkent in de spelvorm. De docent kan ervoor kiezen een dergelijke oefening in te zetten vooraf of als time-out tijdens de spelvorm, waarin de oefening past.

Mijns inzien de grootste stap vooruit, is het zo snel mogelijk starten met de spelvorm die je met de jouw betreffende doelgroep wilt bereiken. Dat kan bijvoorbeeld het spelen van een vorm van vier tegen vier zijn. Als docent zie je dan direct de spelproblemen, en mogelijk belangrijker, de leerling ervaart de (on)mogelijkheden van de aangeboden spelvorm. Op dit moment start een proces waarin de leerling onder (bege)leiding van de docent en met behulp van zijn medeleerlingen de spelproblemen aanpakt.

In het maken van keuzes zal de leerling geholpen moeten worden. Indien de leerling deze keuzes zelf (ook al is dat voor hem onbewust) kan verantwoorden is de transfer naar andere doelspelen een stuk eenvoudiger. Bovendien zal deze door de docent geboden werkvorm de intrinsieke motivatie duidelijk aanspreken. We maken bij het verbeteren van het spelen gebruik van het belangrijkste doel van het spelen van een spel: een optimale beleving van het spel!

hot or not....

Plezier is de basis van alle spelen. Zonder succes tijdens een spel zal de kans op plezier ongetwijfeld afnemen. Ondanks het feit dat een docent liever geen didactische discjockey wil zijn, is het vaak verstandig te luisteren naar, en aan te sluiten bij de doelgroep. Ook bij hockey is er vast wel ruimte binnen een vakwerkplan om te variëren met de lesstof. Vraag eens wat leerlingen 'gaaf' vinden aan hockey.

Mogelijke antwoorden zijn:
- slaan tegen een bal
- doelpunten maken
- hard rennen
- pingelen
- spelen!

Absoluut niet gaaf:
- moeilijke techniek
- de backhand
- de bal doet niet wat ik wil
- pijn aan mijn rug!
- gevaarlijk.

Op een moment dat je het goed kan gebruiken is het als docent best handig om eens terug te komen op het bovenstaande. En voor de leerlingen is het een moment om te bezinnen uit welke onderdelen hockey nu eigenlijk bestaat. Gezamenlijk zou je na afloop van de les kunnen reflecteren wat er van het vooraf gemelde 'hot or not' terecht is gekomen.

de ondergrond

De ondergrond kan een zegen of een probleem zijn. Op een school ben je gebonden aan een ondergrond. Buiten heb je de beschikking over natuurgras, kunstgras, tegels, en laatst was ik aanwezig op een school waar gekozen was voor een gedeelte strandzand (beach hockey!). De aanwezige ondergrond zal een groot gedeelte van de gekozen werkwijze van de hockeyles bepalen.

Voor de hockeysport is de invoering van kunstgras een redding geweest. Vele beoefenaars zijn erg innovatief. Nog steeds komen er ieder seizoen nieuwe technieken om de hoek kijken. De internationale hockeybond (FIH) schroomt niet om spelregels aan te passen ten gunste van de beoefenaar en de kijker. Op natuurgras wordt hier en daar nog wel in clubverband gespeeld, maar de leerling zal het op school moeilijk herkennen. Op de Olympische Spelen in Beijing zien we Minke Booij, Naomie van As en Taeke Taekema schitteren, maar op een hobbelveld valt dat lastig te imiteren.

Binnen in de sporthal ligt een voor de hockeyers bijzonder gladde vloer. De Nederlandse hockeybond probeert de laatste jaren zaalhockey te promoten. Op het niveau van de nationale teams lukt dat vrij aardig, maar op clubniveau blijft zaalhockey achter en wordt er in de winter toch vaak gekozen voor het (kunstgras)veld. Zaalhockey op school vereist (te)veel balcontrole. De bal rolt namelijk enorm veel sneller dan op welke ondergrond buiten dan ook. De minder gevorderde speler is zodoende de grip op de bal sneller kwijt. Zaalhockey is technisch echt bijzonder lastig te spelen. In het kader van 'hot or not' kun je dan je vraagtekens plaatsen.

hockeyhouding

Een goede hockeyhouding heeft als basis drie kenmerkende aspecten: S-R-V oftewel Stick-Romp-Voeten.

Stick

Welke ondergrond je ook hebt, de wijze waarop de leerling de stick vast heeft is cruciaal. De eerste keer dat ik een groep zie hockeyen, let ik goed op de wijze waarop de leerling de stick voert. Een verkeerde grip zal leiden tot een gebrekkige techniek en dus wellicht tot grote teleurstellingen.

- Veel leerlingen zullen een stick in de basis al best goed vastpakken. Hen hoef je niet lastig te vallen met tips.
- De linkerhand boven is logisch, omdat de platte kant van de stick ook links zit. Dat is inherent aan de sport (zie ook 'omgaan met spelregels'). De rechterhand zit dichtbij of op de overgang van 'de grip' en het gladde gedeelte van de stick. Van belang is dat de stick in een rustige shake hands wordt gevoerd. Een dubbele 'V' is daarbij zichtbaar (zie foto). Bij beide handen is er duidelijk ruimte tussen in het bijzonder de wijsvinger en de middelvinger. Bij de rechterhand wordt zelfs een handhouding in 'pistoolgreep' (nagenoeg rechte wijsvinger) vaak als prettig ervaren. Knijpen in de stick is net zoals bij golf (de club) en softbal/ honkbal (de knuppel) funest voor voornamelijk de flexibiliteit in de pols en de finesse in een verfijnde technische beweging.

Dubbele 'V'

Mogelijke oefening voor de juiste hockeyhouding: iedere leerling heeft een bal. Loop met de bal aan de stick door elkaar in een afgebakende ruimte (op een hockeyveld kun je daarvoor de cirkel gebruiken). Als je een speler tegenkomt ga je naar rechts. Geef een opdracht na een verbaal teken (bijvoorbeeld: als ik fluit dan draai je om en loop je 180 graden de andere kant op). Later zou dit een visueel teken kunnen zijn. Varieer hiermee en corrigeer indien nodig met regelmaat de hockeyhouding.

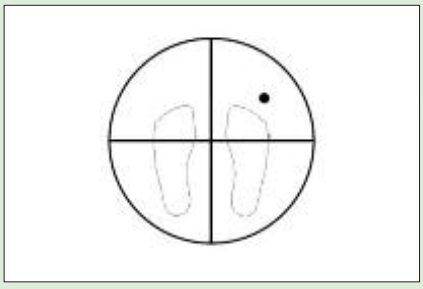
Romp (plus benen)

'Niet-hockeyers' klagen vaak over de gebogen rug. Een rechte onderrug is niet alleen fysiek prettig, maar zorgt ook voor een betere 'split vision'. Dit 'kijken door de wenkbrauwen' verruimt de blik van de speler, waardoor deze aan de bal meer overzicht en dus mogelijkheden heeft. Omdat de onderrug wat rechter is zal door de lengte (of is het 'korte'?) van de stick de buiging vooral in de knieën zitten. Een goede basishockeyhouding zal in dit geval worden opgevangen door sterke bovenbeenspieren. Als een speler deze spieren goed voelt zit het vaak ook wel goed met de hockeyhouding.

Mogelijke oefening voor juiste romphouding: iedere leerling een bal. Loop door elkaar in een afgebakende ruimte (zie vorige oefening). Voer de druk op door enkele spelers als stoorzender een rol te geven.

Voeten

Balpositie ten opzichte van de voeten: bij onervaren hockeyers ligt de bal over het algemeen (te) dicht bij de voeten. Dat is voor hen een logische veilige keuze. Dichtbij wil namelijk voor hen zeggen dat de bal gemakkelijker is te beschermen.
Het tegendeel is helaas voor hen waar. Een bal dichtbij zorgt ervoor dat de onderrug niet meer recht kan en de knieën niet meer kunnen buigen.
De 'split vision' wordt hierdoor flink verkleind en het overzicht is er zodoende niet meer. De bal iets rechts voeren van het lichaam betekent dat je de bal aan de sterke kant hebt, onder andere omdat je de technisch 'lastige' backhand dan minder nodig hebt.

Voeten en balpositie

Lopen met de bal

De stick is eigenlijk te kort om met twee handen aan de stick hard te lopen met de bal. In volle sprint gebruiken spelers dan ook vaak één hand aan de stick. Omdat links boven zit is die ene hand ook de linker.

Overigens komt deze situatie relatief weinig voor. Bij een spelvorm vier tegen vier hebben tenslotte zeven spelers de bal niet in bezit.

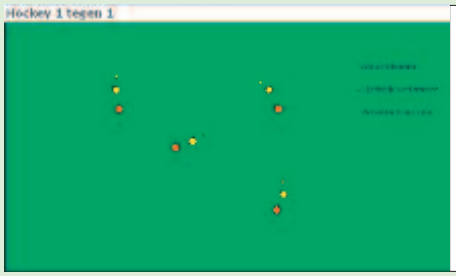
Mogelijke oefening voor balvoering met één hand: loop met de bal met de stick alleen in de linkerhand. Stuur de bal met de linkerhand. Kortom: train het gebruik van de linkerhand.

Lopen met de bal op een lager tempo komt vaker voor. Als je op zoek gaat naar redenen om in een lager tempo met de bal te lopen kun je op een volgend rijtje komen:

a ruimte overbruggen (eventueel in combinatie met richting veranderen)
b de hoek veranderen om een medespeler beter aan te kunnen spelen
c de bal vrijmaken van de druk van een tegenstander
d passeren.

In het kader van de bovenstaande vier items zou je het spelprobleem eventueel kunnen destilleren in oefenstof. Oefeningen kunnen verzwaard worden door de druk te vergroten in tijd en/of ruimte.
Dit kan worden uitgebreid met veranderingen van tempo en schijn. Binnen de KNHB (Nederlandse hockeybond) wordt bij het aanbieden van technische oefeningen gekozen voor het TRAD-model. Er kan worden gevarieerd in:

- tempo
- richting
- afstand
- druk.

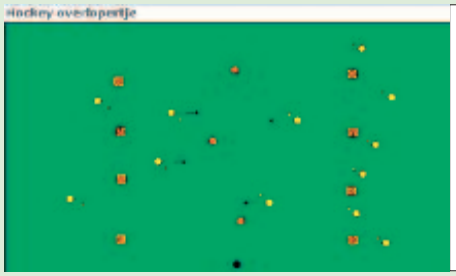
a (tek. 1) ruimte overbruggen met 'overlopertje'
Het aantal verdedigers is afhankelijk van de speelbaarheid, d.w.z. de balans tussen aanval en verdediging.

b (tek. 2) hoek veranderen met 3 tegen 1 in 'vijverbal'
Wordt de druk te groot voor de aanvaller stap dan uit de 'vijver'.

c (tek. 3) vrijmaken van de bal met : 1 tegen 1
- gebruik je lichaam
- 'kijk door je wenkbrauwen'
- wissel na 30 seconden.

d (tek. 4) passeren: 1 tegen 2
De volgende start als de speler die oversteekt de bal kwijt is of aan de overkant is.

Voor de hockeytrainer biedt het TRAD-model veel duidelijkheid. Voor de docent LO kan het TRAD-model ook waardevol zijn.

Vanuit het principe dat spelen de basis is (zie mijn inleiding), kunnen docenten de techniek van het lopen met de bal meer betekenisvol maken voor de leerlingen. Spelen van spelvormen waarbij het lopen met de bal centraal staat, zouden kunnen zijn (zie tekeningen):

Wordt vervolgd.

In mijn artikel heb ik me laten inspireren door:

- De leden van de spelsectie van Fontys Sporthogeschool: Frank de Kok, Michiel Ellenbroek, Enrico Zondag, Gwen Weeldenburg, Daan Geelen en Marc Rompa.
- De visie van Fontys Sporthogeschool collegae Gertjan van Dokkum en Frans Bosch.
- Mijn hockeyvriend Joost van Geel.
- Mijn hockey trainingscompagnons Marja Strijbosch, Bram Appels en Pieter Hester.

- Leysen, H. (2004). What's in a game? Speldidactische verkenningen. Leuven: Acco
- van Geel, J. & Neutkens,B. (2004). Hockey on(der)wijs gaaf! Bunnik: KNHB uitgave.

Met dank aan KNHB-medewerkster Kara Meijer.

Bart Neutkens is docent aan Fontys Sporthogeschool in Tilburg.

Correspondentie: B.Neutkens@fontys.nl

Survival in het basisonderwijs (1)

Dé nieuwe sportpraktijk

Dit artikel is er voor bedoeld om u te introduceren in de innovatieve sport 'Survival', die in Nederland steeds populairder begint te worden, uitstekend toepasbaar is in het onderwijs en daarom ook zeker een plaats verdient in het sport/bewegingsonderwijs van tegenwoordig. Waar dit eerste artikel vooral een introducerende, informatieve en uitdagende aard heeft, zal het volgende artikel een meer praktische aard hebben.

Door: Wiebren Dijkstra en Rob Jansma

Wanneer u tegenwoordig door woonwijken loopt, ziet u steeds vaker mooie speelplaatsen ontstaan. Al deze speelplaatsen met glijbanen, schommels, klimrekken, evenwichtsbalken staan er natuurlijk niet voor niets. De toestellen hebben vanuit zichzelf een uitdagende werking op kinderen. Kinderen vinden op jonge leeftijd het interessant om in bomen te klimmen, om bovenop een klimrek te zitten of om tegen een glijbaan omhoog te lopen. Uiteraard is dit binnen het onderwijs niet onopgemerkt, al jaren wordt er binnen de gymles aandacht geschonken aan de grondvormen van bewegen als klimmen en klauteren.

Vaak worden spelen als het 'chagrijnenspel' en het 'ravijnenspel' aangeboden waarbij er in teams een parcours afgelegd dient te worden, zonder de grond aan te raken. Daarbij gaat het om: hoe kom ik het gemakkelijkst met mijn team over deze hindernis, zonder de grond aan te raken? Enorm uitdagend en de leerlingen vinden het fantastisch, maar is dit wel sportgericht onderwijs, worden kinderen voorbereid op de huidige sportcultuur en valt er niet meer uit dit soort lessen te halen?

survival als sport

Binnen de survivalsport wordt het kind in u weer helemaal naar boven gehaald, toch is deze sport alles behalve kinderachtig. De survivalsport wordt gezien als de zwaarste duursport die we in Nederland kennen. Wat een marathon voor een hardloper is, is een survivalrun voor een survival- atleet.

Deze survivalruns worden door de overkoepelende survivalbond in heel het land georganiseerd. Binnen een survivalrun is het de bedoeling dat er een parcours wordt afgelegd, waarbij er verschillende (natuurlijke) hindernissen overwonnen moeten worden. Het parcours bestaat vaak uit verharde wegen, maar ook uit onverharde gebieden zoals een drassig weiland.

De hindernissen zijn er in allerlei soorten en maten en worden allemaal gebouwd met materialen zoals: touw, touwnetten, houten balken en palen, autobanden, ijzeren rekken, etc.
Je kunt het zo gek niet bedenken. Wanneer een hindernis na herhaaldelijk proberen niet gehaald wordt, dient het belangrijke rode polsbandje ingeleverd te worden. Uiteindelijk resulteert dit in straftijd.

Het mooie aan de verschillende survivalruns zijn de verschillende manieren van deelname, waarbij iedere manier van deelname zijn eigen problemen met zich mee brengt. Wanneer je namelijk als individu aan een survivalrun deelneemt, sta je er helemaal alleen voor en zul je jezelf zowel fysiek als mentaal een aantal keer moeten overwinnen. Doe je echter mee in een team, dan moet er voor gezorgd worden dat iedereen uit het team het parcours aflegt. Uiteraard komen hier zaken als samenwerking, motiveren van elkaar en het creëren van een teamgeest aan de orde.

survival in het (basis)onderwijs

Survival is een innovatieve sport, waar ontzettend veel verschillende lesdoelen mee bereikt kunnen worden. Hierbij kunt u denken aan zowel motorische, cognitieve en sociaal-emotionele lesdoelen. Meteen hoor ik u ook denken vanuit uw eigen praktijksituatie: hoe creëer ik situaties met touw, netten en autobanden in mijn gymzaal. Het antwoord hierop wordt in het tweede artikel gegeven, waarin er meer praktisch wordt ingestoken op de toepasbaarheid in de les. Wel kan ik u alvast zeggen dat grote gymmateriaalleveranciers niet voor niets allerlei klim- en klautertoestellen ontwikkelen. Ook in de gymzaal zijn geweldige survivalhindernissen te creëren.

We willen met de lessen dicht in de buurt van het dominante bewegingsprobleem blijven: *jezelf verplaatsen van A naar B, waarbij ik rekening houd met mijn eigen kunnen, de specifieke regels van de hindernis en het niet aan mogen raken van de grond.*

Wanneer we de survivalsport met al zijn mogelijkheden in het onderwijs willen neerzetten, zien we de volgende redenen om de survivalsport toe te passen in het bewegingsonderwijs:

- aansluiting bij vrije speeltijd
- uitdagende hindernissen zorgen voor intrinsieke motivatie
- betekenisvol onderwijs door inspelen op verschillen en probleemsturing
- het sportgerichte perspectief
- aandacht voor sociaal-emotionele leerprocessen
- zelfstandig leren werken
- hoge bewegingsintensiteit
- vakoverstijgende doelen.

één grote speeltuin

Al eerder hebben we het gehad over het speelgedrag dat kinderen in speeltuinen vertonen. De grondvormen van bewegen klimmen en klauteren, worden hierbij op jonge leeftijd sterk ontwikkeld. Vooral in het basisonderwijs valt te stellen dat de survivalonderdelen heel goed aansluiten op datgene wat kinderen doen in hun vrije speeltijd. Hierdoor speel je als docent direct in op de belevingswereld en het beweeggedrag van de kinderen. Wanneer een kind situaties herkent in de gymles, is het als docent erg mooi om een transfer te leggen naar deze speelplaatsen. Leerlingen kunnen zelfs oefenen in hun vrije tijd op de speelplaats.

intrinsieke uitdaging binnen de hindernissen

Iedereen kent de situatie waarbij alle leerlingen voor de les al op het klaargezette materiaal gaan spelen. Wanneer een bal wordt neergelegd, zal er worden gevoetbald of gebasketbald. Zo werkt het ook met het uithangen van touwen, klaarleggen van matten en kasten, etc.
De verschillende survivalhindernissen hebben allemaal hetzelfde doel.
Je moet je namelijk verplaatsen van A naar B, waarbij de grond niet geraakt mag worden. De uitdaging om dit doel te halen werkt bij bijna alle klassen zeer uitdagend. Ook hierbij valt weer een transfer te maken want in heel veel spelen in het onderwijs komt dit zelfde doel naar voren.
Hierbij kan gedacht worden aan het ‘chagrijnenspel’, het ‘ravijnenspel’, ‘apenkooi’, etc. De hindernissen zijn intrinsiek uitdagend.

betekenisvol onderwijs

Onderwijs is met de tijd nogal veranderd. Waar er vroeger een strenge docent voor de groep stond die precies vertelde wat er moest gebeuren, zie je nu steeds vaker dat leerlingen zelf kunnen kiezen wat ze willen ontwikkelen. Dit heeft te maken met datgene wat leerlingen zelf betekenisvol vinden. Het uitdagende doel voor de docent is daarbij natuurlijk dat er onderwijs wordt aangeboden dat voor iedereen betekenisvol is. Wanneer leerlingen verschillende rollen aangeleerd krijgen, wil de ene leerling zich ook verder ontwikkelen in de scheidsrechtersrol, en weer iemand anders zich in de coachrol. Hier moet je als docent uiteraard organisatorisch wel eerst even over nadenken. Wat maakt het betekenis vol?

- Bij survival geldt het algemene doel dat de leerlingen zich moeten verplaatsen van punt A naar B, waarbij ze zich houden aan hindernisspecifieke regels en de grond niet raken. Het mooie hierbij is dat de specifieke techniek niet het doel is, maar juist de verplaatsing. Het kan dus zijn dat het ene kind bij de apenhang bijvoorbeeld eerst met de benen klimt, terwijl een ander dit eerst met de armen doet. Het is prachtig om te zien welke keuzes verschillende kinderen maken. Verschillende uitvoeringen zijn mogelijk.
- Er worden in de les daarom ook geen specifieke technische voorbeelden klassikaal gegeven. Het kan namelijk zo zijn dat deze voorbeelden voor de helft van de klas totaal niet betekenisvol zijn. Uiteraard kan de hulp van de docent wel ingeschakeld worden door vragen vanuit de klas. Ook kunnen veel problemen verholpen worden door het gebruik van de leskaarten.
- Wanneer de leerlingen actief aan het oefenen zijn met bijvoorbeeld het touwklimmen omhoog, ontstaan er problemen (probleemsturend onderwijs). Deze problemen moeten ontdekt worden en vervolgens worden opgelost. Hier speelt u als docent een sturende rol in. Problemen zoals vermoeidheid in de armen, pijn aan de handen, kunnen door met elkaar te praten, vragen te stellen en oplossingen te bedenken, erg goed opgelost worden.
- Binnen de survivalsport bestaat het eindevenement uit een survivalrun, die het liefst buiten op een survivalbaan plaatsvindt. Iedere les naar dit eindevenement wordt het oefenen van de hindernis betekenisvol gemaakt, door te vertellen dat datgene wat ze binnen de les leren, toegepast moet worden binnen de echte survivalrun. Er ontstaat een soort 'trainingssfeer' waarbij leerlingen alle onderdelen beslist willen kunnen, omdat ze willen presteren op het eindevenement.
  Dit proces sluit aan op datgene wat we terug zien in de 'sportmaatschappij' van tegenwoordig.
- Verschillende hindernissen moeten worden geoefend. Maar door het niveauverschil tussen leerlingen bestaat de kans dat sommige leerlingen al lang hindernissen onder de knie hebben. Het is dan niet betekenisvol voor hen om deze hindernissen iedere les te blijven oefenen. Het is logisch dat zij moeten leren kiezen welke hindernissen ze dan wel zullen gaan oefenen. In hun team of individueel, kiezen ze voor de hindernis die zij zelf willen ontwikkelen.

Sportgericht bewegingsonderwijs als uitgangspunt

Steeds meer willen we de kinderen voorbereiden op de huidige 'sportmaatschappij'. Leerlingen krijgen gedurende de lessen allerlei verschillende sporten aangeboden die ze helpen om een keuze te maken in welke sporten ze zich verder willen ontwikkelen.

In het onderwijs worden vaak klim- en klauterspelen aangeboden die lijken op de survivalsport. Met een schuin oog kijken we naar spelen zoals het 'chagrijnenspel' en het 'ravijnenspel'.
Toch wordt er geen link gemaakt naar de survivalsport die tegenwoordig ook in verenigingsverband beoefend kan worden. Wij zien het sportechte karakter binnen de les als een mooi kader, waar ook sociaal - emotionele doelen kunnen worden behaald.

Beïnvloeden van sociaal - emotionele leerprocessen

Hindernisbanen, managementgames, samenwerkingsspelen worden overal toegepast. Niet alleen in het onderwijs zie je deze activiteiten, ook binnen bedrijfsuitjes, speciaal onderwijs kom je ze vaak tegen. Het gaat bij al deze spelen ook om het leren observeren en evalueren van het groepsgedrag. Uiteindelijk gaat het om het beïnvloeden van dit groepsproces.
Binnen het afleggen van het survivalparcours gedurende de les, geldt de vuistregel dat je iedere hindernis *als team* neemt. Het kan dus niet zo zijn dat sommige teamleden al naar een volgende hindernis vertrekken. Er mag pas gestart worden met een volgende hindernis als het gehele team compleet is. Iedereen wil zo snel mogelijk over de hindernissen heen, wat vaak uitloopt op zeer intensieve hulpverlening. Iedereen helpt elkaar op zijn eigen manier, om er maar voor te zorgen dat ze als team verder kunnen. Samenwerking in de zin van coachen, tillen, aangeven van materiaal, meedenken met elkaar, is erg belangrijk en essentieel. Zonder samen te werken, kun je simpelweg niet naar een volgende hindernis. Voor de docent is er gelegenheid te observeren en vervolgens samen met de kinderen te evalueren en reflecteren.

Zelfstandig werken met behulp van de leskaarten

Om leerlingen te laten oefenen met de specifieke hindernissen, kan er heel goed gebruik worden gemaakt van leskaarten. Omdat leerlingen hun eigen technieken mogen verzinnen, is de leskaart er slechts op gericht de regels en bedoeling van een hindernis uit te leggen. Voordat ze de hindernis nemen, kij-

ken leerlingen eerst hoe deze regels uitgevoerd kunnen worden. Als team wordt de leskaart doorgenomen, en vervolgens kan er worden begonnen. Naast de regels staat er op iedere leskaart ook één tip om de hindernis tot een succes te maken.

Hoge bewegingintensiteit
Doordat er heel veel hindernissen in een les neergezet kunnen worden, kan er op al deze hindernissen geoefend worden. Er wordt in teams geoefend voor de uitvoering bij de echte survivalrun. Het is belangrijk dat iedereen elkaar helpt. Wanneer dit niet gebeurt, zijn de hindernissen simpelweg bijna niet te halen. Iedereen is betrokken bij het proces om het gemeenschappelijke doel te behalen. Deze betrokkenheid in combinatie met veel oefenmogelijkheden zorgt ervoor dat leerlingen eigenlijk de gehele les actief bezig zijn.

Vakoverstijgende doelen
Het geheel kan nog betekenisvoller voor de kinderen worden gemaakt door andere vakken erbij te betrekken. De leerlingen kunnen met handvaardigheid bijvoorbeeld hun eigen wedstrijdshirt met startnummer maken of met rekenen een tijdschema in elkaar zetten. Hoe meer betrokkenheid, hoe leuker!

lespakket

Voor het schrijven van dit artikel is een module survival in het onderwijs getest op een aantal basisscholen in Nederland. Uit deze gegeven lessen zijn een aantal zaken erg duidelijk geworden. Alle gegeven lessen zijn er op gericht voorbereidend te zijn op de echte survivalrun, die als eindevenement wordt aangeboden.

Bent u nieuwsgierig geworden en heeft u behoefte aan lesmateriaal? De schrijvers van dit artikel hebben een praktische hulp ontwikkeld.
Het ontwikkelde lespakket bestaat uit een theoretisch gedeelte dat zich richt op de beschrijving en waarde van de survivalsport. Daarnaast is er een praktisch gedeelte met:

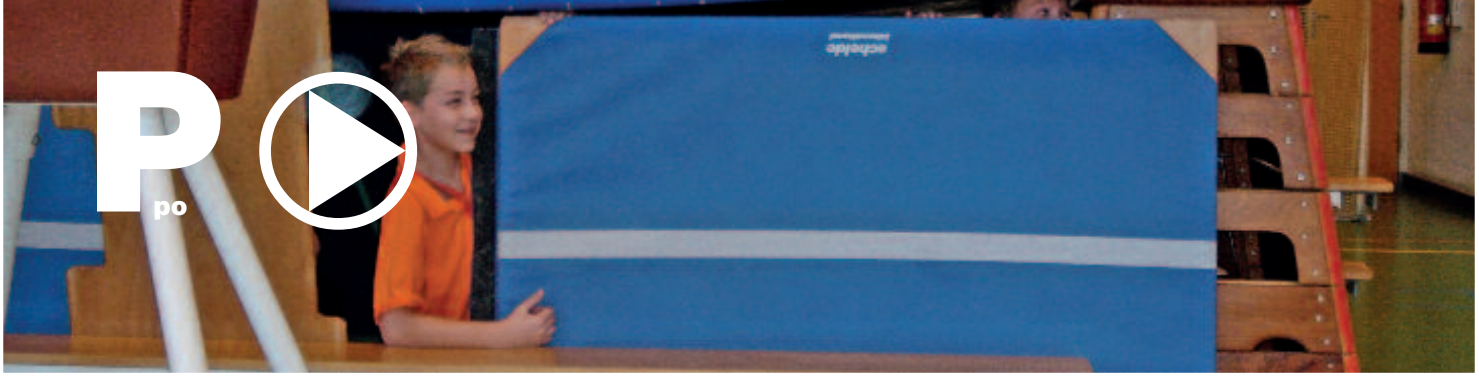
- organisatie uitleg
- survivalhindernissen in de gymzaal, opstelling en materiaalgebruik
- voorbeeldlessen en wedstrijdorganisatie
- digitale assistent: dvd met allerlei ondersteunend beeldmateriaal.

In een volgend artikel zullen hier voorbeelden van worden gegeven.

Wiebren Dijkstra en Rob Jansma zijn beide derdejaarsstudent aan het Instituut voor Sportstudies in Groningen en ook beiden fanatiek survivalatleet.

Foto's: Wiebren Dijkstra

Correspondentie:
info@survivalinhetonderwijs.nl
Website: www.survivalinhetonderwijs.nl

Bunkertrefbal

'Meester, wanneer gaan we weer bunkertrefbal spelen?'. Deze vraag zal vele malen gesteld worden als uw leerlingen dit spel al een keer gespeeld hebben.
Het is een spannend trefbalspel, waarbij een beroep wordt gedaan op: samenwerken, creatief denkvermogen en natuurlijk de gangbare technische en tactische vaardigheden, die zo kenmerkend zijn voor elke vorm van trefbal. Geschikt voor met name de bovenbouw van het primair onderwijs, maar ook voor (goede) middenbouwgroepen.

Door: Ralph Fredriksz

De ervaring heeft geleerd, dat het voor de kinderen duidelijker is als bij alle trefbalspelen dezelfde spelregels worden gehanteerd. Maar natuurlijk is een ieder vrij hier een eigen mening over te hebben. In ieder geval gelden bij mij de volgende regels:

- je bent af als je door de bal rechtstreeks wordt geraakt. Hoofd telt niet en via de grond en andere voorwerpen ook niet
- als je bal gevangen wordt, ben je ook af. Met deze spelregel stimuleer je het maken van vangballen
- afweren van de bal mag niet, vangen wel (zie boven)
- er mag gelopen worden met de bal.

Wat de kinderen moeten doen als ze af zijn, komt later aan de orde.

het bouwen van de bunker

Nadat er twee teams zijn gemaakt, krijgen de kinderen enige minuten de tijd om de bunker te bouwen. Gebruik partijlinten! Elk team bouwt de bunker binnen de gele lijnen van het volleybalveld. Aangezien de kinderen die zijn afgegooid om het vak (gele lijnen van het volleybalveld) van de tegenpartij moeten gaan staan, is het raadzaam de bunker te bouwen in het midden van het vak waarin gespeeld wordt. Van te voren kan dit aan de kinderen verteld worden: 'Bouw de bunker vanaf de drie-meterlijn'.

Voor het materiaalgebruik gelden de volgende voorwaarden:

- alle grote materialen mogen gebruikt worden, mits elke groep er evenveel van krijgt. Bij voorbeeld: er zijn zes banken in de zaal, dus elke groep krijgt er drie
- veiligheid boven alles! Gebruik geen voorwerpen die gevaarlijke situaties kunnen opleveren.

Het zou mooi zijn als elk team minimaal de beschikking heeft over de volgende toestellen/materialen:

- een springkast
- een trapezoïde
- een valmat
- drie banken
- zes kleine matten
- een springplank.

FOTO: RALPH FREDRIKSZ

De bunker is klaar!

Essentieel is het volgende: de basis van de bunker bestaat uit de kast, de trapezoïde met daarop, als dak van de bunker, de valmat. Natuurlijk mag ook een brug gebruikt worden in plaats van bij voorbeeld de kast, maar een brug is moeilijker te hanteren.
De lesgever dient tijdens het bouwen van de bunker te controleren of deze basis in orde is. Vertel ook van te voren aan de kinderen, dat er nooit op de valmat geklommen mag worden. Het zal maar gebeuren, dat het zaakje in elkaar stort terwijl er tien kinderen in de bunker zitten!

Als de basis er staat kunnen de kinderen met de overige materialen (banken, kleine matten, springplank) de bunker aan de zijkanten 'dichttimmeren'. Maar het geheel moet niet hermetisch afgesloten worden, aangezien de kinderen gemakkelijk in en uit de bunker moeten kunnen. Op deze 'geheime' openingen kom ik later terug.

FOTO: RALPH FREDRIKSZ

Startklaar om uit de bunker te komen

het spelverloop

Als beide bunkers gebouwd zijn, kan er gespeeld worden. Er wordt gespeeld met twee ballen. Elk team moet in de eigen bunker zitten op twee spelers na. Die spelen het spel tegen de andere twee van de tegenpartij. Zodra een speler wordt afgegooid heeft het desbetreffende team tien seconden de tijd om met een andere speler te komen. De lesgever telt hardop van tien naar nul (countdown). Als een team er niet in slaagt binnen deze tijd met een nieuwe speler te komen, heeft de tegenpartij al gewonnen! Het spel begint opnieuw.
Leer de kinderen aan als ze zijn afgegooid dit eerst te melden bij hun eigen partij alvorens om het vak van de tegenpartij te gaan staan. Vaak hebben ze dit al snel genoeg door en zie je sommige kinderen in de bunker het spel nauwlettend volgen. Ze gluren dan door bepaalde spleten aan de zijkanten en voor- en achterkant van de bunker. Deze zogenaamde gluurspleten zijn van groot belang om het spel succesvol te spelen.

Zoals gezegd moeten de kinderen die af zijn om het vak van de tegenpartij gaan staan. Gooien ze van daar iemand af, dan mogen ze teruggaan naar hun eigen veld en wel in de bunker. Immers: er zijn al twee kinderen van de eigen partij aan het spelen. Het team, dat meer tegenstanders om zijn vak heeft staan op het moment van affluiten heeft gewonnen!

de organisatie

Het is aan te bevelen alle materialen van te voren in een hoek van de gymzaal op te stellen. Zo voorkom je gerommel in het toestellenhok. Na het maken van de twee teams vertelt de lesgever kort wat de bedoeling is: het bouwen van een bunker op een aangegeven plaats met de materialen die uitgestald zijn.
Nogmaals: kast, trapezoïde en valmat vormen de basis van de bunker. Op de bunker klimmen is verboden. Uitgaande van een gymles van 45 minuten is tien minuten om gezamenlijk de bunker in elkaar te zetten een mooie tijd.
Vervolgens wordt het spel uitgelegd en eventuele vragen beantwoord. Geef de kinderen deze opdracht mee: aan het eind van de les moet iedereen tenminste een keer uit de bunker gekomen zijn.
Een les bunkertrefbal bestaat uit bijvoorbeeld vijf partijtjes van vijf minuten. Je doet er goed aan, zeker als de kinderen dit spel voor de eerste keer spelen, na het tweede spel ze de gelegenheid te geven de bunker te veranderen.
Meestal wordt er een uitgang gemaakt, die de tegenpartij al gauw in de gaten heeft. Ze staan de tegenpartij gewoon op te wachten bij die ene uitgang. Meerdere 'geheime' uitgangen maken dus! Dit hoef je niet van te voren aan de kinderen te vertellen. Laten ze er maar zelf achter komen.
Een leuke variant is het volgende: laat het spel spelen door een jongen samen met een meisje. Is een jongen af, dan moet er een nieuwe jongen uit de bunker komen. Hetzelfde is van toepassing op het meisje.

Uiteraard kan bij grote groepen meer dan twee kinderen per partij opgesteld worden.
Bij bunkertrefbal komt de lesgever ogen tekort. Als er een leerling is, die om welke reden dan ook niet met de gymles mee kan doen, schakel hem/haar dan in als hulpscheidsrechter.
Maak daar dankbaar gebruik van!

tenslotte

Met dit artikel hoop ik de lezer warm gemaakt te hebben voor deze uitdagende variant van een trefbalspel. Zoals ze het in de Engelstalige landen zeggen: 'Give it a try'.
Uw leerlingen zullen u er dankbaar voor zijn.

Ralph Fredriksz is leraar lichamelijke opvoeding van diverse scholen voor primair onderwijs bij de gemeente Westland ('s-Gravenzande).

Correspondentie: rmfredriksz@casema.nl

centrum voor
NASCHOLING
AMSTERDAM

verder met onderwijs

Is leerlingbegeleiding uw kerntaak?

Maak kennis met de professionaliseringsprogramma's van CNA

- Post-HBO registeropleiding Begeleider in het Onderwijs
- Opleidingen tot Zorgcoördinator en Veiligheidscoördinator
- Training Begeleidings- en Coachingsvaardigheden / Mentorvaardigheden
- Thematische introducties: Decaan, Vertrouwenspersoon, Begeleider faalangstreductietraining, of Zorgcoördinator

Kijk voor het complete aanbod op onze website. Heeft u een specifieke begeleidingsvraag voor uzelf of uw team? We bespreken graag de mogelijkheden voor een leertraject op maat.

Centrum voor Nascholing Amsterdam
020 525 1241
nascholing@cna.uva.nl
www.centrumvoornascholing.nl

Klanttevredenheid cedeo*erkend

Universiteit van Amsterdam | Hogeschool van Amsterdam | didactiek | begeleidingskunde | leiderschap

ZWERFSPORT OUTDOOR

Nieuw adres:
Langevelderslag 36-38
2204 AH Noordwijk
088-007 2010
info@zwerfsport.nl

+ Al 22 jaar hét vertrouwde adres voor aktieve schoolreizen
+ Grootste aanbod outdoor activiteiten
+ Professionele werkweken
+ Tüv gecertificeerd
+ Betrokken instructeurs
= Outdoor Proof

Programma's vanaf € 29,50 p.p.

Kijk op onze vernieuwde website
WWW.ZWERFSPORT.NL

GRATIS INTRODUCTIEDAG
25 APRIL 2009

Belgische Ardennen: diverse locaties
Franse Ardennen: Haulme
Duitsland: Eifel-Heimbach
Frankrijk: Verdon-Côte d'Azur-Mimizan
Sloveense Alpen: Bled
Nederland: Flevopolder-Noordwijk

R ▶ IRP-PRAKTIJK

De afdeling rechtspositie biedt hulp en bijstand bij allerhande vragen en problemen die voortvloeien uit de werksituatie van leden van de KVLO. In deze column dit maal: aanpassingen in het wettelijke ouderschapsverlof. *Door: mr. Sandra Roelofsen*

Per 1 januari 2009 is het recht op *onbetaald* ouderschapsverlof in de Wet Arbeid en Zorg uitgebreid van 13 naar 26 maal de wekelijkse arbeidsduur. Op de afdeling rechtspositie komen over deze wetswijziging en de gevolgen daarvan voor werknemers in het onderwijs regelmatig vragen. Voor het primair- en het voortgezet onderwijs wijzigt er echter niets door deze wetswijziging. In een CAO of in aanvullende arbeidsvoorwaarden kunnen namelijk andere afspraken worden gemaakt, bijvoorbeeld over betaald ouderschapsverlof. Deze afspraken zijn voor de diverse onderwijssectoren waar onze leden werkzaam zijn vastgelegd in de verschillende CAO's.

In de CAO-PO is geregeld dat werknemers recht hebben op totaal 995 uur ouderschapsverlof per kind (art. 8.20 CAO-PO), waarvan 415 uur betaald verlof. Van de totale arbeidsduur van 1659 uur per jaar, kan dus 995 uur ouderschapsverlof worden opgenomen in het primair onderwijs. Dit is meer dan een half jaar en dus meer dan 26 weken.

In de CAO-VO is opgenomen dat werknemers recht hebben op maximaal 830 uur ouderschapsverlof per kind (art. 9.9 CAO-VO), waarvan maximaal 415 uur betaald ouderschapsverlof. Van de totale arbeidsduur van 1659 uur per jaar kan dus 830 uur ouderschapsverlof worden opgenomen in het voortgezet onderwijs. Ook dat is dus al ruim gelijk aan de 26 weken zoals dat nu in de aanpassingen van de Wet Arbeid en Zorg is vastgelegd.

Zowel de regeling van de CAO-PO als die van de CAO-VO zijn dus ruimer dan het wettelijk minimum en dat blijven ze ook na de genoemde wetswijziging. Voor het onderwijspersoneel in het VO en PO verandert er daarom niets wat betreft de huidige regelingen over ouderschapsverlof (betaald en onbetaald).

In de CAO-BvE, geldend voor werknemers in het mbo, geldt een vergelijkbare regeling als in het voortgezet onderwijs met een recht op onbetaald ouderschapsverlof voor 830 uur per keer. De betaald ouderschapsverlofregeling in het mbo is ruimer en bedraagt 830 uur betaald verlof, met daarbij enige voorwaarden, na te lezen in bijlage L van de CAO-BVE 2007-2009.

Voor de werknemers die onder de CAO-hbo vallen verandert er wel iets!
Deze CAO kent namelijk alleen het recht op onbetaald verlof conform de Wet Arbeid en Zorg.
Deze werknemers gaan er met de wetswijziging dus op vooruit, van 13 naar 26 weken onbetaald verlof.

In navolging van de wijzigingen in de wet Arbeid en Zorg zijn ook de belastingtechnische gevolgen van ouderschapsverlof aangepast. Door de uitbreiding van het verlof wordt het maximale bedrag van de ouderschapsverlofkorting hoger.
U berekent de korting door het aantal uur ouderschapsverlof dat u hebt opgenomen te vermenigvuldigen met € 3,99 per uur dat u verlof hebt. De korting is niet meer dan het bedrag dat u in 2009 minder krijgt aan belastbaar loon in vergelijking met 2008.
Overigens is het ook van belang om te weten dat u niet meer hoeft deel te nemen aan de levensloopregeling om ouderschapsverlofkorting te krijgen.

Hebt u vragen over deze of andere zaken op rechtspositioneel gebied dan kunt u zich wenden tot de afdeling IRP, te bereiken per e-mail: *irp@kvlo.nl* en op maandag en dinsdag van 12.30-16.30 uur en op vrijdag van 9.30 -12.30 uur op telefoonnummer 030 693 7678.

Notulen Wintervergadering d.d. 13 december 2008

1 Opening

Van Driel opent de vergadering met een bijzonder welkom aan de ereleden Ten Hoopen, Retera en Statema. Fijn dat er veel nieuwe afdelingsbestuurders aanwezig zijn.
Bericht van verhindering is ontvangen van de ereleden Franssen, De Heer, Kan, Neutkens en Vriends en van de afdeling Zoetermeer.

2 Mededelingen

- Sinds de Voorjaarsvergadering d.d. 16 mei 2008 zijn de volgende leden overleden:

de heer H.A. Ashman uit Barendrecht (afd. Rotterdam)
de heer M.L.W. Besjes uit Nuth (afd. Limburg)
de heer W. Bosman uit Hazerswoude/Rijndijk (afd. Leiden)
de heer G.C. van Dijk uit Barneveld (afd. Amersfoort)
de heer J.S. Dotinga uit Ede (afd. Gelre)
de heer R.M.J. Fles uit Viry, Frankrijk
de heer B. Hellinga uit Doetinchem (afd. De Graafschap)
de heer J. de Lange uit Ede (afd. Gelre)
de heer D.F.A. Langerhorst uit Noordwijk (afd. Den Haag)
de heer P.F. Langeveld uit Rotterdam (afd. Rotterdam)
de heer H.J. Spee uit Sittard (afd. Limburg)

De aanwezigen herdenken hen met enkele ogenblikken stilte.

- Ledenaantallen op peildatum 13 december.

Het totale aantal leden bedraagt 2008: 9378 (in 2007: 9297) waarvan gewone leden 8741 (in 2007: 8323, in 2006: 8464) en kandidaatleden 637 (in 2007: 974, in 2006: 768). Dit betekent dat het aantal gewone leden is toegenomen met 418 en dat het aantal kandidaatleden is gedaald met 337 ten opzichte van 2007. Per 1 januari 2009 worden 425 leden (in 2007: 334) afgevoerd die hun lidmaatschap hebben opgezegd. Op peildatum 1 januari 2009 is er per saldo een ledenverlies van 10 leden (in 2007 was er een ledenwinst van 106 leden).

De redenen van opzegging wijken niet af van voorgaande jaren zoals 'verandering werkkring' en 'pensionering'. De daling van het aantal kandidaatleden is wellicht een gevolg van het feit dat de voorlichting aan ALO's dit jaar pas na de kerstvakantie plaatsvindt. Ook kan de invoering van de masterstructuur op de hogescholen een rol spelen. We houden deze trend in de gaten.

- De voorjaarsvergadering 2009 zal gehouden worden op 15 mei in Groningen. De afdeling De Noorder heeft de organisatie op zich genomen. Voor 2010 heeft de afdeling Haarlem de organisatie op zich genomen. Voor 2011 heeft de afdeling AGOV aangeboden de voorjaarsvergadering te willen organiseren.
- Mutaties bureau KVLO

- Vanaf 1 augustus heeft Ton Winkels de functie van Aernout Dorpmans overgenomen als stafmedewerker School en Sport.
- Jan Faber is vanaf 1 augustus werkzaam voor schoolsport mbo (0,2 fte). Dit is een onderdeel van zijn werkzaamheden als beleidsmedewerker Bewegen en Sport bij de MBO Raad. Hiermee hopen wij meer aandacht voor onze leden in het mbo te creëren.
- Vanaf 1 september 2008 is Len van Rijn (0,4 fte) werkzaam als stafmedewerker Arbo en Huisvesting en Nathalie Koopman (0,4 fte) als stafmedewerker Communicatie en PR.
- Vanaf 1 januari 2009 is mw mr. Henny Koelewijn (0,7 fte) benoemd als jurist Individuele Rechtspositie.
- Per 1 september 2008 is de heer Keur, afdeling Individuele Rechtspositie, uit dienst getreden.

- De volgende bestuursleden hebben na de voorjaarsvergadering afscheid genomen van hun bestuur:

Mw. Els van Belle-Drost, afd. Zoetermeer
Mw. Yvonne Bokhorst, afd. Amersfoort
Dhr. Jan Willem Bruil, afd. Gelre
Dhr. P. Kruijne, afd. Zoetermeer
Dhr. Jules van Wesemael, afd. Gelre
Dhr. Walter Houtzager, afd. Zeeland
Dhr. Peter Don, afd. Zeeland
Dhr. Steven Ransdorp, afd. De Graafschap
Dhr. Rik Sieben, afd. Oost-Brabant
Het hoofdbestuur was veelal aanwezig.

- Op 27 november 2008 is het erelidmaatschap uitgereikt aan dr. Harry Stegeman, KVLO.
- Servé Retera licht de uitreikingen van de zilveren KVLO-speld toe.

De KVLO kent 750 gepensioneerde leden. Een deel daarvan is 50 jaar lid, zij ontvangen de Zilveren Speld. Deze attentie wordt bijzonder gewaardeerd en Retera spreekt namens hen daarvoor dank uit. Retera reikt ter vergadering de Zilveren Speld uit aan Map Buitelaar in verband met haar 50-jarig lidmaatschap van de KVLO. Van Driel bedankt Retera en Statema voor hun inzet voor de gepensioneerde leden.
De volgende KVLO-leden hebben sinds de voorjaarsvergadering de zilveren KVLO-speld ontvangen:
dhr. A.J.M. Asperen, 50 jaar lidmaatschap
dhr. J. Baas, 50 jaar lidmaatschap
mw. Y. Bokhorst, afd. Amersfoort
dhr. J.W. Bruil, afd. Gelre
dhr. Peter Don, afd. Zeeland
dhr. Walter Houtzager, afd. Zeeland
dhr. M.J.W. van Kooten, 50 jaar lidmaatschap
mw. Jetty Meijer, afd. Friesland
dhr. J. Nordsiek, 50 jaar lidmaatschap

dhr. Harry Stegeman, KVLO t.g.v. erelidmaatschap
mw. E. Tolenaar-Wetsema, 50 jaar lidmaatschap
mw. D. Veen, 50 jaar lidmaatschap
dhr. H. de Vries, 50 jaar lidmaatschap
dhr. J. van Wesemael, afd. Gelre
dhr. P. Westerink, 50 jaar lidmaatschap
mw. P.M.Woudberg, 50 jaar lidmaatschap
dhr. P. Zuidweg, 50 jaar lidmaatschap.

- Mededeling over heroriëntatie op bestuur en management KVLO, naar aanleiding van de notitie ter vergadering uitgereikt. Van Driel licht deze notitie toe. Vanuit hoofdbestuur, staf en kader wordt een werkgroep samengesteld die het hoofdbestuur kan adviseren over eventuele wijziging van de organisatiestructuur van de KVLO. Genoemde geledingen kunnen voorstellen doen met betrekking tot invulling van de werkgroep. In januari besluit het hoofdbestuur over de samenstelling en opdracht van de werkgroep. In de kaderbijeenkomst wordt dit onderwerp een belangrijk punt van bespreking, waarna de werkgroep in de voorjaarsvergadering verslag van haar werkzaamheden zal doen.
- Mededelingen namens de Groepering Thomas van Aquino,Pieter Matthijsse. De Thomas Oriëntatiedag telde 450 deelnemers, waaronder veel jonge collega's. Komend jaar zullen, in het kader van deskundigheidsbevordering, de workshops uit de Thomasacademie verwerkt worden tot cursussen/bijscholingen. Ilse Keizers gaat afscheid nemen uit het Thomasbestuur. Tot slot wenst Matthijsse een ieder fijne en inspirerende feestdagen toe.
- Na de voorjaarsvergadering hebben de volgende studiedagen en cursussen plaatsgevonden:
  - Bijeenkomst LO2 vmbo, 28 mei Zwolle, 17 deelnemers
  - Netwerk vernieuwde onderbouw, 16 september Zeist, 10 deelnemers
  - Studiedag Trendsport, 8 oktober te Nijmegen, 215 deelnemers

  - Netwerk vernieuwde onderbouw, 27 oktober te Utrecht, 13 deelnemers
  - Bijeenkomst combinatiefunctionarissen, 28 oktober te Zeist, 36 deelnemers
  - Studiedag PO, 5 november te Groningen, 197 deelnemers
  - Herhalingscursus EHBO , 10 november te Zeist, 9 deelnemers
  - Basiscursus EHBO, 11 en 18 november te Zeist, 18 deelnemers
  - Netwerken vakgroep PO, 19 november te Zeist, 15 deelnemers
  - Studiedag Praktijkonderwijs, 26 november te Rijssen, 68 deelnemers.

Voor 2009 zijn de volgende studiedagen bekend:

  - 1 april Studiedag SO te Amsterdam
  - 23 april Studiedag BSM te Huizen
  - 14 mei Studiedag VO te Tilburg.
- Activiteiten School en Sport 2008-2009:
  - Op 22 mei 2008 vond de Landelijke Voetbaldag voor Speciaal Onderwijs, cluster 3 plaats met 37 teams. Er waren zo'n 370 – 400 kinderen aanwezig.
  - Op 30 mei 2008 vond de Mission Olympic the School Final plaats in het Olympisch Stadion te Amsterdam met 170 scholen.
  - De finale van KVLO NK Minitramp vindt plaats op 3 april 2009 in Zetten
  - De finale KVLO NK Zaalhockey en KVLO NK Futsal vinden

plaats op respectievelijk donderdag 23 april en vrijdag 24 april 2009 te Arnhem.

- Op 24 april 2009, de laatste dag van de Nationale Sportweek, vindt de verkiezing van de Sportiefste Basisschool plaats in Delft, georganiseerd door de KVLO, gemeente Delft, TU Delft en ROC Mondriaan.
- Op 14 mei 2009 is de 3e Landelijke Voetbaldag voor Speciaal Onderwijs, cluster 3, georganiseerd door de KVLO in samenwerking met de KNVB.
- Mission Olympic, The School Final vindt plaats op vrijdag 5 juni 2009.
- Inmiddels zijn 127 VO-scholen en 100 PO-scholen gecertificeerd als sportieve school, dit is inclusief de scholen waarvan certificering is verlengd.
- De Kadertweedaagse zal op 19 en 20 maart plaatsvinden. De locatie is nog niet bekend.
- Op 19 mei hebben de Anders Actieven het embedded fitness centrum van Carla Scholten in Eindhoven bezocht.
- De volgende scholen nemen in het schooljaar 2008-2009 deel aan het Kwaliteitsproject: Kempenhorst College Oirschot, Oosterlicht College Nieuwegein, Reitdiep College, locatie Kamerlingh Onnes Groningen, Koningin Wilhelmina College Culemborg en RSG Wiringherlant Wieringerwerf.
- Het aantal personen dat zich heeft ingeschreven voor het Initieel Register KVLO bedraagt 650. Inschrijving in het beroepsregister start per 1 januari 2009.

3 Notulen Voorjaarsvergadering d.d. 16 mei 2008

Er zijn geen opmerkingen, de notulen worden vastgesteld.

4 Voorstellen hoofdbestuur

a. Regionale positionering

Hoewel er zeker een aantal positieve resultaten te melden is, is de hoofddoelstelling over het komen tot strategisch beleid in de eigen regio onvoldoende behaald. Het hoofdbestuur stelt daarom voor het project regionale positionering te beëindigen en het projectteam per 1 augustus 2009 te ontbinden. Vanuit de kaderbijeenkomst komen voorstellen voor andere vormen van regionale ondersteuning. Tot 1 augustus zal het projectteam zich voornamelijk bezighouden met voorlichting op de ALO's en ondersteuning van afdelingsbesturen. Het voorstel wordt aangenomen. Van Driel dankt het projectteam voor hun inzet. In de voorjaarsvergadering zal officieel afscheid van hen worden genomen. Post dankt namens het projectteam de klankbordgroep voor hun bijdrage. De klankbordgroep bestaat uit: Karel Eggen, Adri Hartman, Jeroen Hokke, Herman Rotting, Wilbert Lamers en Koos van Duin. Zij ontvangen een attentie van het projectteam en van het hoofdbestuur.

b. Aanpassing Reglement Registratie

Het hoofdbestuur stelt voor het reglement op twee punten aan te passen:

1. Geen limiet te stellen aan de inschrijvingsduur in het initieel register (artikel IVA, eerste punt).
2. Voor KVLO-leden voorlopig geen kosten voor inschrijving in het beroepsregister in rekening te brengen (artikel VII 2).

Van Driel licht de stand van zaken rond de registratie toe. Het grootste deel van de 26 vakverenigingen in het VO heeft aangehaakt bij het project registratie. Het SBL regisseert het project en zorgt voor afstemming tussen de diverse vakverenigingen. Voor het project zijn middelen beschikbaar, b.v. voor de herijking van het beroepsprofiel. Hier wordt inmiddels aan gewerkt door een kleine werkgroep (vanuit de KVLO: Van Driel en Bax). Ook leraren uit het PO en het mbo hebben inmiddels hun interesse voor de registratie aangegeven. Het ministerie van OCW ondersteunt de registratie; hoe zich dat vertaalt is nog niet duidelijk. In het platform VVVO wordt een campagne voor het VO voorbereid om zich aan te sluiten bij een vakvereniging. Graag deze actie op school ondersteunen.

Nienhuis, afd. Delft: wat zijn de veranderingen voor het beroepsprofiel?

Van Driel licht toe dat het gaat om aansluiting bij de competenties die door de overheid zijn vastgelegd. Daarnaast worden nieuwe ontwikkelingen zoals passend onderwijs, combinatiefuncties e.d. in het profiel meegenomen. De voorstellen voor wijziging van het beroepsprofiel komen op verschillende plaatsen ter bespreking.

Het voorstel tot wijziging van het reglement van registratie wordt aangenomen met dank aan de commissie registratie.

5 Begroting 2009

Van Bussel licht toe dat ook de KVLO te maken heeft met de gevolgen van de kredietcrisis. We kunnen dit aan

omdat de vereniging financieel sterk is. Los hiervan laat de begroting een tekort zien; we hopen hiermee zo om te gaan dat in de volgende vergadering geen contributieverhoging hoeft worden voorgesteld.
De begroting wordt aangenomen met dank aan Van Bussel en Westerbeek.
Piet van Dortmont, afd. West-Brabant: verzoekt om inzage in de functies en de daarbij behorende salarisschalen van het KVLO-bureau.
Van Bussel zal daarover toelichting geven.

6 Verkiezing hoofdbestuur

In 2009 treden statutair af en hebben zich herkiesbaar gesteld voor een periode van drie jaar: Marianne van Bussel, Guus Klein Lankhorst en Yvonne Sanders.
De vergadering is hiermee akkoord.

7 GO-zaken

Evers: Met betrekking tot het convenant Plasterk is vanaf januari sprake van hogere functies in alle sectoren, vooral in VO en PO. De carrièrelijnen worden fors ingekort (in het VO van 18 naar 12). Degenen die hun maximum salaris hebben bereikt, ontvangen een toelage. De CAO-VO is nog niet rond. De afspraken rond salarisverhoging liggen nog ter tafel. Het gevaar bestaat dat deze onder druk komen van de komende trend van loonmatiging. Daarom is voortgang voor de afronding van de besprekingen nodig. Het knelpunt is de werkdrukvermindering, Evers legt nogmaals uit wat er in november rond de stakingsdagen is gebeurd aan de onderhandelingstafel. De CMHF/KVLO heeft niet meegedaan aan de landelijke stakingsdag omdat er constructief overleg gaande was. Na de estafettestakingen was het overleg gericht op creatieve oplossingen. Het overleg is inmiddels weer informeel in kleine kring opgestart waar het voor de landelijke stakingsdag geëindigd was. Er wordt hard gewerkt om eruit te komen er is goede hoop dat het lukt.
Over het onderwerp werkdruk komt een onderzoek om meer zicht te krijgen op werkdruk en wat, door wie als hoog ervaren wordt.
Cor Kuiper, afd. Twente: heeft zorg over het verschil in salaris tussen VO en PO. Evers onderkent dit probleem. Op de scholen moet beleid gemaakt worden wie voor hogere functies in aanmerking komen; dit in overleg met de medezeggenschapsraad. Dat wordt niet in de CAO geregeld.

8 Rondvraag

Schriftelijk
De Noorder heeft drie punten voor de rondvraag:

1 Regionale positionering. Wat gebeurt er, los van de besluitvorming, met de opgedane knowhow en netwerken.
Van Driel: Hiervoor volgen, na bespreking in de kaderbijeenkomst, concrete voorstellen.
2 Opvolging Van Driel. Is er al een procedure gestart? Hoe ziet die er uit en hebben de afdelingen (bestuurders en/of leden) daar enige stem in? Is of wordt er een profiel geschetst en waar wordt daarbij waarde aan gehecht.
Van Driel: de procedure met betrekking tot opvolging ligt vast in de statuten. Dit is gepubliceerd in de laatste *Lichamelijke Opvoeding*.
Hoofdbestuur en afdelingen kunnen met kandidaten komen.
De vacature is vooralsnog alleen geplaatst in de *Lichamelijke Opvoeding* omdat statutair de voorzitter vanuit de leden moet komen. Omdat deze regel aan verandering onderhevig kan zijn, zal ook buiten de vereniging gezocht worden naar geschikte kandidaten.
3 Informatievoorziening. Er zijn ooit geluiden geweest dat de informatievoorziening aan de magere kant was. De laatste tijd is de balans enigszins doorgeslagen naar de andere kant.
Er komt veel aan e-mails binnen en soms dubbelop.
Zijn er mogelijkheden deze communicatiestroom wat efficiënter te stroomlijnen? Het betreft post vanuit Zeist en vanuit het afdelingsbestuur.
Van Driel: hier wordt aan gewerkt in het kader van het communicatieplan.

Mondeling

- Post, projectteam regiocoördinatoren: er wordt een powerpoint-presentatie gemaakt ten behoeve van voorlichting op de ALO's. We zoeken een centraal gelegen school met een moderne accommodatie om te filmen. Graag suggesties doorgeven aan Post.
- Afd. 't Suydenvelt, Eggen: geeft de stand van zaken aan rond combinatiefunctionarissen in Emmen. Er komen 19 combinatiefunctionarissen, veelal jonge collega's. Er is zorg om de salariëring, deze is uiterst laag. Men zet in eerste instantie in op een dienstverband bij de gemeente, later wellicht bij een andere organisatie. De complimenten aan de KVLO voor de voorlichtingsbijeenkomst in oktober.
Evers: de salariëring is inderdaad een zorg. In de CAO is geregeld dat onderwijs werkgever wordt als er een stuk onderwijs in het takenpakket zit. Maar er dienen zich ook andere werkgevers aan. Dit wordt een belangrijk aandachtspunt bij de evaluatie.
- Afd. AGOV, Snijders Blok: in de voorjaarsvergadering is aandacht gevraagd voor de problemen van docenten die als eenling op een school werken. Is daar iets mee gedaan?
Van Driel: dit wordt meegenomen in het werkdruk-onderzoek.
- Afd. AGOV, Snijders Blok: verzoekt om andere inrichting van de werkgroep die gaat adviseren over de heroriëntatie structuur KVLO. De afdeling ziet graag vier in plaats van twee

kaderleden zitting krijgen in de werkgroep. Van Driel geeft aan dat om praktische redenen de werkgroep klein gehouden wordt. Voorstellen van de werkgroep worden breed besproken. Het blijkt dat bij stemming ca. vijftien aanwezigen instemmen met het verzoek van de AGOV. Van Driel zegt toe dat het voorstel in het hoofdbestuur besproken wordt. Het bestuur komt hierop terug.

- Post: informeert of er in de werkgroep een onafhankelijk voorzitter kan worden benoemd. Van Driel: in het hoofdbestuur is juist besloten dit niet te doen en de werkgroep zelf de voorzitter te laten aanwijzen, ook vanwege de wens de werkgroep klein te houden.
- Afd. AGOV, Snijders Blok, mede namens de afdelingen 't Suydenvelt, Twente en Noord-Holland: verzoekt Van Driel aan te blijven tot de bestuurlijke vernieuwing is voltooid of in gang gezet.
  Van Driel: voorlopig is het aftreden gepland voor de wintervergadering 2009. Van Driel is bereid langer aan te blijven als dit nodig is om het eventuele veranderingsproces goed te begeleiden.
- Afd. Gelre: informeert of de registratie in het kader van de wet BIO voor docenten PO gelijk is aan de KVLO Registratie. Evers licht toe dat het gaat om twee trajecten. Het lijkt logisch dat de KVLO Registratie ook gebruikt kan worden voor wet BIO. Helemaal zeker is dat niet.
  Registratie is een zaak van de beroepsgroep, zodat docenten kun deskundigheidsbevordering kunnen overleggen aan de werkgever.
  Er wordt aan gewerkt om ook voor de leraar PO een registratiemogelijkheid te organiseren. Ook dit gebeurt vanuit de beroepsgroep zelf, niet vanuit de werkgever.
- Afd. Rijk van Nijmegen, Lamers: de regeling van het ISF komt niet overeen met het schoolsportbeleid van de KVLO met betrekking tot breedtesport. Graag met name de nieuwe regeling voor volleybal bekijken en publiceren hoe wij hiermee omgaan. Van Driel zegt een reactie toe voor de afdeling en zo nodig publicatie.
- Afd. Twente, Rotting: bij de schoolsporttoernooien is een opleidingsschool voor basketballers kampioen geworden. Dit is niet gewenst. Graag in het vervolg hierop letten.
  Van Driel: het is goed dit te signaleren. De gedachte van de KVLO-schoolsport moet leidend zijn in de organisatie.
- Afd. West-Brabant, Van Dortmont: vraagt om vroegtijdige toezending van voorstellen ten behoeve van de ledenvergadering. Het hoofdbestuur is erop attent dat alle voorstellen zorgvuldig en op tijd worden gecommuniceerd.

9 Bespreekpunten

Combinatiefuncties

Van Driel vraag de aanwezigen naar de stand van zaken rond combinatiefuncties in de verschillende regio's. Komende dinsdag wordt een platform van de ministerie OCW/VWS geïnstalleerd die de brede impuls gaat begeleiden.

- Lamers, afd. Rijk van Nijmegen: de CAO Sport wordt gehanteerd, dienstverband binnen de gemeente.
- Gravekamp, afd. 's Gravenhage: schoolbesturen PO en gemeenten hebben een convenant afgesproken voor een onderwijsaanstelling. Er zijn diverse combinatiefuncties gekoppeld aan projecten zoals bijvoorbeeld de Sporttuin.
- Van Haasteren, afd. Delft: er is intensieve samenwerking met de gemeente. Er is subsidie aangevraagd voor combinatiefuncties in de nieuwe sportnota van Delft. Bij teruglopende scholen is de vakleerkracht werkzaam als combinatiefunctionaris. Evers informeert of de KVLO al degenen die worden ingezet voor sport en bewegen actief bij de vereniging moet betrekken.
- Lamers, afd. Rijk van Nijmegen: is het hiermee eens. Wel is de gehele afdeling Rijk van Nijmegen zo uitgestrekt, dat het moeilijk is alle gemeenten bij te houden. De afdeling probeert in te haken op de sportnota van de gemeente Nijmegen.
- Nienhuis, afd. Delft: is terughoudend. Laten we eerst goede projecten vinden.
- Bax, KVLO: pleit ervoor alle betrokkenen bij bewegen en sport, bij voorkeur met een onderwijsbevoegdheid, bij de KVLO binnen te halen. De KVLO heeft een hoge organisatiegraad. Daar moeten we aan blijven werken.
  Van Driel: we blijven goed volgen wat er gaande is in de gemeenten. Voor onderwijsgevenden geldt in een combinatiefunctie hbo-niveau.

10 Sluiting

Van Driel sluit de vergadering en dankt ieder voor zijn inbreng.

Foto's: Hans Dijkhoff

KVLO Schoolsport wint UEFA Award

De KVLO heeft samen met de KNVB de award voor het beste voetbalevenement voor 'disabled players' gewonnen. De naam van de award, 'Grassroots', is een naam voor projecten die als voorbeeld van 'good practice' dienen voor anderen. Een zeer mooie opsteker voor dit unieke evenement!

FOTO: HANS DIJKHOFF

Eén van de deelnemers aan 'Grassroots'

vooraankondiging KVLO golfwedstrijden 2009

Vooraf

Al negen keer eerder werd er gestreden om de KVLO Golftrophy. Negen jaar geleden is het initiatief genomen door Servé Retera die na zes succesvolle jaren het stokje doorgaf aan de afdeling schoolsport en Carlos Albertus. Na een terugloop van het aantal deelnemers hebben we vorig jaar gekozen voor een andere opzet: een splitsing in een wedstrijd voor EGA handicapspelers en GVB-ers. Daarnaast kwam er een wedstrijd bij: die voor NIET-GVB -houders.

Nieuwe opzet succesvol

Over algemeen zijn we zeer tevreden over deze nieuwe opzet: het aantal deelnemers bij de wedstrijd voor de handicapspelers bleef weliswaar gelijk aan het jaar daarvoor en daarmee fors achter op onze verwachting, de wedstrijd voor GVBers en NIET-GVBers gekoppeld aan de nascholingsdag van de NGF was zeer succesvol. Ruim 100 deelnemers namen aan deze wedstrijd deel op Papendal. In 2009 gaan we op de ingeslagen weg verder.

KVLO Golftrophy voor EGA handicapspelers

Op zaterdag 13 juni zal de tiende KVLO Golftrophy voor EGA-handicapspelers plaats gaan vinden op golfbaan Bleijenbeek in Afferden (Limburg). Weliswaar niet zeer centraal gelegen in Nederland maar wel een zeer scherpe prijs voor een mooie baan! De inschrijving wordt in de loop van februari/maart geopend. Een uitnodiging tot inschrijving volgt in een volgende LO. Deelname aan deze dag is voor GVB'ers zonder EGA-handicap enkel mogelijk indien er na sluiting van de inschrijving nog plaats is. Op *www.schoolensport.nl* vindt u nu reeds algemene informatie over de KVLO Golftrophy's met foto's, uitslagen en verslagen van de voorgaande edities. Wilt u zeker zijn van een startplaats stuurt u dan een e-mail naar *twan.belgers@kvlo.nl* zodat wij u op de e-maillijst kunnen plaatsen. U ontvangt dan kort voor het verschijnen van LO 4 een e-mail met daarin de link naar het inschrijfformulier. U kunt dan een paar dagen voordat dit inschrijfformulier officieel online komt al inschrijven en u verzekeren van een startplaats. We kunnen maximaal 70 deelnemers plaatsen in juni.

De wedstrijden voor GVBers en NIET-golfers

In september 2009 vindt wederom de nascholingsdag van de NGF plaats. Tijdens deze dag zal voor de tweede keer de wedstrijden plaatsvinden voor GVBers en NIET-golfers. Deze wedstrijd zal naar aanleiding van vorig jaar iets anders van opzet worden. Meer nieuws hierover vindt u in de LO van april. De uitnodiging tot inschrijving voor deze dag vindt u ook dan in de LO.

Afdelingsbesturen uitgedaagd!!

Tijdens het evenement op 13 juni wordt een nieuwe traditie gestart! Een strijd tussen de verschillende afdelingsbesturen.
Alle besturen die met minimaal twee golfers deelnemen strijden mee voor deze prijs die nog een naam moet krijgen. Mocht een afdelingsbestuur slechts één golfer bevatten dan kan er eventueel gecombineerd worden met andere afdelingen.

Goede akoestiek is een must!

Een belangrijke factor binnen de bewustwording van arbeidsrisico's

Veel vragen die bij de afdeling Arbo en Huisvesting binnenkomen gaan over geluidshinder. In dit artikel een uitleg van wat akoestische problemen precies zijn, hoe vaak ze voorkomen en wat te doen als na geconstateerde overschrijdingen geen actie wordt ondernomen door het bevoegd gezag. *Door: Len van Rijn*

Regelmatig komen bij de afdeling Arbo en Huisvesting van de KVLO klachten binnen waaraan een slechte akoestiek in de arbeidssituatie ten grondslag ligt. De KVLO adviseert leden in voorkomende gevallen over de te nemen stappen.

wat zijn de problemen?

Zeer regelmatig komen bij de KVLO verzoeken om advies binnen die betrekking hebben op de akoestiek van gymzalen en sporthallen. De klachten van waaruit de vraagstelling meestal voortkomt verschillen van vermoeidheidsklachten, hoofdpijn en oorsuizen tot de veel vervelendere ziektebeelden als Tinitus (onoplosbare en continue aanwezigheid van een hoge piep in de oren) of een vermindering van de gehoorprestatie.

hoe vaak komen ze voor?

Hoewel in 2002 door de KVLO reeds een onderzoek is ingesteld naar de gehoorproblemen bij leden is op recente aantallen van deze problemen nog geen zicht (zie de oproep onder dit artikel). Wel heeft de KVLO het idee dat het aantal problematische omstandigheden de laatste jaren eerder toe- dan afneemt.

arbeidsgeluid in de gymzaal of sporthal

Arbeidsgeluid is geluid dat voortkomt uit de arbeidsomgeving zelf opgeteld bij het geluid dat wordt veroorzaakt door activiteiten op de werkvloer. Aangezien bijna alle handelingen in een gymzaal in meer of mindere mate geluid produceren, er vaak sprake is van veel kinderen die een veelheid aan activiteiten beoefenen die ook nog eens worden verricht in een hoge, grote en vaak galmende ruimte dient er juist extra aandacht te zijn voor de risico's van normoverschrijdingen van arbeidsgeluid.
Frappant in deze is het feit dat geconstateerde overschrijdingen in bijvoorbeeld het bedrijfsleven regelmatig leiden tot sluiten van de werkvloer.
Er mag dan pas weer worden aangevangen met activiteiten wanneer de risico's voor werknemers zijn weggenomen. In het bewegingsonderwijs wordt na constatering vaak geen actie ondernomen omdat het als logisch gevolg van de lessen wordt gezien en als zodanig maar geaccepteerd dient te worden. Bovendien; wie is nu verantwoordelijk voor de vaak hoge aanpassingskosten als de gymzaal geen eigendom is van de werkgever?

"Een van de grootste blessuregevaren voor gymleraren is doofheid" (citaat krantenkop o.a. Haarlems dagblad)

bewustwording van de risico's van overmatig geluid

Overmatig geluid mag zich momenteel verheugen op een bijzondere maatschappelijke aandacht. Ook van bijvoorbeeld de VO-raad, die met de Arbocatalogus voor het voortgezet onderwijs (zie *www.arbocatalogus-VO.nl*) door de arbeidsinspectie goedgekeurde normen aan de CAO-VO heeft gekoppeld.
Door deskundigen wordt zeer regelmatig gewezen op de risico's van discotheekbezoek en van het gebruik van I-pods en andere mp3-spelers door jongeren. Van bewustwording van deze risico's is bij jeugdigen nog nauwelijks sprake. Ondanks dat de arbeidsinspectie aangeeft ook bijzondere aandacht te hebben voor geluidsbelasting op de werkvloer geldt voor leerkrachten LO eigenlijk hetzelfde; de bewustwording voltrekt zich vaak pas als de schade reeds is aangericht en tot waarneembare ongemakken leidt. Dit geldt zeker voor jonge enthousiaste net afgestudeerde gymleerkrachten; geen zeurderige types en al lang blij een mooie leuke baan te hebben. "Dat er misschien normen worden overschreden hoort erbij"en "Ik heb nog een tijdelijke aanstelling en heb bovendien mijn handen vol aan het goed laten verlopen van mijn lessen." De KVLO heeft mede daarom in de maand september contact gezocht met de media. Uit onderstaande blijkt waar onderschatting van arbeidsgeluid toe kan leiden:

"Nu heb ik al enkele maanden last van een heel hoge pieptoon in mijn oren (te vergelijken met de hoge toon waarmee ze hangjongeren wegjagen). Omdat die piep continu in mijn oren zit en ik mij er steeds meer aan ging ergeren ben ik ermee naar de huisarts geweest. Deze vertelde mij dat het Tinitus of oorsuizing heet, dat de oorzaak vaak terug te voeren is op gehoorschade veroorzaakt door teveel lawaai, dat er niets aan te doen is, dat je er mee moet leren leven, en dat je moet voorkomen dat het erger wordt. Bij de daarna uitgevoerde gehoortest constateerde hij al een flinke achteruitgang.
Van dit alles heb ik melding gemaakt op school bij mijn sectordirecteur, bij de personeelsconsulent en bij de facilitair manager en hen gevraagd er wat aan te doen. Ook heb ik dit hele verhaal aan de arbo-arts verteld en erbij gezegd dat ik me er steeds meer van bewust ben en dat ik er s' nachts van wakker lig."

Overigens dient de bewustwording niet alleen betrekking te hebben op de arbeidssituatie. In een goede akoestische gymzaal lesgeven maar regelmatig zonder otoplastieken op bijvoorbeeld een zware motorfiets rijden kan dezelfde klachten veroorzaken.

Hoe bepaal je normoverschrijdingen?
Om aan te geven of de normen worden overschreden dienen twee aspecten van arbeidsgeluid uit elkaar te worden gehaald. Allereerst onderscheiden we voor de geluidsbelasting twee variabelen; de maximale geluidsdruk (in decibellen) en de nagalmtijd (tijd waarin geluid dat wordt opgewekt in een ruimte na het einde van de geluidsimpuls met 60 dB(A) is afgenomen).
Als de normen worden overschreden op één van beide variabelen is er mogelijk sprake van gezondheidsrisico's, maar in ieder geval sprake van een situatie die de arbeidsinspectie afkeurt.

Voor de geluidsdruk in decibellen is de arbowet helder:
- Achtergrondgeluid (bijv. luchtverversings- en verwarmingsinstallaties, alsmede de aanwezigheid van vliegvelden en snelwegen etc.) mag niet meer bedragen dan 40 dB(A) (geadviseerd voor onderwijs: 35dB(A)).
- Blootstelling aan piekwaarden in geluidsdruk boven de 85 dB(A) dient te worden voorkomen.

Voor de nagalmtijd zijn de normen voor de lessen LO sinds 2005, mede op nadrukkelijk verzoek van de KVLO, aangescherpt en recent opgenomen in de Arbocatalogus VO. Zie schema 1

Als een vermoeden bestaat dat normen worden overschreden, is het belangrijk dit eerst objectief door een meting te laten vaststellen. Verschillende instanties verrichten deze metingen. Deze instanties verschillen in prijs en in de meetmethodiek die ze hanteren. Het is van belang om de keuze voor een toetsingsinstantie als leerkracht/vaksectie zelf te mogen bepalen.
Veel van de goedkopere bureaus op het gebied van akoestiek maken gebruik van één meetpunt, veelal midden in de zaal. Beter (maar vaak ook duurder) is het om te kiezen voor een bureau dat een meetmethodiek hanteert waarbij vanuit meerdere meetpunten de gegevens worden verzameld. In het ideale geval zou ongeveer 6 tot 12 meetpunten per zaal/hal het gemiddelde moeten zijn. Bovendien is de meethoogte van belang. De gemiddelde hoogte is gebaseerd op het lengteverschil van leerlingen en docenten. In de meetmethodiek ISA-N/A1.1 die in de Arbocatalogus VO wordt genoemd is de meethoogte 150 cm.

maatregelen

Bij aantoonbare normoverschrijding schrijft de arbeidshygiënische strategie de bepalende volgorde in aanpak van de blootstelling aan overmatig geluid:
- het voorkomen of beperken van risico's en gevaren bij de bron (didactische maatregelen)
- maatregelen gericht op collectieve bescherming. (o.a. aanbrengen van akoestisch absorptiemateriaal)
- maatregelen gericht op individuele bescherming en pas in de laatste instantie
- doeltreffende en passende persoonlijke beschermingsmiddelen (oordoppen of otoplastieken).

De beschreven arbeidshygiënische strategie is ook binnen de gymzalen van toepassing. Er is echter wel een aantal aandachtspunten. Veel directies wijzen vaak op het eigen didactisch handelen van een docent alsof daarbinnen veel winst te behalen is voor een acceptabel akoestisch milieu.
Natuurlijk is het van belang de leerlingen van de slechte akoestiek op de hoogte te brengen en duidelijke afspraken te maken en deze ook te handhaven.
Echter, het is ook bekend dat geluid meer geluid opwekt. Probeer maar eens wat tegen elkaar te zeggen in een akoestisch slechte omgeving terwijl er met basketballen wordt gestuit. De nagalm verplicht automatisch harder te gaan praten. Dit verhoogde stemvolume geeft weer extra galm enzovoort…. Naast de risico's voor het gehoor kunnen hierdoor ook stemklachten worden ontwikkeld.
Vanuit de oplossingsplicht op korte termijn adviseren directies regelmatig het dragen van oordoppen.
Hoewel dit ook in het onderstaande stappenplan door de KVLO als mogelijkheid is opgenomen, dient wel met klem te worden aangegeven dat dit maar een tijdelijke maatregel mag zijn. Dit om de werknemer te beschermen zolang hij aan overmatig arbeidsgeluid wordt blootgesteld. De kracht van goed en veilig (bewegings)onderwijs zit voor een groot deel in een open wederzijdse communicatie en het opvangen van auditieve prikkels. Belemmeringen in deze wederzijdse communicatie raakt de aard en de veiligheid van het onderwijzen in bewegen.
Afdoende maatregelen zijn complex. Iedere zaal heeft andere afmetingen en bouwtechnische eigenschappen.
Om de problematiek op een juiste wijze aan te pakken is advies van een akoestisch adviesbureau onontbeerlijk. De door hen geadviseerde oplossingen zijn vaak noodzakelijk maar duur.

stappenplan

Indien u het idee hebt dat ook in uw situatie weleens sprake kan zijn van een slechte akoestiek is het belangrijk dit eerst te laten testen om vervolgens verdere acties te ondernemen.
De ervaring leert dat de secties LO zelf de regie in handen moeten nemen. In voorkomende gevallen adviseert de KVLO volgens onderstaand stappenplan.

soort ruimte	maatvoering [m]	nagalmtijd [s]
A.1	Gymnastieklokaal tot 14 x 22 m x 5.5	≤ 1,0
A.2	Sportzaal 13 x 22 m x 7	≤ 1,1
A.3	1/3 sporthal / sportzaal 14 x 24 m x 7	≤ 1,2
B.1	Sportzaal 16 x 28 m x7	≤ 1,3
B.2	Sportzaal 22 x 28 m	≤ 1,4
B.3.	2/3 sporthal 32 x 28 m	≤ 1,5
C.1	Sporthal 24 x 44 m	≤ 1,6
C.2	Sporthal 28 x 48 m x 9	≤ 1,7
C.3	Sporthal 28 x 48 m x 9	≤ 1,9
D.1	Sporthal 28 x 88 m x 7	≤ 2,0
D.2	Sporthal 35 x 80 m x 10	≤ 2,3

FOTO: KVLO

1 U bespreekt de problematiek (nogmaals) met alle betrokkenen/werknemers en brengt uw bevoegd gezag op de hoogte van het feit dat zij eindverantwoordelijk is voor uw arbeidswelzijn en duidt de concrete probleemstelling die uitgangspunt voor de oplossing dient te zijn.

2 Alle werknemers houden in een logboek de subjectieve werkbeleving in de accommodatie (incl. evt. gevolgklachten na werktijd) bij.

3 Zoveel mogelijk werknemers binnen de zaal (liefst ook andere LO-secties) laten de eventuele medische gevolgklachten vastleggen door een arts/audioloog. De mogelijkheid bestaat om dit (preventief) te laten onderzoeken door een Arbo-arts. Elke arbodienst heeft een open inloopspreekuur.

4 Met de uitkomsten uit bovenstaande drie stappen verzendt u een brief aan het bevoegd gezag en de MR van de school met daarin:
- een schriftelijk verslag van de bij punt 1 genoemde bespreking
- verslag van de logboeken (punt 2)
- verslag van de uitkomsten van de medisch vastgelegde klachten door een audioloog (punt 3)
- indien bovenstaande hiertoe aanleiding geef, meldt u dat u slechts onder protest uw werkzaamheden wenst uit te voeren in een daartoe waarschijnlijk niet geschikte zaal.

Om uzelf en uw eventuele sectiegenoten tegen verdere arbeidsrisico's te beschermen kunt u overwegen te verzoeken het gezag oordoppen te laten vergoeden. Deze oordoppen zijn, vanwege het belang van een goede communicatie in het onderwijs, slechts een tijdelijke maatregel om verdere blootstelling aan overmatig geluid te voorkomen. Let er wel op dat directies vaak denken door het verstrekken van oordoppen goedkoop 'van de problemen af te zijn'.

- u stelt een termijn (bijvoorbeeld één tot drie maanden) waarbinnen een geluidmeting dient te zijn verricht om gegevens concreet vast te leggen. (specifiek de nagalmtijd en piekbelasting tijdens lessen). Zorg ervoor dat u zelf de opdracht tot meting mag verrichten, op kosten van de school. Er dient een meetmethodiek te worden gekozen met meerdere meetpunten (info bij KVLO)
- u verzoekt formeel de directie een afschrift van de RIE (=risico inventarisatie en evaluatie).

5 U verzamelt alle relevante gegevens, mailing en verslagen en maakt zo een dossier. Indien in dit dossier sprake is van normoverschrijdingen verzoekt u uw werkgever om een 'op oplossing gericht gesprek' waarbij een stappenplan met concreet tijdspad uitgangspunt dient te zijn. Het is de verantwoordelijkheid van uw bestuur om onderzoek naar eventuele kostendeling met de gebouweigenaar te doen.

6 Indien er geen vorderingen zijn neemt u contact op met de afdeling Arbo en Huisvesting van de KVLO.

Len van Rijn is beleidsmedewerker Arbo en Huisvesting van de KVLO
Tel.: 030 693 7678 op maandag en dinsdag.

Oproep

Heeft u een vermoeden van een slecht akoestisch milieu in uw gymzaal?
Of
Heeft u reeds concrete gegevens dat uw arbeidsomstandigheden akoestisch niet aan de normen voldoen?

Laat het ons weten op:
huisvesting@kvlo.nl

de KVLO gebruikt de gegevens anoniem om verdere acties te overwegen

Correspondentie:

huisvesting@kvlo.nl

TRENOMAT SCHEIDINGSWANDEN

De jongste generatie zaalscheidingen
Trenomat Acoustic ®

- Geluidsreductie en geluidsabsorptie in alle zaaldelen door akoestisch wandmateriaal!
- Ook voor renovatie en verbeteren van de akoestiek in bestaande accommodaties!

TRENOMAT
DE GRAAF EN VAN STIJN BV

De Graaf en van Stijn BV
Postbus 32
2420 AA Nieuwkoop
Tel: (0172) 57 97 20
Fax: (0172) 57 26 70
www.trenomat.nl
info@trenomat.nl

Al 40 jaar gespecialiseerd in nieuwbouw & onderhoud

Hogeschool van Amsterdam

Laat je inspireren voor een leven lang leren!

Schrijf je nu in voor:
- Adventure Games
- Vitaal lesgeven
- Aansprakelijkheid in het onderwijs en sport
- Agressiemanagement in het onderwijs

Expertisecentrum Sport & Gezondheid
Deskundigheid in beweging

www.hva.nl/esg

Haal 2.11m lange ex-international "Ome Henk" Pieterse in huis en beleef de gaafste thema-clinics ooit, op muziek!

Ga voor meer informatie even naar zijn website www.henkpieterse.com. Vrijwel geen aanpassingen in het lesrooster nodig!

Benieuwd naar de opbrengst?

Duizenden Nederlanders zetten zich als vrijwilliger in voor het goede doel.

Bent u benieuwd wat de opbrengst van de collecte in uw gemeente is? Of wilt u weten wanneer er een collecte plaatsvindt?

Kijk dan op **cbf.nl**.

CBF KEUR
VOOR GOEDE DOELEN

Financiële informatie over goede doelen
www.cbf.nl

Tevredenheidsonderzoek KVLO
Doen we het goed als vereniging?
Is het bureau goed bereikbaar?
Bent u content over de dienstverlening?

Zomaar wat vragen waarop we graag een antwoord hebben. U heeft een inlogcode ontvangen per brief. Anders kunt u er een aanvragen door te telefoneren met het bureau of via een contactformulier op de site. Het invullen kost zo'n 20 minuten daarom verloten we vijf I-pods onder de inzenders.

U heeft nog tot eind februari.

R ▶ VAN BUREAU VAS

Het Actieplan LeerKracht (2)

De Functiemix in het VO

Onder deze titel zijn er in 2008 afspraken gemaakt over de invoering van extra functies LC en LD in het VO. Daarbij is het de bedoeling leraren in staat te stellen om carrière te maken voor de klas. Dit zal niet voor iedereen gelden en er is een onderscheid gemaakt tussen de Randstad (vanwege de arbeidsmarktproblemen daar) en de overige regio's. Hoe gaat de invoering nu precies in zijn werk?

Door: Jilles Veenstra

tijdpad

Vanaf januari 2009 komen de middelen voor deze plannen beschikbaar voor de Randstadregio's (en de RPA's, de omliggende gemeentes), vanaf 2010 komen deze middelen beschikbaar voor de overige regio's. Scholen zullen een invoeringsplan moeten maken omtrent de invulling van de functiemix op schoolniveau. In 2011 zal in alle regio's duidelijk moeten zijn dat de middelen die de scholen ontvangen ook daadwerkelijk aan het beoogde doel, namelijk opwaardering van het functiebouwwerk, zijn besteed (dit bepaalt het ministerie op basis van de stijging van de gemiddelde loonsom). Alleen wanneer duidelijk is dat de middelen ook daadwerkelijk op een juiste wijze zijn besteed, komen de middelen ook voor de jaren daarop vrij. Dit zal het ministerie nauwlettend volgen om te voorkomen dat de middelen 'met de knollen in de pot opgaan'. Dit zal ertoe moeten leiden dat in 2014 op alle scholen de functiemix volledig is ingevoerd.

percentages

In het actieplan zijn de volgende landelijke streefcijfers opgenomen.

Aandeel leraren per bezoldigingsschaal, per schoolsoort, landelijk gemiddeld, 2006			
	fte_LB	fte_LC	fte_LD
vmbo/havo/vwo	65%	18%	17%
vmbo-t/havo/vwo	58%	15%	26%
havo/vwo	44%	17%	38%
vmbo	84%	14%	2%
VO totaal	65%	17%	18%

Aandeel leraren per bezoldigingsschaal buiten de Randstadregio's, per schoolsoort, 2014			
	fte_LB	fte_LC	fte_LD
vmbo/havo/vwo	44%	28%	28%
vmbo-t/havo/vwo	38%	25%	37%
havo/vwo	24%	27%	49%
vmbo	64%	24%	13%
VO totaal (buiten Randstadregio's)	44%	27%	29%

Aandeel leraren per bezoldigingsschaal in de Randstadregio's, per schoolsoort, 2014			
	fte_LB	fte_LC	fte_LD
vmbo/havo/vwo	19%	56%	25%
vmbo-t/havo/vwo	11%	54%	35%
havo/vwo	4%	50%	46%
vmbo	35%	53%	12%
VO totaal (Randstadregio's)	16%	55%	29%

Tabel 1: Landelijke streefcijfers

De situatie op uw school zal echter zelden of nooit gelijk zijn aan de bovenstaande beginsituatie in 2006. Voor uw school zal uitgegaan worden van de percentages die in 2006 voor uw school golden.
Dan werkt het als volgt. Stel: uw vmbo-school ligt in de Randstadregio.
Op basis van de tabellen zou in 2014 het aandeel LC-functies met (54-13)= 41% moeten toenemen en het aandeel LD-functies met (12-2)=10%. Wanneer dus op uw school de volgende verdeling in 2006 gold: LC 10% en LD 0% zal in 2014 op uw school de volgende verdeling moeten zijn bereikt: LC (10+41)=51% en LD (0+10)=10% en resteert er 39% aan LB-functies.
De percentages voor uw school en aanvullende belangrijke informatie zijn binnenkort in te zien op de website: *www.functiemix.minocw.nl*.

functiebouwwerk

De functiemix voor uw school is dan bekend, dan is er vervolgens werk aan de winkel in de school. Daar zal op basis van de percentages met de P(G)MR een invoeringsplan moeten worden opgesteld waarin jaarlijks een verhoging van het aantal functies LC en LD is opgenomen. En wel zo dat in 2011 wordt voldaan aan de tussendoelen en in 2014 aan het einddoel.
In de regeling is opgenomen dat de functies toe zouden moeten worden bedeeld aan leraren voor de klas (tenminste 60%) om te voorkomen dat je de klas zou moeten verlaten om carrière te maken. De kunst zal straks zijn om functies en criteria op te stellen die het verschil tussen docenten duidelijk kunnen maken. Op dit moment wordt er door de CAO-partijen hard gewerkt aan het Fuwa-systeem en aan voorbeeldfuncties (daar mag de school dus van afwijken en hoeft hier dus ook niet op te wachten) om het scholen mogelijk te maken een verantwoord functiebouwwerk op te stellen. Zo gauw deze functies beschikbaar zijn zal ik u daarover berichten.
Op basis van de jaarlijks tot 2014 oplopende middelen, de gestelde percentages, de opgestelde functies en de vastgestelde criteria zullen er ieder jaar dus hogere functies vrijkomen. Een harde clausule is in ieder geval opgenomen voor de eerstegraads docenten. Zij zullen wanneer zij structureel (dus niet bij een vervanging) lesgeven in de bovenbouw van havo/vwo uiterlijk 2014 recht hebben op een LD-functie, ongeacht het aantal uren dat men daar lesgeeft (dat kan dus ook één lesuur zijn).

FOTO: HANS DIJKHOFF

stijgt mijn salaris zo snel?

de LO-sectie

Alle LO-docenten zijn in het bezit van een eerstegraads bevoegdheid. Wanneer u lesgeeft in de bovenbouw zult u uiterlijk 2014 recht hebben op een LD-functie.
Dit zal echter voor een beperkt aantal docenten ook werkelijkheid worden aangezien het onbetaalbaar zou worden wanneer iedere LO-docent één uur in de bovenbouw zou werken. Dit betekent dat enkelen een LD-functie zullen krijgen en velen niet! Tevens houdt dit in dat er een schot komt te staan tussen de bovenbouw en de onderbouw/vmbo! Ik kom op dit onderwerp in een volgend artikel nog terug.

Correspondentie:

jilles.veenstra@kvlo.nl

Haal Ome Henk in huis

Al vele jaren is hij bezig om jongeren en volwassenen ervan te overtuigen hoe leuk zijn sport is.
De 2.11 m lange ex-basketbalinternational Henk Pieterse reist met zijn grote bus vol materialen het hele land door om dit op een kwalitatief hoogstaande manier te laten ervaren.
Naast enerverende clinics, die hij vol passie en hedendaagse humor brengt, staan serieuze thema's centraal.
Zijn leven als gepeste puber 'gebruikt' hij om in positieve zijn te laten zien wat er 'van je terecht kan komen'.
Het relaas over zijn pijnlijke ervaringen slaat in als een bom en stemt zowel het gepeste kind als de pestkop tot nadenken.
Op vele scholen heeft Henk Pieterse zijn verhaal al gedaan en hij hoopt ook bij u op school te mogen langskomen.
Het fijne van Henk is zijn flexibiliteit. De clinics kunnen tijdens de reguliere gymlessen plaatsvinden dus grote aanpassingen van de schooltijden hoeven niet te worden gedaan.
Het boeken van een clinic met Henk is heel eenvoudig.
E-mail naar *basketball@henkpieterse.com* of bel 06 4632 2685
Voor referenties en/of een lijst van bezochte scholen kunt u ook mailen.

KVLO

Wat is uw mening over de KVLO?

Vul de vragenlijst in en win een I-pod!

De KVLO is benieuwd naar uw mening. Doet de KVLO de goede dingen en doet ze het goed? Of heeft u andere wensen? We horen het graag!
We hopen dan ook dat u een aantal vragen wilt beantwoorden over de KVLO door het invullen van een vragenlijst via internet. U maakt dan kans op een van de vijf I-pods die we verloten!
Het kost ongeveer tien minuten om de vragen te beantwoorden. Uw antwoorden worden geanonimiseerd.

Vanaf 8 januari zijn brieven verstuurd naar leden en/of scholen met daarin een persoonlijke inlogcode.
Heeft u geen brief met inlogcode ontvangen? Bel dan met het bureau van de KVLO. Telefoonnummer: 030 692 0847. Of mail een contactformulier. Voor het invullen van de vragenlijst gaat u op internet naar: *www.schoolpost.nl/KVLO*.
Toets uw inlogcode in en u komt bij de vragenlijst.

Het onderzoek wordt uitgevoerd door EDG Distributie en Media. Het invullen kost ± 20 minuten.

Als waardering voor het invullen verloten we onder de deelnemers vijf I-Pods.

Katholiek gymmen

In december zat ik bij de oriëntatiedag van Thomas van Aquino wat weg te dromen tijdens het inleidende referaat. Niet dat het geen interessant verhaal was, maar ik kan nooit lang achter elkaar stilzitten en luisteren. Voor degenen onder u die niet weten wat Thomas van Aquino is: dat is de katholieke groepering van de KVLO. En dat was meteen ook het onderwerp van mijn mijmering, toen. Ik had er nog nooit zo bij stilgestaan, maar ik vroeg me ter plekke af wat dat eigenlijk in de praktijk inhoudt, een katholieke groepering van gymleraren. Ik stel me zo voor dat elke vergadering begint en eindigt met een gebed. "Geef ons heden ons dagelijks blokuur gym voor elke klas".

Misschien doen beide groeperingen in de les de Christushang aan de ringen, maar is de gymzaal bij de protestanten veel soberder ingericht. Ik weet het niet. Je kunt je in deze multiculturele samenleving ook afvragen of er geen behoefte is aan een islamitische groepering van de KVLO.
Nou ken ik zelf niet zo heel veel islamitische leraren LO, maar daar zou die groepering natuurlijk verandering in kunnen brengen. Misschien dat de islamitische ouders van de kinderen op mijn school daar best blij mee zouden zijn, zo'n Halal-gymles.
Veel buikligoefeningen met de matten altijd richting het oosten.
Voor Hindoestanen zou het trouwens ook niet gek zijn, een eigen les. Met veel yoga.

Maar streven ze bij 'Thomas' dan eigenlijk ook naar zoiets als een katholieke gymles? En wat houdt dat dan in? Mag er dan nog wel gemengd worden gegymd, of leidt dat maar tot zondige gedachten? Stel je maakt bij het voetballen een overtreding waarvoor je het eigenlijk verdient om aan de kant gezet te worden. Mag je er dan toch gewoon in blijven als je maar om vergiffenis vraagt? En bij boksen, keer je dan na elke klap de andere wang toe? Vragen te over.
Is er eigenlijk ook een protestantse groepering binnen de KVLO, en waarin onderscheidt die zich dan van de katholieke?

En nu ik erover nadenk, die groeperingen hoeven zich helemaal niet te beperken tot de godsdienstige denominaties.
Omdat veel religies niet zoveel op hebben met homoseksuelen, zou er voor hen ook best een aparte groepering mogen komen.
Het schijnt toch al slecht gesteld te zijn met de homo-emancipatie binnen de macho-cultuur van de sport. Dus misschien helemaal geen gek idee: 'Over de Kast', de homoseksuele groepering van de KVLO.
En voor de atheïsten beginnen we de 'Ongelovige Thomas'.

Mery Graal

R WEBREDACTIE

Nieuwsberichten
Iedere dag een update op de website
- KVLO zoekt voorzitter
- KVLO tv: korte (voorlichtings)filmpjes
- Combinatiefunctionaris in Alkmaar

succes, rest van land loopt achter!
- Nieuwe CAO in het voortgezet onderwijs definitief
- UEFA Award voor voetbaltoernooi speciaal onderwijs!
- Inschrijving Lerarenbeurs geopend

KVLO kalender
- 14 en 21 maart: GPS Clinic (inschrijving geopend)
- 10+18 maart: Basiscursus en herhalingscursus (24 maart) EHBSO (inschrijving geopend)
- 28 maart: Basketballclinic in Almere (inschrijving geopend)
- 1 april: Studiedag Speciaal Onderwijs ALO Amsterdam (inschrijving geopend)
- 4 april: Praktijkdag De Noorder
- 16+17 april: Twentedagen 2009 (inschrijving geopend)
- 18 april: Golfwedstrijd LOB-CUP afdeling Limburg en Oost-Brabant
- Vanaf 30 jan.: MRT online vervolgcursus
- 23 april: Studiedag Bewegen, Sport en Maatschappij voor havo en vwo
- 24 april: Verkiezing van de Sportiefste Basisschool van Nederland

De laatste nieuwsberichten en meest recent bijgewerkte kalender zijn te vinden op *www.kvlo.nl*
Leden kunnen ook lid worden van de digitale nieuwsbrief (en nog regelmatiger een update krijgen) via de nieuwsbrief-link onderaan de homepage!
Inloginformatie (voor leden) is te vinden in de omslagfolie van dit blad!

Correspondentie:

webredactie@kvlo.nl

Voor het overzicht van scholingen en andere evenementen zie de kalender op de pagina van de webredacteur (pag.51).

studiedag bewegen, sport en maatschappij h/v (6)

KVLO en SLO organiseren op donderdag 23 april 2009 de landelijke studiedag BSM in havo en vwo De studiedag wordt dit jaar gehouden op het Erfgooierscollege in Huizen. Het doet ons een groot genoegen om daarnaast veel praktijkworkshops aan te kunnen bieden, waar de toetsvoorbeelden ook aan bod kunnen komen.

Net als andere jaren is het vooral een dag voor en door collega's. Er is in het programma ruim de gelegenheid om allerlei collega's te spreken, ervaringen met toetsen, PTA's en andere ideeën uit te wisselen. Hopelijk is er zowel voor gevorderden, beginners en belangstellenden genoeg te zien en te horen.

Het programma bestaat uit twee praktijk- en twee theorieworkshoprondes waarna nog kan worden nagepraat met een drankje bij een drankje. Het duurt van 9.30 – 16.30 uur.

De praktijkworkshops

Workshop	*Wie*
Inleiding: BSM, waar staan we nu?	Berend Brouwer
1 Urban Running, trendsport in de zaal: ook voor BSM?	Maarten Vijfhuize Lennart Duindam
2 ICT Atletiek Polsstokhoog met nadruk op visuele feedback	Sierd Wynalda
3 Dans voor BSM: voor dummies en danstalent (the battle)	Jaap van 't Hoff
4 Trapezezwaaien als verdieping turnen BSM	Eric Swinkels
5 Sportkennismaking in het basisonderwijs door VO-leerlingen met hulp van de sportkennismakingsmappen	Chris Hazelebach
6 Kadercursus voetbal: BSM-leerlingen aan brugklassers	Jos Remmers
7 Opzet keuzeactivteiten, module klimmen voor BSM	Richard Veldboer
8 Zwemmen natuurlijk voor BSM	Erik Visser

De theorieworkshops worden gegeven door de ontwikkelgroep bestaande uit Koen Anthoni, Wessel van de Kamp, Els Schrik, Richard Veldboer, Dennis Witsiers en Eric Swinkels. In twee ronden van 30 minuten wordt een toelichting gegeven op het toetsvoorbeeld.

Toetsvoorbeelden	
Onderzoeksopdracht	Zelfverdediging
Theorie EHBSO	Organiseren
Theorie Bewegen & Samenleving	Trainingsprogramma
Trapezezwaaien	Atletiek

Informatie

Eric Swinkels (tel.: 074 243 2407/ *e.swinkels@slo.nl*)
Guus Klein Lankhorst (tel.: 050 526 1123 / *guus.kleinlankhorst@kvlo.nl)*.
Zie ook *www.kvlostudiedagen.nl*

studiedag voortgezet onderwijs (6)

Op14 mei 2009 vindt de zesde landelijke KVLO/ALO-studiedag LO voor het voortgezet onderwijs plaats met als gastheer de Fontys Sporthogeschool Tilburg.

Thema: 'Verantwoord vakmanschap'

Wat verstaan we onder verantwoord vakmanschap? Waar ligt onze pedagogische opdracht en vooral: op grond waarvan maken we keuzes voor het bewegingsonderwijs? Met deze vragen willen we de nieuwe ontwikkelingen binnen bewegen en sport kritisch onder de loep nemen.
Hoe ga je bijvoorbeeld om met je sportieve omgeving en welke doelen willen we bereiken met ons onderwijs?

Na een gemeenschappelijke opening, waarin we u prikkelen met uitdagende stellingen, bieden we u een breed en actueel en aanbod aan workshops, die een duidelijke link hebben met de titel.

Tijdens de basketbalworkshop studiedag VO in Groningen 2007

Daarbij wordt het vakmanschap, met de bijbehorende verantwoordelijkheidsgebieden binnen het bewegingsonderwijs, vanuit diverse hoeken belicht. Zowel de lesgeefpraktijk, met vakinhoudelijke thema's (convenant klimmen) en nieuwe didactiek, als o.a. de Arbo-problematiek en de veiligheid in de les bewegingsonderwijs met rechtspositionele onderwerpen als aansprakelijkheid.
Kortom: op deze studiedag ontvangt u een gevarieerd en actueel programma, waarin de verantwoordelijkheidsgebieden die bij kundig vakmanschap horen worden belicht.
Door Marc Rompa (Fontys), Bart Neutkens (Fontys), Berend Brouwer (SLO), en Alien Zonnenberg (KVLO).
Zie ook *www.kvlostudiedagen.nl*

studiedag speciaal onderwijs (6)

Thema: 'Gewoon waar mogelijk, speciaal waar nodig'
Op woensdag 1 april 2009 wordt op de Hogeschool van Amsterdam bij het Domein Bewegen, Sport en Voeding aan de dr. Meurerlaan in Amsterdam de studiedag voor het speciaal onderwijs gehouden.
Meer info in *Lichamelijke Opvoeding* 1, 2009. Zie ook *www.kvlostudiedagen.nl*

gps moves clinic

Op de zaterdagen 14 en 21 maart organiseert de KVLO in samenwerking met de KNBLO een GPS MOVES-clinic in Nijmegen en Boxtel, speciaal voor docenten in het basis- en voortgezet onderwijs. Ook studenten ALO en S&B worden uitgenodigd op deze clinic in te tekenen. Tijdens deze clinic leert u omgaan met de GPS, gaat u zelf een route tekenen en deze nalopen.

Iedere deelnemer krijgt na deelname:
- een inlogcode voor de website *www.gpsmoves.nl*
- docentenhandleiding voor het GPS MOVES project
- 5 euro korting bij het volgen van een GPS routebouwcursus bij de KNBLO-NL.

Info over kosten, de locatie en dergelijke via *www.kvlostudiedagen.nl,* u kunt doorlinken naar *www.schoolensport.nl*.

FOTO: HANS DIJKHOFF

Inschrijven
via *www.kvlostudiedagen.nl*
De inschrijving voor beide clinics sluit vrijdag 6 maart.
Routebeschrijving volgt na inschrijving.

basketbal clinic

Op zaterdag 28 maart 2009 organiseert de KVLO in samenwerking met de Nederlandse Basketball Bond in het Topsportcentrum te Almere, clinics/workshops speciaal bedoeld voor docenten lichamelijke opvoeding in het primair onderwijs en onderbouw voortgezet onderwijs, studenten bewegingsonderwijs en andere belangstellenden, die werkzaam zijn in het basis- en voortgezet onderwijs.
Aan de hand van de handboeken *Kennismaken met basketbal* en *Spelend leren basketballen* kan men kennismaken met de jongste ontwikkelingen in het spelonderwijs en het basketballspel.

Er worden twee verschillende clinics/workshops worden aangeboden, één voor de groepen 3 t/m 6 van het basisonderwijs en één voor de groepen 7 en 8 van het basisonderwijs en de onderbouw van het voorgezet onderwijs, waarbij gebruikt gaat worden van oefengroepen in de leeftijd waarvoor de oefenstof is bedoeld.

U wordt overigens ook van harte uitgenodigd ook voorafgaand aan de clinic naar Almere te komen. U kunt dan kennismaken met Peanut Basketball en bovendien ook de Rolstoel bekerfinale bezoeken.
Nog leuker misschien is dat u ook met één of meerdere (basis)schoolteams (bestaande uit minimaal drie en maximaal vijf kinderen) deelneemt aan de 'Dunkers Kids clubag'.
Meer info hierover op de website van de NBB onder het menu 'Events' bij Dunkers Kids Club of via: *dunkerskidsclub@nbb.basketball.nl.*

Informatie
www.kvlostudiedagen.nl, u kunt doorlinken naar *www.schoolensport.nl* en *www.nbb.basketball.nl*, onder het menu 'Opleidingen' bij Clinics.

De puntenwaardering voor de KVLO-Registratie staat bij de studiedagen op deze scholingspagina's tussen haakjes vermeld.

andere scholingen

- KVLO herhalingscursus EHBSO (6): 24 maart
- De Noorder praktijkdag (3): 4 april
- Twente Dagen (10): 16 en 17 april

Zie ook *www.kvlostudiedagen.nl*

Golf
De wedstrijd voor GVB-ers en niet-GVB-ers gekoppeld aan de nascholingsdag van de NGF vorig jaar was zeer succesvol: ruim 100 deelnemers. Meer info over golf en de nascholing op pagina 43.

Uitgebreide informatie over alle scholingen/evenementen?
Zie de kalender op *www.kvlo.nl.*
Inschrijving voor alle onderdelen via *www.kvlostudiedagen.nl* en voor de clinics via de afdeling schoolsport ook op *www.schoolensport.nl*.

TOPSPORT EN ONDERWIJS Uit een onderzoek van onderzoeksbureau DSP, in opdracht van VWS, is gebleken dat er grote verschillen bestaan tussen scholen in het faciliteren van (potentiële) topsporters. Het betreft 2400 sporters.
De heersende wet- en regelgeving is geen wezenlijk knelpunt. De mogelijkheden worden echter onvoldoende benut. Sporters moeten bovendien hun eigen weg vinden. Er wordt weinig informatie gegeven, uitgewisseld en afgestemd, zowel binnen als tussen de verschillende onderwijssoorten. Ook de sportbonden en begeleidende organisaties kennen de mogelijkheden onvoldoende. Zie *www.minvws.nl/kamerstukken/ds/2008/onderzoek-combineren-van-topsport-met-studie.*

HANDREIKING ACTIEVE LEEFSTIJL SLO
In deze door de SLO geregisseerde handreiking worden ideeën aangereikt om een actieve leefstijl bij jongeren van 12 tot15 jaar via school te bevorderen vanuit een integrale multidisciplinaire aanpak. Een coördinator actieve leefstijl en sportambassadeurs zijn onontbeerlijk voor het aangaan van binnen- en buitenschoolse samenwerkingsverbanden. Partners kunnen sportverenigingen, commerciële sportaanbieders, combinatiefunctionarissen, afdeling Sport en Welzijn van de gemeente en instellingen zoals de GGD zijn. De aanpak speelt in op persoonlijke, sociale en fysieke omgevingsdeterminanten. Daarbij wordt rekening gehouden met de individuele verschillen en behoeftes van de specifieke doelgroep. Te bestellen of te downloaden via *www.slo.nl*

ALLE LEERLINGEN ACTIEF: NISB Het NISB heeft ook een aanpak ontwikkeld om inactieve leerlingen te motiveren meer te gaan sporten en bewegen. Speciaal daarvoor opgeleide docenten pasten in een pilotstudie een motiverende gesprekstechniek toe die vaak leidde tot een gedrags- en houdingsverandering bij leerlingen en hun ouders. Ruim zestig procent van inactieve leerlingen is in de testperiode meer gaan bewegen. De prioriteit ligt bij jongeren die moeilijk tot bewegen zijn aan te zetten. De aanpak is toepasbaar in het primair en voortgezet onderwijs en het mbo. De techniek is ook in andere situaties toepasbaar. Er is een dvd gemaakt met voorbeeldgesprekken. Deze is te bestellen via *www.nisb.nl*

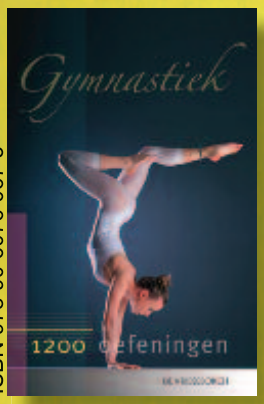
NIEUWE CAO-VO DEFINITIEF De leden van de VO-raad, CNV Onderwijs en CMHF hebben met een overtuigende meerderheid van 90% ingestemd met het onderhandelaarsakkoord CAO VO. Ook de leden van de AOb hebben alsnog ingestemd met het bereikte resultaat. De nieuwe CAO heeft een looptijd van 1 juli 2008 tot 1 augustus 2010 en bevat een meer dan marktconforme salarisverbetering van 7% in twee jaar. Daarnaast wordt de werkdrukvermindering voor docenten op individueel niveau aangepakt.
Elke docent krijgt vanaf 1 augustus 2009 recht op een individuele werkdrukvermindering van 24 klokuren per jaar en kan naar eigen inzicht zijn werkdruk verlagen door aan te geven welke taken te belastend zijn en welke taken hij daarvoor in de plaats wil doen. Voor deeltijders geldt dit naar rato van de omvang van de betrekking. Startende docenten krijgen recht op extra uren voor begeleiding en voorbereiding. Zij zullen daardoor in het eerste jaar van hun carrière 20% minder voor de klas staan. De CMHF heeft zich van meet af aan sterk gemaakt voor een flexibele insteek.

INTENSIEF BEWEGEN HEEFT POSITIEF EFFECT OP SCHOOLPRESTATIES
Recente studies bevestigen de directe relatie tussen intensief bewegen tijdens lessen LO en schoolprestaties. Dit vraagt om een uitgebalanceerde lesaanpak waarbij leerlingen intensief en met aandacht bewegen (zoals vier-tegen-vier-voetbal en drie-tegen-drie-basketbal). De tijd tussen de te leveren schoolprestatie en de inspanning moet niet te groot zijn. Dagelijks bewegingsonderwijs blijkt dus niet alleen lonend te zijn voor het beter worden in sport maar ook voor de cognitieve prestaties bij andere vakken.
De verklaring wordt gezocht in de betere doorbloeding en chemische huishouding van de hersenen. De productie van stresshormonen neemt af en de productie van groeifactoren stijgt. Er zal nog veel onderzoek moeten volgen om de relatie goed te kunnen duiden.

NATIONALE SPORTWEEK: DOE OOK MEE ALS DOCENT LO Graag nodig ik opleidingen/scholen/docenten LO uit om iets extra's te doen met bewegen en sport op en rond school tijdens de Nationale Sportweek van 18 t/m 24 april. Het programma en verdere informatie vindt u in LO 1 en op *www.nationalesportweek.nl*.
U kunt uw activiteit vanaf heden hier melden. Als u mee doet ontvangt u gratis een promotiepakket, zodat u uw sportactiviteit nóg beter onder de aandacht kunt brengen. Indien u een activiteit met een bijzondere PR-waarde heeft verzoek ik u dit tevens te melden bij *ton.winkels@kvlo.nl*

EEN MULTIFOCALE KIJK OP SPORT EN BEWEGEN Op 8 april vindt op initiatief van de Hogeschool Windesheim een conferentie plaats waar het maatschappelijk belang van sport en bewegen aan een kritische blik wordt onderworpen.
Het pendelen tussen (sport)beleid en praktijk staat centraal. Vanuit meerdere perspectieven wordt ingezoomd op succesvolle methodieken, proeftuinen en projecten. Kosten €175.
Zie *www.conferentiecalo.nl*

In beweging met De Vrieseborch

ISBN 978 90 6076 067 3

In *Gymnastiek* komen vele oefeningen aan bod met heldere illustraties.
Prijs: € 14,95

ISBN 978 90 6076 561 6

Dit boek ondersteunt de leerlingen in het begrijpen van het hoe, wat en waarom van gymnastiek.
Prijs: € 16,95

ISBN 978 90 6076 560 9

Deze handleiding biedt docenten ideeën en een praktische ondersteuning.
Prijs: € 24,95

ISBN 978 90 6076 555 5

De Kascommissie-gids is een praktische hulp voor alle vrijwilligers in kascommissies die belangrijke jaarlijkse controles goed willen uitvoeren.
Prijs: € 17,95

[inclusief CD-rom!]

ISBN 978 90 7233 536 4

Acrogym sluit aan op de behoefte om competentiegericht bezig te zijn.
Prijs: € 27,95

ISBN 978 90 6076 562 3

Een onmisbaar boek voor de vak-leerkrachten in het basisonderwijs en studenten in opleiding.
Prijs: € 52,50

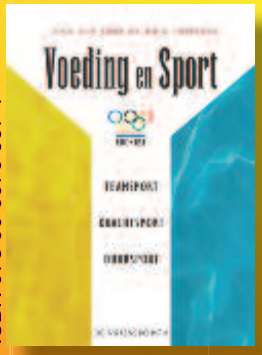
ISBN 978 90 6076 554 8

Turnen in beeld, kom alles te weten over de basis-vormen, het leren hulpverlenen en beveiligen, demo- en acro-gym.
Prijs: € 39,95

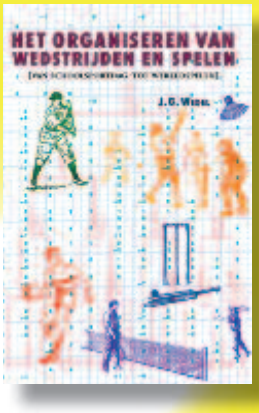
ISBN 978 90 7087 057 7

Dansant biedt (toekomstige) lesgevers meer inzicht te geven in de basis-elementen van dans
Prijs: € 49,-
[inclusief CD-rom!]

ISBN 978 90 6076 537 1

Voeding en sport besteedt per tak van sport aandacht aan de voeding en biedt praktische adviezen.
Prijs: € 16,95

ISBN 978 90 6076 419 0

Organiseren van (school)wedstrijden en kampioenschap-pen is een sport op zich! In dit boek staat duidelijk uitgelegd hoe je een goed georaniseerde wedstrijd organiseert. Onmisbaar voor iedere leerkracht.
Prijs: € 17,95

Beoordelings- en gebruiksexemplaren kunnen worden aangevraagd via vrieseborch@tirionuitgevers.nl of via onze website www.tirion.nl

DE VRIESEBORCH

Wil je jouw vak meerwaarde op school geven?
Gebruik "Bewegen en Sport" in klas 1!

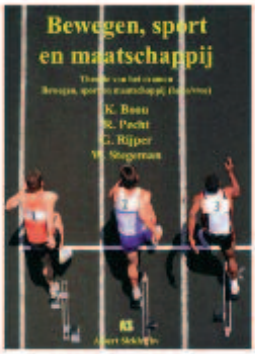
Na het succes van Bewegen, Sport en Maatschappij is er nu

Bewegen en sport
voor de onderbouw vmbo/havo/vwo

K.Boon, R. Pecht
H. Staps, H. Rotting
(80 pagina's, prijs 17,50)

- **docentenhandleiding op CD-ROM**

Het nieuwe boek voor de onderbouw is geheel gebaseerd op de nieuwe kerndoelen.

Bewegen, sport en maatschappij

Direct na de introductie in 2008 was er al een bijdruk nodig. Bewegen, sport en maatschappij bewijst daarmee duidelijk de norm te zijn!

BESTEL NU DIRECT
het kennismakingspakket Bewegen en Sport
voor de sectie
6 boeken + 1 CD-ROM € 99.-

Verzend- administratiekosten: € 5,-

bezoek onze site: **www.LichamelijkeOpvoeding.nl**

Bestel nu, liefst per e-mail: albert.sickler@tiscali.nl

Aantal Titel
..... Bewegen en sport (onderbouw vmbo/havo/vwo) . Kennismakingspakket v. sectie (6 boeken + CD-ROM) € 99,00
..... Bewegen, sport en maatschappij (LO2). Kennismakingspakket voor sectie (4 boeken + CD-ROM) € 99,00
Verzend- en administratiekosten: € 5,00
(NB, geef duidelijk aan of een pakket voor de onderbouw of voor LO2 is!)

Naam school:.....

Straat:.....

Postcode: ..... **Plaats:** .....

Contactpersoon:.....

Albert Sickler bv, Postbus 6119, 5600 HC Eindhoven, fax 040 - 2930361, e-mail: albert.sickler@tiscali.nl